

T.C.
MUŞ ALPASLAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

Mehmet Muaz ARIK

SOSYAL YARDIMLAŞMA VE DAYANIŞMA VAKIFLARININ
YOKSULLUK ÜZERİNDEKİ ETKİSİ VE MUŞ ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MUŞ-2015

T.C.
MUŞ ALPASLAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

Mehmet Muaz ARIK

SOSYAL YARDIMLAŞMA VE DAYANIŞMA VAKIFLARININ
YOKSULLUK ÜZERİNDEKİ ETKİSİ VE MUŞ ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ
Doç. Dr. Abdullah KIRAN

MUŞ-2015

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

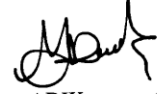
Muş Alparslan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum “Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının Yoksulluk Üzerindeki Etkisi Ve Muş Örneği” adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kağıt ve elektronik kopyalarının Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

Tezimin 2 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

21.12.2015

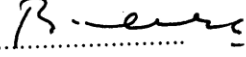
Mehmet Muaz ARIK

TEZ KABUL TUTANAĞI
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Doç. Dr. Abdullah KIRAN Danışmanlığında, Mehmet Muaz ARIK tarafından hazırlanan bu çalışma 27/10/2015 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Kamu Yönetimi Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

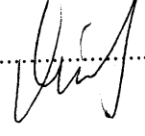
Başkan : Prof. Dr. Bayram COŞKUN

İmza :

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Abdullah KIRAN

İmza :

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Gökhan TUNCEL

İmza :

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	I
ÖZET.....	II
ABSTRACT	V
KISALTMALAR VE SİMGELER	VI
TABLolar DİZİNİ	VIII
ÖNSÖZ.....	X
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

YOKSULLUK VE TÜRKİYE'DE YOKSULLUK KAVRAMI

1.1. YOKSULLUK ANLAYIŞI VE YOKSULLUKLA İLGİLİ KAVRAMLAR.....	3
1.1.1. Yoksulluğun Tanımı	3
1.1.2. Yoksulluğun Tarihçesi	4
1.1.3. Yoksulluğun Ölçülmesi.....	5
1.1.4. Yoksulluğun Türleri	7
1.1.4.1. Mutlak Yoksulluk	8
1.1.4.2. Görelî Yoksulluk.....	9
1.1.4.3. İnsani Yoksulluk / Gelir Yoksulluğu	10
1.1.4.4. Kırsal ve Kentsel Yoksulluk	11
1.1.4.5. Kronik ve Geçici Yoksulluk	12
1.1.4.6. Birincil ve İkincil Yoksulluk.....	13
1.1.4.7. Objektif Yoksulluk – Subjektif Yoksulluk	13
1.1.5. Yoksullukla İlgili Diğer Kavramlar	14
1.1.5.1. Çalışan Yoksullar	14
1.1.5.2. Sosyal Dışlanma / Yeni Yoksulluk	14
1.1.5.3. Yoksulluk Kültürü.....	15

1.2. YOKSULLUĞU BELİRLEYEN TEMEL ETKENLER VE YOKSULLUKLA MÜCADELE	16
1.2.1. Yoksulluğu Belirleyen Temel Etkenler.....	16
1.2.2. Küreselleşme Bağlamında Yoksullukla Mücadele	22
1.2.2.1. Doğrudan Mücadele Yaklaşımı	23
1.2.2.2. Dolaylı Mücadele Yaklaşımı.....	26
1.3. TÜRKİYE’DE YOKSULLUK VE YOKSULLUKLA MÜCADELE.....	28
1.3.1. Türkiye’de Yoksulluk	28
1.3.2. Türkiye’de Yoksullukla Mücadele Stratejileri.....	29
1.3.2.1. Sağlık Güvencesi: Yeşil Kart Programı	32
1.3.2.2. İşsizlik Sigortası	32
1.3.2.3. Şartlı Nakit Transferi ve Mikro Kredi Uygulamaları.....	33
1.3.3. Türkiye’de Yoksullukla Mücadelede Eden Kurumlar	34
1.3.3.1. Sağlık Bakanlığı	35
1.3.3.2. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu	35
1.3.3.3. Sosyal Güvenlik Kurumu	35
1.3.3.4. Vakıflar Genel Müdürlüğü.....	36
1.3.3.5. Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü	37
1.3.3.6. Yerel Yönetimler.....	39

İKİNCİ BÖLÜM

SOSYAL YARDIMLAŞMA VE DAYANIŞMA VAKIFLARI

2.1. VAKIF MÜESSESESİ, AMAÇLARI VE TARİHÇESİ	41
2.1.1. Vakıf Müessesesi Tanımı, Amaçları ve Vakıfların Tarihçesi.....	41
2.1.2. Vakıfların Yasal Dayanakları ve Kuruluşu	46
2.1.2.1. Vakıfların Yasal Dayanakları.....	46
2.1.2.2. Vakıfların Kuruluşu	49
2.2. SOSYAL YARDIMLAŞMA VE DAYANIŞMA VAKIFLARI’NIN İŞLEYİŞİ VE ÖNEMİ	51
2.2.1. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Kavramları.....	51

2.2.2. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları	51
2.2.3. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Fonu.....	53

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MUŞ MERKEZ VE İLÇELERİNDE YOKSULLUKLA İLGİLİ ALAN ARAŞTIRMALARI

3.1. MUŞ İLINE AİT GENEL BİLGİLER.....	56
3.1.1. Tarihi ve Coğrafik Özellikleri.....	56
3.1.2. Nüfus ve Demografik Yapı	57
3.1.3. Genel Ekonomik Durum	59
3.2. YOKSULLUKLA İLGİLİ ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ VE KAPSAMI	60
3.2.1. Yöntem ve Sınırlılıklar.....	60
3.2.2. Evren ve Örneklem	60
3.2.3. Veri Kaynakları ve Veri Toplama Teknikleri	61
3.2.4. Hipotezler.....	62
3.2.5. Araştırmanın Profili ve Zorlukları	62
3.3. ARAŞTIRMA BULGULARININ ANALİZİ	63
3.3.1. SYDV Verilerinin Analizi.....	63
3.3.2. Anket Verilerinin Analizi.....	67
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	86
KAYNAKÇA	88
EKLER.....	96
ÖZGEÇMİŞ	

ÖZET
YÜKSEK LİSANS TEZİ
SOSYAL YARDIMLAŞMA VE DAYANIŞMA VAKIFLARI'NIN
YOKSULLUK ÜZERİNDEKİ ETKİSİ VE MUŞ ÖRNEĞİ

Mehmet Muaz ARIK

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Abdullah KIRAN

2015,118 Sayfa

Çok boyutlu bir kavram olarak yoksulluk; zamana ve mekâna göre değişebilir bir olgu olmakla birlikte, yalnız gelire ya da başka bir değişkene göre tanımlanması güç bir sosyal sorun niteliği taşımaktadır. Genel anlamda yoksulluk, insanların temel gereksinimlerinin karşılanamaması durumu olarak anlaşılabilir.

Türkiye’de yoksulluğun engellenebilmesi ve toplumun refahının sağlanması yolundaki eksikliklerin giderilmesinde önemli bir görevi üstlenen Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları, yoksullara yapılan maddi ve manevi, diğer bir ifadeyle İnsani yardımlarla görevini yerine getirmeye gayret etmektedir.

Muş İli, coğrafi olarak Türkiye’nin doğusunda yer alan Muş ovası kenarında kurulmuş, ekonomik olarak geri kalmış bir şehirdir. Muş İli, her ne kadar Doğu Anadolu Bölgesi Kalkınma Projesi içerisinde yer alsa da, halkın gelir düzeyinin düşük seviyede olması dolayısıyla, halkın sosyal yardım desteğine gereksinimi olduğu tespit edilmiştir.

Netice itibariyle; sosyal yardımların, yoksulluk sorununa kesin çözüm olamayacağı gerçeği göz önünde tutulursa; yardım alan birey ve ailelerde geçici bir refah düzeyi oluşturması, yoksul kesimde bir ‘yardım bağımlılığı’nın ortaya çıkması, bir işte çalışmasına rağmen işsiz sıfatıyla yardım alanların oranının önemli bir durum sergilemesi, eğitim düzeyinin düşük olmasının bölgedeki yoksulluğu tetiklediği, sosyal yardımların hedef kitleye ve yeterli düzeyde ulaşamadığı, dikkati çeken saptamalardır.

Anahtar Kelimeler:Sosyal Yardım, Yoksulluk, Vakıflar.

ABSTRACT
MASTER’S THESIS
EFFECTS OF THE SOCIAL ASSISTANCE AND SOLIDARITY
FOUNDATIONS ON POVERTY AND EXAMPLE OF MUŞ CITY

Mehmet Muaz ARIK

Advisor: Assistant Professor Abdullah KIRAN

2015, Page: 118

Although, as a multidimensional concept, poverty is a changeable issue depending on time and place, it is a social problem that cannot be identified just according to income and another variable. In the general meaning, poverty is people’s being unable to meet their basic needs.

Undertaking an important duty in order to prevent the poverty and in order to eliminate the shortcomings for ensuring the society’s welfare in Turkey, Social Assistance and Solidarity Foundations try to fulfil their duties by financial and moral aids, in another word by humanitarian aids for the poor.

Muş city, situated near the Plain of Muş, is in the east part of Turkey and it is an economically undeveloped city. Despite the fact that Muş city takes place in the Eastern Anatolia Regional Development Project, it has been found that the society needs social aids because of having low income levels.

As a conclusion, if the fact that social aids cannot be an exact solution for the problem of the poverty is taken into consideration; it can be seen that social aids create a temporary wellness for individuals and families getting an aid, they cause an “aid addiction” among the poor, they cause people who have a job to get an aid by pretending themselves as unemployed and also it can be seen that low education levels trigger the poverty and social aids can’t reach the target group sufficiently.

Key Words: Social Aids, Poverty, Foundations

KISALTMALAR VE SİMGELER

AR-GE	:	Araştırma-Geliştirme
BM	:	Birleşmiş Milletler
DİE	:	Devlet İstatistik Enstitüsü
DPT	:	Devlet Planlama Teşkilatı
G-8	:	Gelişmiş Sekiz Ülke (ABD, Japonya, Almanya, Birleşik Krallık, Fransa, İtalya, Kanada ve Rusya)
GAP	:	Güneydoğu Anadolu Projesi
HDR	:	İnsani Kalkınma Raporu
IMF	:	Uluslararası Para Fonu
KfW	:	Alman Kalkınma Bankası
KYS	:	Kamusal Yardım
NATO	:	Kuzey Atlantik İttifakı
OECD	:	Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı
SA 8000	:	Sosyal Sorumluluk 8000 Standardı
SHÇEK	:	Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu
SGK	:	Sosyal Güvenlik Kurumu
s.s.	:	sayfa sayısı
SYDV	:	Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı
SYDTF	:	Sosyal Yardımlaşma Dayanışma Teşvik Fonu
SYG	:	Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü
ŞEY	:	Şartlı Eğitim Yardım
ŞSY	:	Şartlı Sağlık Yardımı
TBMM	:	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TDK	:	Türk Dil Kurumu

TÜİK	:	Türkiye İstatistik Kurumu
UNCHS	:	Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Konferansı
UNDP	:	Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
UNESCO	:	Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu
vd.	:	ve Diğerleri
VGM	:	Vakıflar Genel Müdürlüğü
WB	:	Dünya Bankası

TABLULAR DİZİNİ

Tablo 1: 2013 Yılı Muş İli Nüfus Dağılım Tablosu.....	58
Tablo 2: 2014 Yılı Muş İli Nüfus Dağılım Tablosu.....	58
Tablo 3: Muş ili Hayvancılık Dağılım Tablosu	60
Tablo 4: $\alpha= 0.05$ İçin Örneklem Büyüklükleri	61
Tablo 5: 2014 Yılı Ayni ve Nakdi Yardım Verileri.....	63
Tablo 6: 2014 Yılı Şartlı Eğitim Yardımı (ŞEY) Verileri.....	64
Tablo 7: Şartlı Sağlık Yardımı (ŞSY) Verileri.....	65
Tablo 8: 2014 Yılı 2022 Aylıkları (Engelli Aylığı, Engelli Yakını Aylığı ve Yaşlı Aylığı).....	65
Tablo 9: 2014 Yılı Kömür Yardımı Verileri	66
Tablo 10: Cinsiyet ve Medeni Durum.....	67
Tablo 11: Nerede Yaşandığı	68
Tablo 12: Eğitim Durumu	68
Tablo 13: Hanede yaşayan kişi sayısı	69
Tablo 14: Alınan Yardım Türleri	69
Tablo 15: Yardım Almaya Başlamadan Önce Herhangi Bir İşte Çalıştınız mı?	70
Tablo 16: Yardım Almaya Başladıktan Sonra Herhangi Bir İşte Çalıştınız mı?	70
Tablo 17: Yardım Aldıktan Sonra Harcamalarınızda Değişiklik Oldu mu?	71
Tablo 18: Evde Olmadığınız Zamanda Dışarıda Yemek Yer misiniz?.....	72
Tablo 19: Ailenizle Dışarıda Yemek Yer misiniz?	72
Tablo 20: Aileniz İçin Kıyafet Harcamasında Bulunur musunuz?	72
Tablo 21: Ne Tür Yardımlar Aldınız veya Alıyorsunuz? ve Yardım Aldıktan Sonra Yaşantınızda Rahatlama Oldu mu? Sorularının Karşılaştırılması	73

Tablo 22: Hanenizde Kaç Kişi Yaşıyor? ve Yardım Aldıktan Sonra Yaşantınızda Rahatlama Oldu mu? Sorularının Karşılaştırılması	76
Tablo 23: Daha Önce Bir İşte Çalıştınız mı? ve Yardım Almaya Başladıktan Sonra Herhangi Bir İşte Çalıştınız mı? Sorularının Karşılaştırılması	78
Tablo 24: Ne Tür Yardımlar Aldınız Veya Alıyorsunuz? * Yardım Almaya Başlamadan Önce Herhangi Bir İşte Çalıştınız Mı? Ve Ne Tür Yardımlar Aldınız Veya Alıyorsunuz? * Yardım Almaya Başladıktan Sonra Herhangi Bir işte Çalıştınız Mı? Tablolarının karşılaştırılması	80
Tablo 25: Yardım Aldıktan Sonra Kişilerin Çalışıp Çalışmama Durumları.....	81
Tablo 26: Devlet Bu Yardımlarda Bulunmak Zorunda mı?.....	82
Tablo 27: Sigara İçiyor Musunuz? * Kendinizi Yoksul Olarak Tanımlıyor Musunuz? Sorularının Karşılaştırılması	83

ÖNSÖZ

İnsanoğlunun varlığından bu yana başa çıkmaya çalıştığı yoksulluk kavramı, günümüz Türkiye'sinde de önemli sorunlardan biri olmuş ve çözülmesi için uğraşılmıştır. Bu konuda en önemli rolü üstlenen Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları, kişilere gerekli ayni ve nakdi yardımları yaparak sorunun üstesinden gelmeye çalışmaktadır. Yalnız gelen eleştiriler bu yardımların geçici çözüm sunduğunu hatta kişileri tembelleğe itip devlete bağımlı hale getirerek ülkede yoksulluğun daha da kronikleşmesine sebep olduğu yönünde olmuştur. Bu yüzden araştırmada Muş İli örneği üzerinden bu konu irdelenmiştir.

Araştırma sırasında örneklem rastgele seçildiğinden çok farklı yerlerden kişilere ulaşılması gerekmiş, kırsal kesime ulaşılması ise üçra köylerde olan kişilere ulaşımında sıkıntılara yol açmıştır. Aynı zamanda farklı dillerin ve kültürlerin bulunduğu köylerde iletişimde sıkıntı yaşanmış araçlara başvurulmuştur.

Bu tez çalışmamda karşılaştığım tüm zorlukları yenmemde katkısı olan herkese teşekkürü bir borç bilirim.

Tez konumu seçmemde bana yardımcı olan ve tez süreci boyunca beni yönlendiren saygıdeğer hocam Doç. Dr. Abdullah KIRAN'a, yine bu süreç içerisinde bilgisine başvurduğum, her anımda desteğini esirgemeyen değerli hocam Prof. Dr. Bayram COŞKUN'a, ders dönemi içerisinde her daim kapısını arşınladığım Bölüm Başkanımız Doç. Dr. Murat AKTAŞ'a, yüksek lisans dönemimin başından sonuna kadar her daim yanımda olan ve desteğini esirgemeyen çok değerli amcam Mehmet ARIK' a teşekkür ederim.

Ayrıca tez yazım aşamasında zamanından çaldığım küçük kızım İkra İrem ARIK'tan özür diler, hem yüksek lisans hem de tez aşamam boyunca maddi manevi desteğini esirgemeyip hiçbir fedakarlıktan kaçınmayan, her anımda yanımda olan ve beni her daim araştırmaya sevk eden sevgili eşim Jale ARIK' a çok teşekkür ederim.

Muş-2015

Mehmet Muaz ARIK

GİRİŞ

Yoksulluk, insanın hayatını zorlaştıran ve ortadan bazen de imkansız kılabilen ekonomik ve sosyal bir sorun olarak tanımlanabilir. Bu sorun bir yandan adalet duygusunu azaltarak sosyal uyumu yok etmekte, bir yandan da ülke ekonomisini etkin alanda değerlendirilmemesine yol açmaktadır.

Günümüzde yoksulluğun tanımlanmasında sadece gıda veya gelir yoksulluğu yeterli olmadığından dolayı yoksulluk kavramının detaylı bir şekilde ele alınması gerekir. İktisadi kavramlar olan gıda veya gelir yoksulluğu kolay anlaşılır ve ölçülebilir olması dolayısıyla parasal gelir ile tüketim harcamaları, en yaygın yoksulluk göstergesi olmayı sürdürmektedir.

Ekonomik politikalar, gelir dağılımının durumu, beslenme ve sağlık hizmetlerinden yararlanabilme olanakları, sosyal nitelikli uygulamalar ve dayanışma gibi unsurların etkili olduğu bir süreç içerisinde doğru bir ‘yoksulluk’ tanımlanmasına yol açabilir.

Yaşadığımız dönemde yoksulluk, artık gelir mahrumiyeti olarak düşünülmemekte, yaşam süresi, temel eğitim olanakları, yaşam koşullarını dikkate alan daha geniş bir “yoksulluk” anlayışı içinde ele alınmaktadır.

Yoksulluğun önlenmesinin mümkün olmaması, yoksul kesimlere yapılan sosyal yardımlarla birlikte yoksulluğun etkisinin azaltılmasını ön plana çıkarmaktadır. Türkiye’de devlet ya da özel kurum ve kuruluşlar tarafından yoksul oldukları tespit edilen bireylere ve bölgelere birtakım sosyal yardımlar yapılmaktadır. Devlet ya da özel kurum ve kuruluşlar eliyle yapılan sosyal yardımlar, yoksul kesimde refah düzeyine ulaşıncaya dek geçici bir destek görevi olması şekliyle ifadesini bulabilir.

Yalnız, devlet ya da özel kurum ve kuruluşlar tarafından yapılan sosyal yardımların sürdürülebilir bir etkisinin olmadığı, aksine yapılan yardımların kişileri tembelliğe sevk ettiği, yardıma bağımlı hale getirerek yoksulluğu artırdığı; ayrıca yoksulluk kültürünün oluşmasına sebep olduğu ve yoksulluğu kronikleştirdiğini savunulabilir.

“Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının Yoksulluk Üzerindeki Etkisi ve Muş Örneği” başlıklı çalışmamızda; ilk bölümde yoksulluk ve Türkiye’de yoksulluk

kavramlarının üzerinde durmakla, yoksulluk kavramının daha iyi anlaşılması için yoksulluk anlayışı ve yoksulluk ile ilgili kavramları ele almanın önemli olacağı söylenilebilir. Ayrıca yoksullukla mücadele kavramının Türkiye’de yoksulluk ve mücadele ile birlikte ele alınmasının günümüz sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıflarının işleyişini, yardımlar konusunda yapılmış olan eleştirilerin ne ifade etmeye çalıştığını daha anlaşılır kılacaktır.

İkinci bölümde sosyal yardımlaşma ve dayanışma kavramlarının ifade edilmesiyle, sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıflarının kuruluşu ve yasal dayanakları ile tarihçesine yönelik bir literatür araştırması yaparak, sosyal yardım faaliyetleriyle ilgili genel bir çalışma yapılmaya çalışılmıştır.

Üçüncü bölümde ise; araştırmamızın esas amacını oluşturan Muş Merkez ve İlçelerinde faaliyet göstermekte olan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıf’larında yardım alan kişilere anket yapılması; ayrıca vakıf çalışanlarıyla yüz yüze görüşme gerçekleştirilip, vakıfların çalışma usul ve esasları hakkında bilgi alınması planlanmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

YOKSULLUK VE TÜRKİYE’DE YOKSULLUK KAVRAMI

1.1. YOKSULLUK ANLAYIŞI VE YOKSULLUKLA İLGİLİ KAVRAMLAR

1.1.1. Yoksulluğun Tanımı

Farklı bakış açılarının yoksulluk kavramının tanımı üzerindeki etkili olması, yoksulluk kavramının tanımlanmasını zorlaştırmıştır. Literatürde yoksulluk kavramının farklı tanımlarına rastlansa da, tür ve kavram açısından ortak noktalara rastlanabilmektedir. Yoksul kavramı kelime olarak irdelendiğinde; yaşamın kişiye sunduğu olanaklardan uzak olma durumu, yoksul kişi ise parasal olarak gereken seviyeyi yakalamamış dolayısı ile rahat bir yaşantıya sahip olması için gerekli şartlara ulaşamayan kişiler olarak tanımlanmaktadır. Gözlemlenen durum ile varolan durum toplum, çevre ve şartlara göre değişiklik göstereceğinden, gerekli görüldüğünde bunların karşılaştırılması gerekebilmektedir (Aktan ve Vural, 2002).

Seyyar, yoksulluğu mücadele ve savaş olarak tanımlarken, fakirlik, sefalet, açlık yoksulluk gibi zenginlik karşıtı kavramları öne sürmektedir. Yeterli varlığın olmaması ve ihtiyaçların karşılanamaması, geçici ya da kalıcı fakirlik olarak ifade etmektedir (2003: 39).

Yoksulluk; kurum olarak, maddi nitelikteki mahrumiyetlere istinaden hammadde ve üretim materyallerine ulaşımdan yoksunluk ve dolayısıyla minimum yaşam seviyesine ulaşılabilir olanaklardan yoksun bulunma hali olarak tanımlanabilir (Karataş, 2003: 92).

Geniş anlamda ele alınırsa yoksulluk; kişi başına düşen milli hasılanın yetersiz oluşu, yaş ortalaması, eğitim seviyesi ve diğer hizmetlerden mahrumiyet olarak ifade edilmektedir (Özey, 2003: 136).

Toplumun gelişme düzeyi ve tüketim ölçeklerine göre yoksulluğun tanımı ve sınırları değişebilmekte olup, ortak bir tanıma varmak güçleşmektedir. Örnek olarak; herhangi bir toplum için kabul edilen yoksulluğun sınırı bir başka toplum için zenginliğin ölçütü olarak kabul edilebileceği gibi, yoksul bir toplum için zenginlik ölçütü ve zengin toplumlarda yoksulluğun kapsamı ve sınırları; ülkeye, zamana ve

yaşam şartlarındaki gelişmelerden dolayı değişiklikler gösterebilir. Bundan dolayı da farklı yoksulluk türleri tanımlanmaktadır (Avcı, 2003:124-125) .

Gelir artışı kapasitelerin kazanımına, kapasite kazanımı ise gelir artışına neden olmaktadır. Önder ve Şenses'in (2006: 12) belirttiği gibi *“yoksulluk, geri kalan her şeyin eşit kaldığı bir gelir yetersizliğinden çok, gelir yetersizliğini de içine alan, kapasiteyi ve seçeneklerin genişliğini kapsayan bütüncül bir kategori olarak görülmelidir.”* Bu kapsamda yoksulluğun tanımlanmasında gelir yoksulluğu ile insani yoksulluğun birlikte ele alınması ve tamamlayıcı bilgiler olarak kullanılması uygun görünmektedir (Doğan, 2014: 9).

Klasen (2004) yoksulluğa “yapabilirlik” kavramı ile yaklaşarak en kapsamlı yoksulluk tanımını ortaya koymuştur. Bu kapsamda yapabilirlik; kişileri yoksulluğa sürükleyen açlık, sağlık, eğitim, barınak gibi koşullardan mahrumiyet gibi olgulardan uzak durabilme yeteneği olarak tanımlanmakta ve yoksulluğun tanımı “yapabilirlikten yoksunluk” olarak ortaya çıkmaktadır. Bu tanımla, yoksulluğun çok boyutlu bir olgu olduğu ve yalnızca parasal ölçütler kullanılarak ölçülemeyeceği sonucuna ulaşılmaktadır (Doğan, 2014: 8).

Yoksulluk çalışmalarındaki bir diğer problem, kimlerin yoksul olarak tanımlanacağıyla alakalıdır. Bu konuda bulunan yaklaşımlar ise mutlak ve görelî yoksulluk yaklaşımları olmak üzere iki ana grupta toplanabilir. Mutlak yoksulluk yaklaşımında, belirli bir zaman dilimi için gelir ya da giderleri önceden belirlenmiş olan seviyeden daha düşük olanlar yoksul sayılırken, görelî yoksulluk yaklaşımında ise yoksulluk sınırı, medyan gelir ya da harcamanın belirli bir oranı olarak saptanmaktadır (Önder ve Şenses, 2006:4).

1.1.2. Yoksulluğun Tarihçesi

Yoksulluk konusu araştırıldığında bu konunun 17. yüzyılın başlarına kadar uzandığı görülmektedir. Kitlesele yoksulluk olarak tanımlanan yoksulluğun yayılması ve kalıcı bir hal alması 18. yüzyılın ortalarını bulmuştur.

Yoksulluk, 20. yüzyılın sonlarında karşılaşılan ekonomik, siyasal ve toplumsal krizlerden sonra yayılmaya başlamıştır.

Yoksulluk, insanların toplu ve yerleşik hayata geçişi ile birlikte başlamıştır. Sosyal bir problem olarak ortaya çıkışı 17. yüzyılın başlarına rastlar. Özellikle John Locke gibi sosyal kuramcılar bu konuya dikkati çekmiş, özel mülkiyetin yanı sıra yoksulların da gözetilmesi gerektiği ve sosyal güvenlik açısından kişilerin geçinebilecekleri bir hayat tarzına sahip olmalarının önemine vurgu yapmış ve bunun yoksul kişilerin hayat şartlarının düzeltilmesi ile mümkün olacağı görüşünü savunmuşlardır (Şenses, 2001: 32).

Yoksulluğu sadece fertleri ve toplumları olumsuz etkileyen bir etmen olarak görmek yanlıştır. Yoksulluk, piyasa ekonomisini olumsuz olarak da etkilemektedir. Dolayısı ile yoksulluk sorununun ciddiye alınması ve bu sorun ile mücadele edilmesi gerekmektedir. Fakat; yoksullukla mücadele yöntemleri yoksulluğun olumsuz etkilerini kapatmaya yönelik ‘yama’ olarak tabir edilebilecek şekilde yürütülmekte, atılan adımlar uzun vadede ülkelerin piyasalarını güçlendirecek nitelikte olmaktadır. Yalnız olumsuz etkilerin artması ve yapılanların eksik kalması özellikle gelişim aşamasında olan ülkelerde yoksulluğun artmasına sebep olmaktadır.

1.1.3. Yoksulluğun Ölçülmesi

Subjektif yoksulluk tanımları beraberinde farklı ölçüm yöntemlerini de getirmiştir. Dolayısıyla her yoksulluk tanımı için farklı ölçüm geliştirilmiş, bu da evrensel bir ölçüye ulaşmayı zorlaştırmıştır (Dağdemir, 2002: 3) Ayrıca yoksulluk konusunda tek bir en iyi değer mümkün değildir; çünkü farklı amaçlar için farklı yoksulluk sınırları geliştirilebilmektedir (TÜİK, 2008:39).

Örneğin TÜİK yoksulluk sınırını belirlemede üç temel yaklaşımı baz alır: Mutlak Yoksulluk, Görelî Yoksulluk, Öznel Yoksulluk. Mutlak yoksullukta bir bireyin temel ihtiyaçlarını karşılayacağı minimum ihtiyaçlar ele alınırken, görelî yoksullukta toplumun ortalama geliri ve harcama düzeyi baz alınır. Öznel yaklaşımda toplumun görüşü temel alınır ve bunun için bazı özel hedeflere ulaşabilmek için yeterli olduğu düşünülen gelir miktarının sorulduğu büyük ölçekli anketler yapılır (TÜİK, 2008:38).

Yoksulluğun belirlenmesinde ilk aşama yoksulluk sınırını belirlemektir. “Yoksulluk sınırı; bir toplumda yoksul olanlarla olmayanları birbirinden ayırmakta kullanılan izafi bir çizgidir” (Dumanlı, 1995:214). Yoksulluk sınırını belirlemede uluslararası alanda mutlak ve görelî yoksulluk kavramları kullanıldığından iki yöntem

söz konusudur. İki çoğunlukla “yeterli” gelecek olan gıda sepetinin ücret karşılığı ya da minimum kalori kriterinin ihtiyaç kıldığı tüketim harcamalarına dayanarak yapılırken, diğer bir yöntemde temel gıda maddesinin dışında giyinme, ısınma ve barınma gibi diğer ihtiyaçlar da göz önünde bulundurulmaktadır (Şenses, 2003: 63).

TÜİK açlık sınırının belirlenmesinde 2003 Hane Halkı Bütçe Anketi verilerini kullanmaktadır. Buna göre fert başı gereken kalori miktarı 2100k/cal olarak hesaplanmıştır. Söz konusu kaloriyi oluşturacak gıda sepeti maliyeti ölçülmüş ve çıkan sonuç gıda yoksulluk sınırı olarak adlandırılmıştır (TÜİK, 2008:35). Dünya Bankası’na göre ise bir insanın hayatta kalabilmesi için gerekli minimum kalori miktarı 2400 k/cal olarak kabul edilerek, gündeliği 2400 k/cal besini karşılamayan kişiler Dünya Bankası’nca “mutlak yoksul” olarak tanımlanmıştır. Mutlak yoksulluk sınırı az gelişmiş ülkeler için kişi başına günde 1 dolar kabul edilirken, Latin Amerika ve Karaibler için bu sınır 2 dolar, Türkiye’nin içinde bulundurulduğu Doğu Avrupa ülkeleri için 4 dolar, gelişmiş sanayi ülkeleri içinse 14.4 dolar olarak belirlenmiştir (DPT, 2001:104).

Ne yazık ki çalışmalarda gerekli olan kalori miktarı, gıda harcamalarının yoksulluk içindeki payı, hesaplamalar yapılırken kullanılan maliyetler vb. kişiden kişiye farklılık göstermektedir. Bu farklılık verilen miktarların güvenilirliğini düşürmektedir. Örneğin tarlada çalışan biri ile kasa başında çalışan kişi aynı kaloriyi tüketmeyecektir. Ayrıca cinsiyet, metabolik yapı, coğrafi yapı, yaş gibi etmenler de kişi başına gereken kalori miktarını etkileyecektir.

Öte yandan ülkelerdeki gelişim, varsayılan tüketim düzeyi ve yoksulluk sınırı ile ilgili kavrayışları, gelir ve refah düzeylerinde ortaya çıkan gelişmeler ışığında pozitif şekilde değişmektedir. Bu yüzden, yoksulluk sınırı düşük ve orta seviyeli tüketim düzeylerinde yavaş, daha yüksek tüketim düzeylerinde daha hızlı olacaktır (Dumanlı,1996:12).

TÜİK’e göre mutlak yoksulluğun belirlenmesinde her bir hane halkı için hesaplanan aylık toplam harcama değeri o evde bulunan eşdeğer yetişkin kişi başı ortalama tüketim değeri hesaplanarak oluşturulmuş olan açlık ve yoksulluk sınırları ile karşılaştırılır. Elde edilen sonuç yoksulluk sınırının altında kalırsa o hane ve hanede bulunan fertler gıda yoksulu (çok yoksul), sonuç yiyecek ve diğer etmenlerden oluşan

yoksulluk sınırından daha az bir değeri var ise yoksul olarak sınıflandırılmaktadır (TÜİK, 2008: 35).

Mutlak yoksulluğun ölçülmesinde tüketim kullanılırken, görelî yoksulluk toplam geliri baz alır ve toplam geliri kaydedilen yoksulluk sınırının altında olan hane halkı yoksul olarak kabul edilir. Görelî yoksulluk iki farklı şekilde hesaplanır. İlk olarak ortanca veya aritmetik ortalama kullanılarak bulunan ortalama gelir düzeyinin genellikle %50'si alınarak belirlenir. Diğer bir yolda ise gelir dağılımı yüzdelere göre yapılır, ülkedeki nüfusun gelir sıralaması alınır ve en düşük %20 veya %40'lık bir kısmı içinde yer alan kişiler yoksul olarak kabul edilir (Koşar, 2000: 15).

Uluslararası karşılaştırmalara bakıldığında bir diğer yöntem de günlük gelir belirlenmesidir. Satın alma gücü paritesine göre kişi başı günlük 1\$, 2.15\$ ve 4.3\$ olarak belirlenmekte ve fert başına bu değerlerin altında kalan kişiler yoksul olarak tanımlanmaktadır (TÜİK, 2008:39).

1.1.4. Yoksulluğun Türleri

Yoksulluk tanımlamalarındaki farklar, yoksulluğu farklı türlere ayırarak farklı başlıklar altında ele almayı gerekli kılmıştır. Yoksulluk tanımlamalarına bakıldığında Mutlak ve Görelî yoksulluk olarak iki temel ayırım bulunmakta ve ölçümler de daha çok bu ayrımlara göre yapılmaktadır. Mutlak ve görelî yoksulluk arasındaki fark, yoksulluk sınırının oluşturulması sırasında kendini göstermektedir. Mutlak yoksullukta fertlerin hayatta kalabilmeleri için gerekli asgari seviyedeki gıda miktarı ele alınıp 'açlık sınırı' oluşturulurken, görelî yoksullukta daha çok toplumun ortalama gelir düzeyi yoksulluk sınırını oluşturmada kullanılmıştır. Başka bir deyişle mutlak yoksullukta minimum gider hesaplanırken, görelî yoksullukta ortalama gelir baz hesaplanmaktadır.

Farklı coğrafi durumlar, ülkelerin gelişmişlik düzeyleri, insan hakları gibi etmenler zamanla yoksulluğun farklı türlerinin ortaya çıkmasında etkili olmuştur. Önceden yoksulluk için mutlak kriterler söz konusu iken, günümüzde bulunulan durum ve yere göre değişkenlik gösteren göreceli kriterler de yoksulluğun tanımlanmasında etkili olmaktadır.

1.1.4.1. Mutlak Yoksulluk

Mutlak yoksulluk, mevcut yoksulluk tanımlamaları içerisinde en keskin yoksulluk sınırına sahip yoksulluk tanımıdır denilebilir. Çünkü mutlak yoksulluk tanımlarına bakıldığında anahtar olarak ‘yaşamını sürdürme’ ve ‘asgari’ kavramlarının kullanıldığı görülmektedir. Örneğim Erdem’e göre mutlak yoksulluk, kişilerin fiziksel olarak hayatlarını sürdürmeleri gereken minimum gelir ve seviyesidir. Bu minimum harcamalar minimum gıda, barınak ve sağlık hizmetlerinden oluşmaktadır (2006: 327).

Mutlak yoksulluk veya başka deyişle yoksunluk, en gerekli biyolojik ihtiyaçları karşılayabilme standardına erişebilecek koşulların olmaması olarak ifade edilebilir. Diğer bir şekilde ifade edecek olursak kişilerin veya aile fertlerinin hayatta kalabilmeleri için en elzem ihtiyaçları dahi karşılayamamasıdır. Bu kişiler yardıma ‘birinci dereceden’ muhtaç olarak algılanmalıdırlar; çünkü bu kişiler varlıklarını sürdürebilecek en basit gereksinimlerini bile karşılayamamakta, ve yardım edilmediği takdirde; bunlar ölüm riskiyle karşılaşabilmektedirler (Taş ve Özcan, 2012:424). Şenses’e göre mutlak yoksulluk yaklaşımının sadece gıda odaklı olan dar anlamı dışında gıda dışı harcamalarının da ele alındığı geniş şekli de bulunmaktadır. Zira bugün az gelişmiş birçok ülkede bile zaruri ihtiyaçları kapsayan gıda sepetinin dışındaki harcamalar da göz önünde bulundurularak yoksulluk çizgisi oluşturulmaktadır (2001: 64).

Mutlak yoksulluk sınırını belirleyen iki temel öge bulunmaktadır. İlki ailedeki fert sayısı ve kişi başı tüketilecek olan minimum mal ve hizmetler; ikincisi ise bu ihtiyaçları karşılamak amaçlı gerekli mal ve hizmet fiyatlarıdır (Es ve Güloğlu, 2004: 81).

Yoksulluk türleri içerisinde hakim bir anlayış içinde olan mutlak yoksulluk, gelir/tüketim harcamalarını temel almaktadır. İktisadi bir durum içeren ve ekonomik zorluklar yaşayan kişilerin ve hanelerin durumlarının düzeltilmesini, ve gerekli ekonomik politikaların uygulamaya geçilmesi gerekir.

Her ne kadar mutlak yoksulluk kavramı diğer kavramlara göre daha kesin sonuçlar verebilse de, bu kavrama yönelik eleştiriler bulunmaktadır. Örneğin kavramın, yaşam hakkını sırf fiziksel olarak hayatta kalabilme kriterinde ele alarak ortaya parasal bir değer koyması, insan yaşamını değersiz kılması anlamına gelmektedir. Dünya

Bankası'nın bir dolar olarak standart belirlemesi, dünya bireylerine "1"er dolar değer biçilmesi anlamına gelmektedir. Ayrıca bu kadar az bir miktarın konulması yoksul sayısını değiştirerek azınlık gibi görünmesini sağlamayı amaçlamaktadır (Özdek, 2002:3). Yalnız Şenses'e göre bu değerın amacı yoksul kişilerin sayısal değerlerini aza indirmenin yanı sıra küresel işgücü piyasalarının kontrolü yönündedir. Öyle ki "Dünya Bankası için yoksulluğun günde "1" dolarlık tanımı yani küresel sistem için tehlike arz eden yoksulların sermayenin küresel bütünleşmesinin gerektirdiği disipline tabi kılınması ve yeniden proleterleşmesi açısından işlevseldir" (2003:64). Daha önce de belirttiğimiz gibi bir diğer eleştiri de kalori hesabı üzerinden yapılan sınır belirlemesi olmaktadır ki, kişi başına gereken kalori miktarı kişinin yaşına, cinsiyetine, yaşam koşullarına göre değişebilmektedir.

1.1.4.2. Göreli Yoksulluk

Görelî yoksulluk, mutlak yoksullukta bahsedilen biyolojik ihtiyaçların yanı sıra sosyo-psikolojik ihtiyaçları da içine almaktadır. Dolayısıyla göreli yoksulluk, kişinin yaşamını toplumsal yapı içerisinde insanca devam ettirebilmesi için gerekli olan barınma, temiz gıda, eğitim, sağlık ve kültürel etkinlikler gibi sosyal ve kültürel ihtiyaçlarının giderememesi durumudur (Sallan Gül, 2002: 109).

Kısaca fert ya da hane halkının içinde bulunduğu sosyal çevrenin ortalama refah seviyesinin belli bir kısmının altında bulunmasıdır. Görelî yoksulluk sadece kişi ya da hane halkının yaşadığı sosyal çevrenin diğer fertleri ile arasındaki farkı ele almamakta, ayrıca aynı sosyal grubun diğer gruplarla karşılaştırılmasını da baz almaktadır. Dolayısıyla kişinin göreli yoksul olarak kabul edilebilmesi için, içinde bulunduğu sosyal grubun düzeyine göre belli bir çizginin altında olması gerekmektedir (Coşkun ve Tireli, 2008: 25). Yani, bir kişinin yoksul olup olmadığı sadece kendi değil, toplumdaki diğer fertlerin de gelir düzeyine bağlı olacaktır. Görelî yoksulluk sıfatlanmasında ya nüfusun gelir seviyesi düşük veya belirlenmiş olan bir limitin altındaki kişiler yoksul olarak adlandırılmaktadır (Arpacıoğlu ve Yıldırım, 2011).

"Görelî ve mutlak yoksulluk arasındaki en temel fark, mutlak yoksulluğun sınırının sabit olmasıdır. Görelî Yoksulluk sınırları ise o ülke içindeki ortalama gelir veya harcama seviyelerine göre değişmektedir. Ortalama harcama seviyesi ne kadar yüksek olursa, göreli yoksulluk oranı da o denli yüksek olacaktır" (Coşkun ve Tireli, 2008: 25).

1.1.4.3. İnsani Yoksulluk / Gelir Yoksulluğu

Gelir yoksulluğu mutlak yoksulluk gibi yaşamını devam ettirebilmek veya asgari hayat standardına ulaşmak için gerekli temel ihtiyaçları karşılayacak yeterli seviyede gelirin bulunmaması durumudur. Yoksulluk sınırı minimum yaşam standardını karşılayacak gelir olarak belirlenir ve bu seviyenin altındaki kişiler yoksul olarak tanımlanır. Yoksulluk sınırı farklı amaçlarla kullanıldıkça değişmektedir. Ülkelerarası karşılaştırmalarda küresel yoksulluk sınırı kullanılırken, ülke içinde farklı yoksulluk sınırları kullanılmalıdır. Çünkü ülke içerisinde farklı bölgelere bakıldığında farklı sosyoekonomik koşulla yaşıyorsa, örneğin alınan ürün ve hizmet ücretleri veyahut söz konusu ürün ve hizmetlere ulaşım olanakları değişiklik gösteriyorsa bu farklılıkları yansıtan yoksulluk sınırına ihtiyaç duyulur (Aktan ve Vural, 2002: 44).

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) 1997 İnsani Gelişim Raporunda ‘İnsani Yoksulluk’ (Human Poverty) kavramını kullanarak yoksulluk kavramını genişletmiştir. Gelir yoksulluğuyla ilişkili olsa da okur-yazarlık, yetersiz beslenme, kısa yaşam süresi, anne-çocuk sağlığı yetersizliği, önlenebilir hastalıklara yakalanma gibi esas insani yetenek/kapasiteden uzak olmayı kapsamı açısından gelir yoksulluğuyla farklılık gösterir. Dolayısıyla yoksulluğun ‘İnsani’ boyutu olarak “*temel insan yeteneklerini sürdürebilecek olan mal, hizmet ve altyapıya -enerji, hijyen, eğitim, iletişim, içme suyu -erişimin yokluğu ya da kısıtlanması*” gösterilebilir (Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, 2009).

İnsani Gelişim Raporu’nda İnsani yoksulluğu ölçmek için ‘*İnsani Yoksulluk Endeksi*’(Human Poverty Index) geliştirilmiş ve gelişmekte olan ülkeler için üç temel kriter ile ölçüm yapmaktadır:

- “1. Yaşam süresi: 40 yaşın altındaki nüfus yüzdesi
2. Eğitim: Okuma yazma bilmeyen nüfus yüzdesi
3. Makul bir yaşam standardı:
 - Sağlıklı içme suyuna sahip olmayan nüfus yüzdesi
 - Temel sağlık imkânlarından yoksun nüfus yüzdesi
 - 5 yaşın altında olan ve yeterli beslenemeyen, bu yüzden ciddi düzeyde düşük kilolu olan çocukların nüfus yüzdesinden oluşmaktadır”(Taş ve Özcan, 2012:425).

1.1.4.4. Kırsal ve Kentsel Yoksulluk

Yoksulluk kavramının kendi iç ilişkilerine bakıldığında nerelerde yoğunlaştığı konusu önem kazanmaktadır. Özellikle az gelişmiş ülkelere bakıldığında kırsal alanda özellikle toprağı olmayan ya da yeteri gelir elde edemeyen az topraklı köylüler ve tarım işçileri arasında yoksulluğun daha yoğun olduğu görülmektedir. Öztürk'e göre kapitalizmin etkisiyle geçimin tarımdan sağlandığı aile işletmelerinin yok olmasıyla birçok ülkenin problemi olan kırdan kente göçler artmıştır (2008: 268). Çünkü kırsal alanda kişi başına düşen gelir, nispi anlamda düşük olmakla birlikte tüketim kalıplarının darlığından ve üretim teknolojileri ile iletişimin, kentlere nazaran daha geride oluşundan dolayı kentlerde yoksulluğun daha az olduğu düşünülmektedir. Ayrıca kırsal alanlarda yoksulluğun daha yerleşik ve yoğun olduğu görülmektedir. Bu alanlar aynı zamanda bölge içinde eşitsizliklerin meydana geldiği, genellikle tarımda istihdamın yoğun olduğu, arazide kişi başına düşen payın az ve bazen de adil olmayan şekilde paylaşılmış olduğu, başka ekonomik ve kültürel olanaklara erişimin yetersiz olduğu ve fiziki ve sosyal altyapının gelişemediği yerler olarak görülmektedir (Dumanlı, 1996: 12-30).

Şener'e göre bu göçler kentlerdeki yoksulluğun temel nedeni olarak karşımıza çıkmaktadır. Kentlere doğru gerçekleşen göçlerin hızlı olması ve kentlerdeki istihdam başka deyişle emilim kapasitesinin yetersiz kalması yoksulluğun ağırlaşmasına sebep olmaktadır (2010: 12).

Kırsal yoksulluğun artmasına sebep olan üç temel faktör ele alınabilir:

- Büyük arazi sahipleri ve ticari üretim sistemi ve küçük arazi sahipleri ile geçimlik tarıma sahip olma durumunun bir arada bulunmasından doğan ikililik
- Kırsal kesimdeki üreticilerin maliyetin artmasına ve kamusal hizmetlerde kalitesizliğe yol açan idare şekli
- Kırsal kesimi dışlayan ekonomik ve sosyal yapılanmalar olarak sıralanabilir (Öztürk, 2008: 274-275).

Yoksulluğun bir başka yönünün kentlerde yaşanmasından dolayı kent yoksulluğu üzerinde durmak gerekmektedir. Günümüzde bakıldığında kentlerdeki doğal ve göç sebepli hızlı nüfus artışından da kaynaklanan kent yoksulluğunun yine kentlerdeki kurumlarca çözümüne uğraşıldığı görülmektedir.

Kentsel yoksulluk özellikle az gelişmiş ülkelerde büyük problem olarak karşımıza çıkmaktadır. Az gelişmiş ülkelerdeki arz ve talepler başka deyişle ihtiyaç ve hizmetler birbirini karşılayamamaktadır. Çolakoğlu, kentsel yoksulluğun kapsamını açıklarken sadece gelir azlığının ve hizmetlerden yeterince yararlanılmasının olmadığını; ayrıca sağlık, eğitim ve güvenlik gibi hizmetlerden daha az yararlanmayı kapsadığını söylemektedir (2003: 466).

Kentlerdeki yaşam standartlarının farklılaşması aynı zamanda yoksul profilinde de değişime neden olmaktadır. Bunlar “*yedek emek ordusu*” olarak tanımlanan, kentlerde bulunan mutlak yoksulluktan farklı olarak büyüyen bir göreceli yoksul kesimi ifade etmektedir (Kaygalak, 2001: 127).

Kırsal ve Kentsel yoksulluklar arasındaki belirgin fark, kırsal yoksullukta “*bağımsızlık, güvenlik, öz saygı, kimlik, sosyal ilişkilerin samimiyeti ve yakınlığı*” gibi nitel ölçüler söz konusu iken, kentsel yoksullukta daha çok gelir düzeyi ve tüketim düzeyinin yetersizliği gibi nicel ölçütlerin ön plana çıkması olarak ortaya çıkmaktadır (Uçar, 2011: 13).

1.1.4.5. Kronik ve Geçici Yoksulluk

Başka bir ifadeyle ‘ultra yoksulluk’ olarak da tanımlanan kronik yoksulluk, tüm gelirini harcamasına rağmen, kişinin yoksulluk sınırı olarak tanımlanan günlük kalori miktarının %80ini ancak karşılayabilen kişilerdir. Bu durumlarının beş yıldan fazla bir süreyi kapsamaması, bu durumun düzeltilmesinin mümkün olmadığı düşünülerek bu kişiler mutlak yoksul olarak kabul edilir (Deniz Feneri Dergisi, 2003: 20).

Kronik yoksulluğu diğer yoksulluk türlerinden ayıran temel nokta zaman kavramıdır. Temiz, kronik yoksulluğun ekonomik haklardan yoksun olmanın yanında uzun süren bu yoksulluğun şiddetli bir biçimde yaşandığını ve beş yıllık sürenin de ötesinde nesilden nesile geçtiğini ifade etmektedir. Çünkü kronik yoksulluk kişilerin hayatlarının büyük bir bölümünü kapsamakta daha sonra çocuklarına da geçmektedir. Temiz’e göre kronik yoksulluk “*açlık, kötü beslenme düzeyi, sağlıklı içme suyuna erişememe, eğitim ve sağlık hizmetlerine erişimden yoksun olma, ayrımcılık ve istismar*” gibi olguları içermektedir (2008: 63).

Geçici yoksulluk ise “*geliri yoksulluk sınırının altına inen ve çıkan yoksulluk*” şeklinde tanımlanmaktadır. Geçici yoksulluk iki kısma ayrılmaktadır.

1. Kararsız yoksullar olarak tanımlanan, bazen yoksul olarak tanımlanabilecek durumda olan, kimi zaman bu durumun dışına çıkabilen ve ortalama bir yoksulluk seviyesine sahip olup, yoksulluk sınırının dışına çıkabilme şansı bulunan kişiler
2. Yoksulluk seviyesi ortalaması yoksulluk sınırının üstünde olmasına karşın, en az bir dönem yoksulluğu yaşamış geçici yoksullar, başka deyişle bazen yoksul olarak adlandırılabilenlerdir (Temiz, 2008: 69).

1.1.4.6. Birincil ve İkincil Yoksulluk

Birincil yoksulluk, mutlak yoksullukta olduğu gibi fertlerin toplam kazançlarının biyolojik yeterliliği sürdürebilmesi için gerekli olan temel ihtiyaçları karşılayamama durumu iken, ikincil yoksullukta biyolojik temel ihtiyaçların karşılanabilmesi; fakat gelir seviyesini bu ihtiyaçlar dışındaki harcamalar için yeterli olmaması durumu söz konusudur (Erdem, 2006: 327). Diğer bir ifadeyle birincil yoksullukta asgari ihtiyaçlar söz konusu iken, ikincil yoksullukta gerekli ihtiyaçların karşılanamaması söz konusudur. İngiltere’de 1900’lü yıllardan I. Dünya Savaşına kadar olan süreçte yoksulluk bireysel ve ahlaki başarısızlık olarak sayılmış ve söz konusu dönemde kişisel başarısızlık fikrini destekleyen bir kavram olmuştur (Juby, 2006: 961).

1.1.4.7. Objektif Yoksulluk – Subjektif Yoksulluk

Objektif yaklaşımın ölçümünde tüketim harcamaları, alınması gereken günlük kalori miktarı gibi somut değişkenleri içeren normatif değerler kullanılmakta ve bu değerlerin altında bulunan kişiler yoksul olarak kabul edilmektedir. Günlük gelirin 1,25 ABD doları ya da Dünya Bankası’nca belirlenmiş olan 2400k/cal gibi değerler normatif değer olarak kabul edilmekte ve bu değerler yoksulluğun sebeplerini belirlemekte; ayrıca bireyleri yoksulluktan kurtarma yöntemlerinin değerlendirilmesinde kullanılmaktadır (Okumuş, 2010: 74).

Fayda Yaklaşımı olarak da bilinen subjektif yoksulluk ise insanların tatmin düzeylerini baz alarak kendilerine yeterli gelecek bir gelire sahip olup olmadıkları beyanına göre tanımlanmaktadır (Dağdemir, 2002: 464). Subjektif yoksullukta yoksulluk bir süreç olarak tanımlanmakta ve asgari ihtiyaçların karşılanıp karşılanmaması konusunda karar kişilerin kendi kararlarına bırakılmıştır (Şenses, 2009: 93).

Objektif yaklaşım somut kriterleri ele alırken subjektif yaklaşım daha çok kişilerin tercihlerini ön plana çıkarmaktadır. Bireyler kendileri için neyin en iyi olduğunu bilememektedirler. Normal şartlar altında kişi başı gerekli kaloriyi sağlayacak olan gıda miktarı ve türü bireylerin tercihlerine bırakıldığında değişiklik gösterebilmekte, bu da makro düzeyde yoksulluğun ölçümünde önemli derecede karışıklığa yol açmaktadır. Dolayısıyla yoksulluğun ölçülebilir olması için iktisatçılar daha çok objektif yaklaşımı benimsemişlerdir (Okumuş, 2010: 74-75).

1.1.5. Yoksullukla İlgili Diğer Kavramlar

1.1.5.1. Çalışan Yoksullar

UNCHS(Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Konferansı) çalışan yoksulların en temel özelliği olarak; eğitim düzeyi düşüklüğü ve vasıfsız işgücünü göstermektedir. (DPT, 2001: 105). Bir başka tanımda ise çalışan yoksullar, işgücü piyasasında (iş arama, çalışma faaliyetleri gibi) en az yılda 27 hafta harcayan fakat buna rağmen yoksulluk sınırını aşamayan kişiler olarak tanımlanmaktadır (Kanyılmaz, 2007: 787). Yoksulluk kavramının en temel taşlarından biri olan gelir seviyesinin düşüklüğüyle alakalı olan çalışan yoksullar, emek verdikleri halde yeteri geliri sağlayamamaktadırlar. Daha çok eğitim seviyesi düşük olan ve dolayısıyla vasıfsız iş gücüne sahip bu kişiler kamu ve özel sektörlerin alt düzeylerinde ve marjinal sektörde çalışmaktadırlar (Erdem, 2006: 327). Günümüzde sanayinin gelişmesi ile birlikte özellikle gelişmekte olan ülkelerde taşeron firmalar bu tür kişileri istihdam etmekte, fakat bu kişilere iyi bir yaşam standardı sunmamaktadırlar.

1.1.5.2. Sosyal Dışlanma / Yeni Yoksulluk

Yoksulluğun seviyesi, süresi aynı zamanda sonuçlarını da gündeme getirmektedir. Sosyal Dışlanma kavramı da bu sonuçlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. *“Genellikle sağlık, eğitim, belirli bir gelir düzeyi, çalışma hakkı gibi en temel insan haklarına erişim ve bu hakkı kullanma anlamında yaşanan olumsuz sonucu, bireyin dışında yapısal bir takım faktörlere bağlı olarak açıklamaktadır”*(Gökbayrak, 2005) Sosyal olarak dışlanmış gruplar emek piyasalarına, gelir getirici faaliyetlere, eğitim/öğretim gibi imkanlara ulaşmada sıkıntı çekmekte, toplumsal ve sosyal ağların kurulmasında da engellerle karşılaşmaktadır; ayrıca bu kişiler kendi hayatları hakkında bile karar alma konusunda aciz hissedecek kadar güçsüzdürler. Dolayısıyla *“sosyal*

dışlanma, bireylerin yoksulluk, temel eğitim/becerilerden mahrumiyet ya da ayrımcılık dolayısıyla, toplumun dışına itilmeleri ve toplumsal hayata dilediklerinde katılmamaları durumunu belirtmektedir” (Adaman ve Keyder, 2006: 6).

Bu kişiler güçsüz durumda oldukları için, sınırlı olarak kendileri karar alabilmekte; ve kendilerini zor durumda hissetmektedirler. Bu durum bir yerden sonra kişilerin günlük işlerinde bile rahat karar verememelerine neden olabilmektedir.

Sosyal dışlanmanın en bariz özelliklerinden biri, kişi veya grupların toplumsal ilişkilerinin ya da değişik kurumlarla olan etkileşimlerinin zarar görmesi veya tamamen yok olması söylenilebilir. Kişilerin toplumsal bağlarının yok olması da o çevredeki dayanışma olgusunun zarar gördüğünü göstermektedir (Sapancalı, 2005: 55). Başka açıdan bakıldığında yoksul kişilerin toplumla olan her türlü bağlarının kopması, o toplumda bulunan yoksulluğu daha çok kök salmasına sebep olmaktadır. Zira böyle bir durumda yoksulluk ve söz konusu yalıtılmışlık mevcut kişilerden sonra gelen insanlara da aktarılacaktır (Erdem, 2006: 328).

1.1.5.3. Yoksulluk Kültürü

Yoksulluk Kültürü’ tanımlaması ilk defa Amerikan Antropolog Osgar Lewis tarafından kullanılmıştır. Lewis’in yoksulluk kültürü tanımlaması günümüz Türkiye’sinin büyük kentlerinde oluşan gecekondu kültürüne benzemektedir. Lewis bunu geliştirmekte olan ülkelerin büyük kentlerinde oluşan kenar mahallelerde yaşayan ve belli bir refah seviyesinin altında sürdürülen yaşam şekli olarak tanımlamaktadır (Erdem, 2006: 332). Yoksulluk kültüründe bireylerde kabullenme söz konusu olduğu için kişiler üretim sürecine dahil olmazlar ve bunlar toplumun diğer kesimi tarafından yük olarak görülebilmektedirler. Ayrıca Lewis’e göre kişileri tam refah seviyesine ulaştırmayan yardım sistemlerini yoksulluk kültürü üzerinde etkilidir. Bu tür yardımlar kişilerdeki umutsuzluk durumunu ve yoksulluğu azaltacağı yerde, artmasına sebep olmaktadır. Emek karşılığının azlığı, sürekli işsizlik veya düşük gelir ise bireylerin birikim yapamamasına ve mülk edinmemesine hatta gıda maddelerinden bile yeterince yararlanamamasına sebep olur. Böyle bir durumda kişiler eşyalarını rehine verir, tefecilerden borç almaya başlar ve eski eşyalar kullanmalarına sebep olur. Lewis, yoksulluk kültürünü benimseyen kişilerin çok az bir miktarının refaha kavuşabildiğini savunmaktadır. Lewis’e göre bu kişiler eğitim olanaklarından da yeterince

yararlanamadığı için; iyi bir iş bulma, siyasi partilere üye olma veya ulusal refah kurumlarında çalışma gibi olanaklardan da yoksun kalmakla beraber devlete ve hatta dini kurum ve temsilcilerine olan inanç ve güvenleri zedelenmektedir (Aksan, 2012: 15-16).

Yoksulluk kültürü; tarihsel süreç içinde yoksulluğa maruz kalmış grupların ortak inanç, değerler ve kültür sistemlerinin kurumlaşması sürecidir. Yoksulluk kültür kavramı mutlak anlamda yoksulluk kavramından farklıdır. Yoksulluk kültürü yoksulluk ve kültür bağıını içerir (Aydın, 2007: 14).

Yoksulluk kültürü, yoksulluktan farklı dört önemli ayırt edici özellik içermektedir.

1. Yoksulluk içinde yaşayanlar, orta ve üst tabakalara nazaran toplumun kuralları ile bütünleşmemektedirler. Toplumu oluşturan kurum ve değerler sistemine karşı bir kopukluk ve umursamazlığı yansıtırlar.
2. Sağlıklı bir toplumsal yapı için gerekli olan öğütlenme tutkusu yoksulluk kültürü yaşayanlarda son derece zayıf düzeydedir.
3. İnsanlar, yalnızca tek bir hedefe yönelmişler, tüm direnç ve iradelerini geçimlerini sağlamaya karınlarını doyurmaya yöneltmişlerdir. Biyolojik bir savaş, yaşam biçimlerini oluşturmaktadır.
4. Geleceğe yönelik tasarımları, beklentileri, emellerini tamamen yitirmişlerdir, onlar için yarın yok gibidir (Aydın, 2007: 15).

1.2. YOKSULLUĞU BELİRLEYEN TEMEL ETKENLER VE YOKSULLUKLA MÜCADELE

1.2.1. Yoksulluğu Belirleyen Temel Etkenler

Yoksulluk tanımında farklı türlere ayrılmakta, bu türler ise coğrafi olarak farklılık arz etmektedir. Tanımı ve türleri gibi farklılık arz eden nedenlerinin bilinmesi, yoksulluğun ortadan kaldırılması gibi engellenmesine de etki etmektedir. Günümüzde ülkelerin sürekli gelişmesi endüstri ve teknolojiye ilerlemelerin yanında istihdamın artması beklenirken, yoksullukta daha fazla artış olması sonucunda Dünya Bankası (WB) ve Uluslararası Para Fonu (IMF) gibi -liberal politikaların yaygınlaşmasını amaçlayan kuruluşlar yoksulluk olgusuna daha fazla eğilmişlerdir. Bu kuruluşların

çalışmaları sonucu, yoksulluğun temel sebebi olarak daha çok kötü yönetimler ve bu yönetimlerin uyguladıkları ekonomi politikaları, savaşlar, doğal afetler ve eğitimsizlik gibi faktörler gösterilmiştir (Özbay, 2009: 18). Okumuş, yoksulluğu iki ana başlık altında toplamaktadır. Bunlardan ilki yoksulluğu kişilere bağlı kılan, kişisel yetenek ve çabayı ön plana çıkaran yaklaşım, ikincisi kişilerden bağımsız olduğunu savunan ve düşük ücret, iktisat politikaları, yetersiz istihdam ve eğitim olanakları gibi etmenleri ön plana çıkaran yaklaşımdır (2010 : 97).

Yoksulluğu belirleyen temel etkenler; genel olarak bölgesel ve toplumsal unsurlar ile hane ve fertlere ilişkin unsurlar olarak da sınıflandırılabilir. Yoksulluğu etkileyen birçok bölgesel unsur bulunmaktadır ve bu unsurların yoksullukla ilişkisi ülkeden ülkeye değişebilmektedir. Söz konusu etken unsurlar genel olarak ekonomik etmenler, coğrafi ve iklimsel etmenler, nüfus ve sosyal sebepler, siyasi yapı ve kişisel sebepler olarak özetlenebilir. Bu hususlara göre olumsuz koşullara sahip olan bölgelerde yoksulluk riski daha fazla olmaktadır.

Yoksulluk probleminin ekonomik nedenlerine bakıldığında birbirlerine bağlantılı olarak ekonomik sistem, yaratılan gelirin adaletsiz dağılımı ve küreselleşme olgusu, ticarete serbestleşme, enflasyon, yaşanan ekonomik krizler ve uygulanan yapısal uyum politikaları ya da istihdam ve işsizlik sorunu verilebilmektedir.

Altan'a göre, liberalizm günümüzde yoksulluğun sebebi olarak görülmekte, kapitalist üretim süreci ve piyasa ekonomisinin koşulları buna dayandırılmaktadır (2004: 150). Zira kapitalizmin amacı kişilerin ihtiyaçlarını karşılamak yerine, kar ve sermaye üretimi artırmaktadır. Liberalizme göre ekonomik ve sosyal yaşantıya yön veren doğal bir düzen bulunmakta bu sayede kişisel çıkar ilişkisine göre ekonomik ve sosyal yaşam yürümektedir. Kişiler kendi çıkarları için çalışırken aynı zamanda topluma hizmet etmiş olurlar. Dolayısıyla devlet bu ilişkiye karışmamalıdır (Güven, 2001:12). Ayrıca liberalizmde verilmiş olan özgürlük kapitalist sistem düşünüldüğünde emeğin daha rahat sömürülmesi ve emekçinin verdiği emeğin karşılığını bulamaması olarak da düşünülebilmektedir.

Özellikle 1980'den sonra ekonomik sistemde hissedilir bir değişimin yaşanması, neo-liberal politikaların refah devletinin uygulamalarını geri plana itmesi ve globalleşmenin gereği olarak gösterilen/uygulanan politikaların sermaye odaklı olması,

1980 öncesi yaşanan kentsel yoksulluğun daha da ağırlaşmasına neden olmuştur (Tümtaş, 2009: 115-116).

Ticarette serbestleşme de neo-liberal yönetimin bir sonucu olup piyasada gelişmeyi istikrarın artması ve müdahalenin azalmasıyla rekabetin artmasını sağlamakta; bu da büyük çapta ekonominin gelişmesine etki etmektedir. Serbestleşmenin yoksulluk üzerindeki olumsuz etkisine bakıldığında ise; serbestleşmenin etkisiyle devletin topladığı vergi gelirlerinde düşüşün meydana gelmesi, öte yandan serbest bir durumun var olması devletin harcama ve vergilendirme politikaları sınırlanır ve diğer vergilerde artışa sebep olur. Bu artışla birlikte yoksullara ek bir verginin oluşması demektir

Ticarette serbestleşme ile birlikte tam rekabet piyasası ortaya çıkmaktadır. Bunun için girişimcilerin her alanda serbestçe hareket etmeleri gerekmektedir. Oysa sermaye yetersizliği karlı olan her alanda çalışmayı engellemektedir. Firmalar arasındaki ölçek fiyat uygulaması da aynı zamanda küçük firmaların, üretim maliyeti düşük olan büyük firmalar ile rekabet edememesine sebep olmakta ve bu durumda az bir firma piyasaya egemen olmaktadır. Bu da aksak rekabet ortamına sebep olmakta ve piyasanın etkin işlemlerini engellemektedir (Öztürk ve Öztürk, 2010:51-54)

Yoksul kişiler, zenginlere oranla enflasyondan daha fazla etkilenmektedir. Çünkü zengin kişiler, kendilerini enflasyona karşı koruyacak finansal desteğe sahip olduklarından, kendilerini yoksullara karşı daha iyi savunurlar. Nakit para devlet tarafından belirtilmiş olan enflasyona endeksli olmadığından yoksul kişilerin ellerinde bulundurdukları sermayelerinin nakit olduğu düşünüldüğünde dezavantajlı oldukları anlaşılabilir (Easterly ve Fischer, 2001:2).

Öte taraftan dengesiz gelir dağılımı da yoksulluğun ekonomik sebepleri arasında yer almaktadır. Gelir dağılımındaki eşitsizlik Gini oranı ile hesaplanmaktadır. Bu oran 0-1 arasında değişmekte ve yerleşim yerlerine göre değerlendirildiğinde değerler 0'a yaklaşması eşitsizliğin azalması, 1'e yaklaşması ise artması anlamına gelmektedir. Eşitsizliğin ortadan kalkması sayının 0'a ulaşması ile gösterilir. Türkiye değerlendirildiğinde, gelir, mülkiyet vb değerlerin hesaplanması anlamında Gini oranı 0.49 olarak değerlendirilmektedir. Bu veriler Türkiye'de eşitsizliğin ciddi boyutlara

ulaştığı anlamına gelmektedir. Nüfusun ilk %20'lik dilimi milli gelirden %4.86 pay alırken son %20'lik kısmı milli gelirden %54.88 pay almaktadır (DPT, 2001:139).

Kamu harcamalarının miktarı, paylaşımı ve kişilere ulaşma oranı yoksullukla ilişkilidir, çünkü hızlı büyüme, gelirin eşit şekilde yeniden yapılandırılması buna bağlıdır. Günümüz harcamalarına bakıldığında sağlık, eğitim, askeri, konut, sosyal güvenlik gibi alanlarda yapılan harcamaların farklılık gösterdiği görülmektedir (Şenses,2009:233).

Demokratik ve sosyal nedenlere bakıldığında göçler, nüfus artışları, bulunulan coğrafi bölge, eğitim seviyesinin düşüklüğü, ilişkili nedenlerden sayılabilmektedir.

Literatürde göç ve yoksulluk arasında neden-sonuç ilişkisinin birbirinin yerine ikame edildiği çalışmalara sıklıkla rastlanmakta; göç, bazen yoksulluğun sonucu olarak bazen de yoksulluğun nedeni olarak değerlendirilmektedir. Türkiye'de de göç ve yoksulluk ilişkisinin genelde bu iki temel eksen etrafında şekillendiği görülmektedir. Bunlardan ilki klasik göç nedenlerinden olan kırsal yaşamının iticiliği, kentin çekiciliğine dayalı olan sosyoekonomik ağlar üzerinden şekillenmektedir. Buna göre kırsal alanlarda yaşanan sosyoekonomik yetersizlikler, yani kırsal görülen yoksulluk ve yoksunluklar, kırsaldan kopuşa temel teşkil etmektedir.

Bu ekseninde yoksulluk göçe neden olan temel etmen olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda Türkiye'de kırsal alanlarda yoğunluk kazanan ve artarak devam eden yoksulluk görüntüleri, zamanla kentlere taşınmış ve kırsal tutunamayan insanların daha iyi bir yaşam umuduyla kentlere yönelmişlerdir. Bu durum sanayileşme ve ekonomik gelişmenin gerisinde seyir etmesi nedeniyle kentsel alanlarda istihdam edilemeyen bir nüfusun birikmesine ve kentsel dokuda yoksulluk görüntülerinin oluşmasına neden olmuştur.

Tarımda modern üretimle birlikte insan gücüne olan ihtiyacın azalması, tarım sektöründeki verimin azalması, miras yoluyla tarım arazilerinin paylaşılması ile birlikte köylerden kentlere doğru göçte artış yaşanmıştır. Kent nüfusunun Türkiye'de ekonomik büyümeye bağlı olmamasından dolayı kentlere göç eden kişiler ya işsiz kalmakta ya da kayıt dışı sektörlerde çalışmaktadır. Dolayısıyla bu sebepler kent nüfusunda yoksulluğu ortaya çıkarmaktadır (Özsoylu, 1994: 20).

Demografik özellikler arasında hane halkı büyüklüğü, hane halkı üyelerinin yaş yapısı, bağımlılık oranı yoksulluğu etkileyen unsurlar arasındadır. Yoksul hane halkları çoğunlukla daha kalabalık olmakta ve daha fazla bağımlı nüfus barındırmaktadır. Ekonomik özellikler, istihdam durumu ve hanenin serveti gibi unsurları; sosyal özellikler ise eğitim, beslenme ve sağlık durumu ile barınma gibi unsurları barındırmaktadır (Doğan, 2014: 11-12).

Bir bölgede nüfusun artışı kalabalık aile yapısına benzetilmektedir. Nüfus ne kadar çoksa, pastadan kişi başına düşen miktar azalmaktadır. Ayrıca nüfusun artması, ülkedeki kaynakların ülke gelişiminin dışında, okul, hastane gibi demografik ihtiyaçların karşılanması amacıyla kullanılması anlamına da gelmektedir. Özellikle düşük gelirli az gelişmiş ülkelerde yoksulluğun önemli bir nedeni olarak görülmektedir (Şenses, 2009:80).

Türkiye’de eğitim düzeyindeki düşüklük kişileri kol gücüyle çalışmaların emek piyasasında artmasına sebep olmuştur. Fakat günümüzde kol gücüyle çalışılacak iş imkanlarının daralması, bu tür işlerde ücretin düşüklüğü, bu kişilerin ya işsiz kalmasına ya da düşük ücretli çalışmalarına sebep olmuştur. Bu da eğitim seviyesindeki düşüklüğün yoksullukta ne derece önemli rol oynadığının göstergesidir (DPT, 2000:31).

Özellikle Türkiye’nin içinde bulunduğu coğrafi konuma bakıldığında geniş ve farklı özelliklere sahip bölgelerinin bulunduğu görülmektedir. Bu farklılık bu bölgeleri ekonomik olarak da etkilemektedir. Örnek vermek gerekirse Karadeniz ve özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi kişi başı gelirin daha düşük olduğu görülmektedir. Bu özelliğin sebebine bakıldığında ise coğrafi etmenler karşımıza çıkmaktadır. Bu bölgelerin iklim, toprak özellikleri ve pazarlara yakınlık açısından, diğer bölgelere oranla olumsuz koşullara sahip olması bu bölgelerdeki üretim miktarını olumsuz etkilediğini ve bölgenin gelir potansiyelini sınırlandığını görmekteyiz. Aynı zamanda bu coğrafi etmenler göçlere de sebep olarak kentlerdeki yoksulluk miktarının artmasına, dolayısıyla yoksulluğun kentlerde de yükselmesine neden olmaktadır (DPT, 2000: 28).

Coğrafi nedenlere doğal afetleri de eklemek yerindedir. Son yıllarda yaşanan deprem, sel gibi felaketler hem uzun süreli etkisini hissettirmekte, hem de toplu yoksulluğa yol açmaktadır. Doğal afet sonucunda işini veya işyerini kaybeden kişi,

istihdam, işsizlik, evsizlik ve nihayetinde de yoksulluk sorunuyla karşılaşabilmektedir. Bu tür afetler aynı zamanda ülke ekonomisini de olumsuz etkilemektedir. Özellikle yaşanan felaketin kalabalık yerlerde olması bu kaybı daha arttırmakta ve ülkenin bazen ekonomik olarak gerilemesine bile neden olabilmektedir (Özkalp,2004:18).

Altyapı eksikliği en önemli toplumsal etken olarak gösterilmektedir. Buna örnek olarak borulu suyun veya asfalt yolun bulunmaması verilebilir. Altyapının yanı sıra arazi dağılımı, eğitim, sağlık gibi temel kamu hizmetlerine erişim, beşeri kaynaklar diğer toplumsal etkenler arasındadır.

Bir ülkenin siyasi yapısı, hükümetlerin yaklaşımları, yönetim sistemleri, gelir dağılımı, ülke ekonomisi, kalkınma planları gibi üzerinde etkili olduğundan doğrudan yoksulluk üzerinde de rol sahibi olmaktadır. Örneğin İskandinavya ülkeleri gibi demokratik siyasi sistemin etkili olduğu ülkelerde gelir dağılımı görece olarak yapılarak, ABD gibi liberal ülkelerde tersi bir durum söz konusu olmaktadır. DPT VIII. Beş yıllık kalkınma planı raporuna göre Türkiye’de uzun süre sosyal dengeleri dikkate alması gereken sosyal demokrat partilerin iktidar olmamış olması yoksullukla mücadelede geri kalınmasına yol açmıştır (2000: 29).

Yoksulluğun temel etmenlerinden biri olarak savaşlar da gösterilebilmektedir. Birleşmiş Milletler Tarım Örgütü 2000 yılı yıllık raporunda açlığa yol açan en önemli unsurlar silahlı çatışmalar ve istikrarsızlık olarak belirtilmiştir. Aynı rapora göre otuz ülke sırf bu yüzden açlık içinde bulunmaktadır. Söz konusu çatışmaların getirdiği ekonomik yükün yanı sıra savaşlarda temel gıdalara ulaşım da zorlaşmakta ve hatta yiyecek ulaştırılması veya üretimi engellenmektedir (Özey, 2003:143).

Çalışmamız için önemli olan bir başka etmen ise kişisel etmenlerdir. Ne kadar dış etmenler kişilerin yoksullaşmasında etkili olsa da kişisel sebeplerin de bu konuda rolü büyüktür. Kişilerin ailelerine karşı sorumluluk duygusuna sahip olmamaları, iş piyasasında aktif bulunmakta isteksiz davranmaları, çalışma konusunda gayretsizlikleri, kötü alışkanlıklar, sosyal ve ahlaki değerlerden yoksunluk kişileri yoksullaştıran etmenler arasında yer alır. Giderek tüketim toplumu olgusunun egemen olduğu günümüzde kişilerin para kullanımı hakkındaki değerlerinin değişmesi ve kanaatkarlığın yok olması da etkilidir. Bu konuda kişiler daha çok iletişim araçlarından etkilenmekte ve bu tür araçlar kişilerdeki tüketim isteğini kamçulamaktadır.

Öte yandan kişilerin sağlık durumu, hastalık veya sakatlık da yoksulluk üzerinde etkilidir. Kişilerin fiziksel veyahut ruhsal olarak sağlık durumlarını yitirmeleri onları çalışmaktan alıkoymakta ve bu da kişilerin ihtiyaçlarını temin edecek gelirden yoksun kalmalarına sebep olmaktadır. Ayrıca bu kişilerin gelirleri olmadığı gibi, sağlık giderlerinin de artması söz konusudur. Birikim yapamayan kişiler, ileride çalışamayacak duruma geldiklerinde yoksullukla karşı karşıya gelirler. Sosyal güvencesi bulunan kişiler bile hastalık veyahut yaşlılık durumundan olumsuz etkilenirken, bu tür bir hakka sahip olmayanların yoksulluğa düşmeleri kaçınılmaz olmaktadır (Yılmaz, 2006:52).

1.2.2. Küreselleşme Bağlamında Yoksullukla Mücadele

Genel bir ifade olarak günümüzde küreselleşme kavramı ;

“Küreselleşme, siyasal ve kültürel bir bütünleşme, kimlik, birey, toplum, değişme boyutlarında bütünleşmiş bir yapı; fikirlerin, görüşlerin, pratiklerin, teknolojilerin, küresel ölçekte kullanılması; sermaye dolaşımının evrenselleşmesi; Ulus-devlet sınırlarını aşan yeni ilişki ve etkileşim biçimlerinin ortaya çıkması; mekânların yakınlaşması, dünyanın küçülmesi; sınırsız rekabet, serbest değişim, pazarın dünya ölçeğinde büyümesi ve ulusal sınırların dışına çıkması kısaca dünyanın tek pazar haline gelmesidir” (Kaçmazoğlu, 2002: 221).

Küreselleşme kimi etkileri ile birlikte kişilerin hak ve ihtiyaçlarındaki mahrumiyetin artmasına neden olarak yoksulluğun yaygınlaşmasına sebep olmuştur. Görüntü itibari ile günümüzde yoksulluk artık yadsınamaz hale gelerek insanlık dışı görüntüleri ile birlikte insan yaşantısında yer edinmeye başlamıştır. Öte yandan siyasal, ekonomik ve sosyal olarak aksaklıklara sebep olan yoksulluğun azaltılması ya da ortadan kaldırılması giderek daha fazla önem arz etmektedir (Kesici, 2007: 123).

Uluslararası yoksullukla mücadele 90’lı yılların başına dayanmaktadır. İlk etapta ciddi bir mücadele örneği sergilenmese de 95 Kopenhag *Toplumsal Kalkınma Dünya Zirvesi*’nde birleşmiş Milletlerin gündeminde yer almıştır. Söz konusu zirvede ele alınan yoksullukla mücadele *“insanlığın etik, sosyal, politik ve ekonomik bir zorunluluğu”* (Copenhagen Declaration on Social Development, Commitment 2). olarak ele alınmış olsa da öte yandan global piyasayı güçlendirme çabaları görülmektedir.

Zirvede yoksullukla mücadele yolu olarak ülkeler arası yardımlaşma (gelişmiş ülkelere az gelişmiş ülkelere kalkınma amacı ile parasal yardım) öngörülmüş, başta ABD olmak üzere diğer ülkelerin bu konuda çekingen kalmaları ile *“toplumsal adalet*

ve kalkınmanın sağlanması”, “zengin ve yoksullar arasındaki açığın kapatılması” şeklinde ele alınmış olan yoksullukla mücadele başarısız olmuştur. 90’lı yılların sonun geldiğinde yoksulluğun Dünya Bankası, Birleşmiş Milletler ve Bretton Woods gibi kuruluşların temel gündemine oturduğu görülmektedir. (Özdek, 2002: 3-4).

Yoksullukla mücadelede en sürdürülebilir yaklaşım Dünya Bankası tarafından sunulmuş olan *kapsamlı kalkınma çerçevesi* (comprehensive development framework) önerisi olmuştur. Bu öneri G-7 ve OECD ülkeleri tarafından uygun görülmüştür. Kalkınma çerçevesi pilot ülke olarak tespit edilen Etiyopya, Gana, Gazze, Batı Şeria, Kırgızistan, Uganda gibi birçok ülke seçilerek çalışmalara başlanmıştır. Dünya Bankası, IMF ve UNDP gibi uluslar kuruluşlar bu sürece destek vermişlerdir (Özdek, 2002: 5).

Yalnız, Doğan’a göre söz konusu uluslararası kuruluşlar ve öncü ülkelerin liderliğince devam eden yaklaşım istenen şekilde sonuçlanmamıştır. Neo-

liberalizme yakın olan bu yaklaşım geri kalmış ülkelerle gelişmiş ülkeler arasındaki mesafeyi arttırmıştır. Söz konusu ülkelerde sanayileşme, adaletli gelir dağılımı gibi politikalar tam başarı sağlayamadığından yoksulluğun artmasına sebep olmuştur (Doğan, 2008: 7-8).

Tarihsel olarak özellikle 20. yy içerisine bakıldığında yoksullukla mücadelede iki ana politikanın izlendiği görülmektedir. İlki II. Dünya Savaşından 1980’lere kadar olan ve tüm dünyada uygulanan doğrudan mücadele politikaları iken, küreselleşme olgusunun da etkisi ile 1980’lerden sonra doğrudan yoksulluğu azaltmaya yönelik olmayan fakat yoksulluğa büyük etki eden işsizlik sorununu azaltmak ile iktisadi büyümeyi sağlayacak olan dolaylı mücadele politikaları ortaya çıkmıştır

1.2.2.1. Doğrudan Mücadele Yaklaşımı

Doğrudan mücadele yaklaşımı, II. Dünya Savaşından 1980’lere kadar olan doğrudan yoldur. Bu yolda temel, amaç yoksul kişilerin gelirlerinin ortaya çıkarılmasıdır. Yoksullara yönelik yapılan yardımlar kişileri iktisadi kalkınmanın bir parçası yaparak söz konusu kalkınma ile yoksulluğu yok etmek hedeflenir. Veyahut transfer ödemeler ile yoksul kişilerin söz konusu kalkınmadan pay almaları sağlanır. Bu transfer ödemeler sosyal güvenlik başlığı altında yapılır, ekonomik kalkınma ile doğru orantılı olarak kişilere yapılan ödeme miktarı değişebilir. Böylelikle ekonomik olarak belli bir sınırın altındaki kişilerin gelişen ekonomiden pay alabilmeleri sağlanarak;

kazançlarını arttırmaları hedeflenir (Klasen, 2004:97). Ayrıca bu yaklaşımda devlet vergi, sosyal güvenlik, sosyal yardım gibi araçlarını özel olarak tasarladığı yöntemlerle kullanmaktadır. Bu araçlarla mücadelede gelirin ikincil dağılımına müdahil olmaktadır. Kamusal refah düzeyini arttırmak ve düşük gelirli yoksul fertlerin hayat şartlarını düzeltmek amacıyla yapılan transfer yardımlar, yoksullukla mücadele önemli yer almaktadır. Transfer ödemelerin yanında yoksullara mal ve hizmet desteği, iş olanakları sağlayıcı projeler, kredi programları ve farklı olanaklar, yardım şekilleri de doğrudan mücadele yöntemleri arasında yer almaktadır (Gündoğan, 2008:51). Aynı zamanda doğrudan uygulanan politikalar devletin uygulamaya koyduğu somut programlar aracılığıyla barınma, eğitim, sağlık gibi temel öğelerin yanında yoksul kişilerin refah düzeylerini arttırmaya, daha iyi bir yaşam sürdürmelerini sağlamaya yönelik transfer ödemeleri de kapsamaktadır (Şenses, 2009: 219).

Fakat bu yaklaşıma liberallerden eleştiriler gelmektedir. Liberal iktisatçılar yeniden gelir dağılımını öngören ekonomik yöntemlerin ve transfer ödemelerin, insanların çalışma yerine tembelliği tercih etmelerine, özensiz emek, tutumdan uzaklaşma, üretkenlikte durma, vergilerin zorlaması sebebi ile yatırımlarda düşer, ve istihdamın azalması gibi problemlere yol açtığını, aynı amaçla konan vergilerin ise; vergi mükelleflerinin yeni yatırım faaliyetlerine girişmelerini engellediğini ve ekonomide yatırımın azalmasıyla birlikte; işsizliğin de artacağını savunmaktadırlar (Gündoğan, 2008: 51).

Aktan'a göre transfer ödemeleri toplumda dolaylı olarak yoksulluğun artmasına sebep olmaktadır. Aktan gelirin yeniden dağılımı ve transfer ödemeleri hakkında ortaya konmuş olan liberal iktisatçı eleştirilerini maddeler halinde ortaya koymaktadır. Bu maddeler şöyle özetlenebilir.

1. Vergiler vergi mükelleflerinin yeni yatırım faaliyetlerini engellemekte, bu da işsizliğe sebep olmaktadır.

2. Transfer ödemeler, çalışmadan gelir elde ettiklerini gören kişilerin çalışma konusunda isteksiz olmalarına sebep olmakta bu da toplumu daha çok yoksullaştırmaktadır.

3. Transfer ödemeleri alan kişiler devlete bağımlı olmakta, kendi başlarına iş yapamayacak seviyeye gelerek aciz duruma gelmekte ve kendilerine olan güvenlerini yitirmektedirler.

4. Transfer ödemelerden yararlanan kişiler toplumda diğerlerine kötü örnek oluşturabilmekte ve bu kişilerin de bu yolu seçmeleriyle devlet yardımlarına bağımlı bir kültür oluşabilmektedir.

5. Transfer sisteminin ödemelerinde farklılıkları olması kişilerin paranın yeniden dağıtımının “adaletsiz” olduğundan şikayet etmelerine sebep olmakta bu da çatışmalara neden olabilmektedir.

6. Transfer ödemeleri ile birlikte vergi mükelleflerinin ve transfer sistemiyle sömürdüklerini düşünmelerine neden olmakta, bu da başka çatışmalara yol açarak ; vergiden kaçmalarına sebep olmaktadır.

7. Son iki sonuçla birlikte toplumda bölünme ortaya çıkabilmekte, bir kısım diğerlerini beşeşi olarak adlandırarak nefret duyabilmektedir.

8. Yardımların devlet eliyle kurumsallaşması, kişiler ve sivil toplum örgütlerinin yardımlardan el çekmesine sebep olabilmektedir. Bu da muhtaç kişilerin sadece devlete bağılı konuma gelmelerine yol açar. Kişilerin devlete bağımlı hale gelmeleri, söz konusu toplum kuruluşlarının çekilmesi ile birlikte her işi devletin yapması zamanla devletin tüm faaliyetlerine boyun eğmelerine, yeni hükümet programları teklif edildiğinde politik muhalefette bulunmamalarına sebep olmaktadır. Devletin her şeye gücünün yetmesi aynı zamanda vatandaşların özgürlüklerini yok etmekte, önceden kazanılmış olan haklar rafa kaldırılmakta ve gerçekte başka kişilerin hakları üzerinde hak talep etmekten başka bir şey olmayan olumsuz haklardan olumlu haklara doğru bir kayış söz konusu olmaktadır.

9. Transfer gelirler, alınan vergilerle eşit olamayacağından artan ihtiyaçlar vergilere yansiyacak ve bu da yoksulluğun artmasına sebep olacaktır

10. Transfer yardımlardan yararlanan kişiler ödemelerle alakalı olarak kendilerine gerekli olduğunu ispatlamak ve söz konusu transfer ödemelerin sürekliliğini sağlamak amacı ile emek ve para harcamakta, bu da kişilerin kaynaklarını israf etmelerine sebep olmaktadır.

11. Siyasi iktidar ve partiler seçim döneminde transfer harcamaları arttırarak ekonomiyi zedelemektedirler (2002: 1-5).

Aynı zamanda Güneş, bu tür yaklaşımların sadece yoksulluğu kontrol etmeye yaradığını söyleyerek bu tür yaklaşımları “yoksulluğu yönetmek” olarak adlandırmıştır. Güneş’e göre bu yaklaşımlar, günü kurtarmaya yönelik, derinliksiz ve geçici bir içeriğe sahiptir. Yoksulluk karşısında alınan tedbirlerin ve uygulanan politikaların başarısızlığı, yoksullukla mücadeleyi daha da zorlaştırmaktadır. Öte yandan bu zorlu mücadelede yoksulluk, yaşam hakkı gibi klasik haklar olarak adlandırılan en temel haklara bir tehdit oluşturduğu kadar; eğitim, sağlık, çalışma hakkı gibi ekonomik, sosyal ve kültürel haklar grubu ile "halkların kendi kaderlerini tayin hakkı" gibi üçüncü kuşak hakların karşısında da bir engel durumundadır. Yoksulluğun tüm insanlığın geleceğine ilişkin bu meydan okuyan sonuçlarına karşı ele alınan kamu politikalarının gözden geçirilerek yeniden analizi gerekmektedir (2013:2).

1.2.2.2. Dolaylı Mücadele Yaklaşımı

Dolaylı mücadele yaklaşımı ekonomik büyüme ile alakalıdır. Hızlı büyüme hane halkının parasal gelirlerini arttırmanın yanında kişilere devlet tarafından sağlanan eğitim ve sağlık gibi imkanlara erişimi kolaylaştıracağı ve “İnsani yoksulluk” olgusunu indirgeyeceği ifade edilebilir (Gündoğan, 2008: 49). Uluslararası açıdan bakıldığında özellikle 1990’lardan sonra dünya genelinde dolaylı yöntemlerin izlendiği ve gelişim aşamasındaki ülkelere bu yöntemin teklif edildiği söylenebilmektedir (DPT, 2007: 4).

Bu yolda ekonomik büyüme hızlı bir şekilde yoksulların gelirlerinin artmasını sağlar. Burada yoksulların bulunduğu sektöre ve bölgelere daha az ilgi gösterilir ve yoksulların bulunduğu üretim faktörleri daha fazla kullanılır. Bu yol yoksulların büyüme aşamasında fayda görmelerini sağlasa da ekonomik durgunlukların en çok yoksulları etkilemesine sebep olması bu yaklaşıma gelen eleştirilerden biridir (Klasen, 2004:97).

Dolaylı mücadelede ekonomik büyüme kendi başına yeterli değildir. Aynı zamanda eşit, adil bir gelir dağılımı gerekmektedir. Şayet adil bir gelir dağılımının olmadığı ekonomik büyüme yoksulluğu olumlu etkilemediği gibi, daha fazla körükleyebilmektedir. Gelişimin yoksulluk üzerinde tek başına etkili olmadığı düşüncesini savunan kalkınma düşünürleri, son dönemlerde “yoksul yanlısı büyüme”

(pro-poor growth) kavramını ortaya atmışlardır. Bu kavram, “yoksullukta önemli bir azalma sağlayan büyüme” , “yoksullar için iyi olan büyüme” , “gayrisafî yurt içi hasılda, yoksulluğu azaltıcı bir artış” ya da “yoksul olan kesimin, yoksul olmayan kesime göre oransal olarak daha fazla faydalandığı durumda, gelir dağılımını iyileştiren büyümenin yoksul yanlısı büyüme” olarak tanımlanmaktadır. Bu kavramlar tam olarak anlaşılacakla birlikte, söz konusu büyümenin ölçme şekli ve siyasi sürece aktarımı tartışılan konular arasındadır. Söz konusu politikalar kimi kesimlerce ekonomik gidişatı aksatacağı ve daha geniş açıdan bakıldığında refah düzeyinin indirgeneceği endişesi ile eleştiri odağı olmuştur (Gündoğan, 2008: 35).

Yoksulluk ile dolaysız yapılan bu savaşın istenen sonucu verebilmesi için iki ana şartın yerine getirilmesi gerekmektedir. Bunlardan ilki kamuoyunun bu konuda bilinçlendirilmesi ve yoksullukla mücadelede izlenen yollara toplum tarafından yeterli desteğin sağlanması, ikinci olarak söz konusu programların kapsayacağı yoksul grubun tespitinin iyi bir şekilde yapılması ve son olarak yapılan uygulamaların açık olması ve bu uygulamaların işleyişini seri kılacak karar kadrosunun oluşturulması olarak verilebilir.

Yoksullukla etkin bir mücadelenin ortaya konabilmesi amacı ile “hem dolaylı hem de dolaysız yaklaşımın bir arada yürütülmesi gerekliliği konusunda genel bir uzlaşma vardır.” Ancak Türkiye’de doğrudan yaklaşımın aşırı bir şekilde kullanılması ve dolaylı yaklaşımın gerektiği kadar aktif rol oynamaması sebebi ile iki yaklaşım türü arasındaki mesafe artmakta ve bu da yoksulluğu azaltmaktan öte daha da artmasına sebep olmaktadır (Şenses, 2001: 327).

Her ne kadar yoksullukla mücadelede iki temel yol izlenmiş olsa da bu iki yaklaşımı birleştirmeye yönelik çabaların olduğu gözlenmektedir. 1980 sonrası uygulanan neo-liberal politikalarla birlikte dolaysız yaklaşımın giderek gündemden düştüğü, dolaylı politikaların önem kazandığı söylenebilir (Şenses, 2009: 243-245).

İki temel yaklaşıma ek olarak Radikal Reform yaklaşımı da bulunmaktadır. Bu yaklaşıma göre üretim materyallerinin mülkiyetleri ve üretim ilişkileri temelden yeniden oluşturulur ve bunlarının etkin bir şekilde ele alınmasıyla birlikte daha adaletli bir vasıf kazandırılır. Radikal Reform yaklaşımı 1950’lerde Çin’in ve daha sonra Küba’nın

yoksullukla mücadele konusundaki atılımlarından sonra Doğu Avrupa'daki eski sosyalist ülkelerin yaptırımları bu şekilde açıklanabilir (Şenses, 2009: 220).

1.3. TÜRKİYE'DE YOKSULLUK VE YOKSULLUKLA MÜCADELE

1.3.1. Türkiye'de Yoksulluk

Türkiye'de yoksulluk ile ilgili en kapsamlı resmi çalışmalar günümüzde TÜİK tarafından yapılmakta ve kendi sitesinde bu rapor sonuçları kamuoyu ile paylaşılmaktadır. TÜİK 2002 Yoksulluk Araştırması verilerine göre Türkiye'de yoksulluk oranı kentlerde %11,33, köylerde %19,86 olarak hesaplanmış, göreceli yoksulluk oranı %14,74 olarak gösterilmiştir.

2002-2006 yılları arasında yapılan Yoksulluk Araştırmaları sonuçlarına göre Türkiye'de nüfusunun 2002'de % 1,35'i; 2003 ve 2004'de % 1,29'u; 2005'te % 0,87'si ve 2006'da % 0,74'ü (yani 539 bin kişi) mutlak yoksul olarak bildirilmiştir.

Türkiye'de yoksulluk mühim bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır. Yapılan çalışmalar aynı zamanda Türkiye'deki adaletsiz gelir dağılımını da gözler önüne sermektedir. Bu konuda Türkiye dünyadaki ilk 10 ülke arasında yer almıştır. Bunun yanında düşük ulusal gelir paylaşımı, ekonomik krizler ve neticesiz politikalar söz konusu problemi körüklemiştir.

Türkiye'de yapısal dönüşüm süreci 1980'li yıllarda başlamıştır. Toplumsal ve ekonomik olarak farklılaşan Türkiye, 90 yıllarda için girdiği ekonomik krizlerle tekrardan küçülen bir ekonomiye ve dolayısı ile artan bir işsizlik oranı ile karşı karşıya kalmıştır. Ekonomik krizlerin yanı sıra globalleşme ve neo-liberal politikalar gelir dağılımının bozulmasına ve fertler arasındaki farkın hat safhaya çıkmasına sebep olmuştur (Arpacıoğlu ve Yıldırım, 2011:68).

TÜİK'in yoksullukla ilgili son verileri ışığında özetle şunlar söylenebilir (Gündoğan, 2008: 46).

- Yoksulluk, kentlere oranla kırsal kesimlerde daha yaygındır.
- Ailedeki kişi sayısındaki artış, yoksulluk riskin de arttırmıştır.
- Yoksulluk riski, ailedeki kişilerin çalışma şekline göre değişkenlik göstermektedir.

- Tarım sektörü diğer sektörlere oranla yoksulluk riskine en çok açık olandır.
- Yoksulluk riski eğitim durumu ile ters orantılıdır.

Hem kentsel hem de kırsal düzeyde yoksulluğu belirleyen faktörleri ele alan Buğra ve Keyder (2003 ve 2006) çalışmaları ise Türkiye’de değişen yoksulluk biçimlerine odaklanmaktadır. Çalışmalar ile göçün yapısının değiştiğine ve yeni dönemde göç edenlerin toplumsal ağlara eklenemediklerine vurgu yapılmış; bu durum gecekondulaşmanın sonu olarak adlandırılmıştır. Buna göre, kentlere göç edenler, kendilerinden önce göç edenlerin aksine, gecekondulaşma mahallelerine yerleşememekte ve bağlantısız apartman dairelerine yerleşmektedirler. Ayrıca, uygulanan kent politikaları çerçevesinde, gecekondulaşma bölgelerinde yeni orta sınıflar için siteler inşa edilmeye başlanmış ve bu durum toplumsal dayanışmanın zarar görmesine neden olmuştur. Böylelikle kentte yeni bir yoksul tipi ortaya çıkmıştır. Buğra ve Keyder (2003) tarafından “yeni yoksulluk” olarak tanımlanan bu yoksulluk eskisi gibi geçici değil, kalıcıdır (Doğan, 2014: 51).

1.3.2. Türkiye’de Yoksullukla Mücadele Stratejileri

Tarihsel olarak bakıldığında Türkiye’de 1980’lere kadar doğrudan, bundan sonra da dolaylı olarak yoksullukla mücadelede politikalar izlediği görülmektedir.

Yoksulluğu Türkiye’de kamuoyu ve siyaset çevrelerince ciddi bir şekilde gündeme alınması 1990’lı yıllara rastlamaktadır. Resmi olarak ise 90’lı yılların ortasında yoksullukla mücadele başlamıştır. 90’lı yıllarda yaşanan ekonomik krizler ve 99 depremi yoksulluğun giderilmesinde çok yönlü farklı yaklaşımlara ihtiyacı arttırmıştır.

Yedi ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma planlarına bakıldığında gelir dağılımındaki eşitsizlik ve mutlak yoksulluğun yok edilmesinin Türkiye’nin temel amaçları olduğu görülmektedir. Söz konusu yoksullukla mücadele Binyıl Kalkınma Hedefleri’nin (BKH) açıklanması ile birlikte ivme kazanmıştır. Dokuzuncu Kalkınma Planı göz önünde bulundurulduğunda yine eşit olmayan gelir dağılımının ön plana çıktığı görülmektedir.. İnsan odaklı gelir yaklaşımı çerçevesinde adil gelir dağılımı, sosyal içerme ve yoksullukla savaş yöntemleri, kişisel gelişim ve sosyal dayanışma isimleri altında ortaya konmuştur (Ören vd, 2012:318).

SRAP (Sosyal Riski Azaltma Projesi) defalarca ortaya çıkan ekonomik krizlerden sonra yoksullukla mücadelede etkili yöntemlerin ortaya konması ve bu yöntemleri yürürlüğe koyacak olan kamu kurumlarının desteklenmesi amacı ile 24597 sayılı Resmi Gazetede 28 Kasım 2001 tarihi ile faaliyete geçmiştir. SRAP, Hızlı Yardım, Şartlı Nakit Transferi (ŞNT), Yerel Girişimler ve Kurumsal Gelişim başlıkları altında üç temel öğeden oluşmaktadır. Şartlı Nakit Transferleri, olanaklarının yetersiz kalmasından dolayı çocuklarını okula gönderemeyen ve okul öncesi çocuklarını sağlık kontrolüne götüremeyen annelere bunları yapması durumunda verilen düzenli nakit yardımlarıdır. Yerel Girişimler Bileşeni kapsamında, kişilerin pasif halden çıkarılarak; kendi gelir giderleriyle geçimlerini sağlamaları hedeflenmektedir (DPT, 2007: 30).

Ekonomik gelişim ivmesinin yüksek olduğu günümüz Türkiye'sinde, gelişime orantılı olarak yoksullukla mücadelede son yıllara kadar dolaylı yaklaşım yalnız uygulanmış, tek başına yeterli gelmediğinin anlaşılması üzerine doğrudan mücadele yöntemi de mecburi olarak uygulanmaya başlanmıştır. Yeteri olup olmadığı tartışılır olmasına rağmen günümüzde önemli dolaylı yaklaşım uygulamalarından bahsetmek mümkündür (Arpacıoğlu ve Yıldırım, 2011: 72-73).

1980'lerden sonra gelişim aşamasındaki diğer ülkelerde olduğu gibi, Türkiye'de de ekonomik krizler yaşanmış ve bu krizlerin etkilerinin azaltılması amacı ile oluşturulan denge politikaları özellikle sabit gelirli kişilerde ve küçük toprak sahipleri gibi ufak çaplı sektörlerde gelir seviyesinde azalmaya yol açmıştır. Bu durumu telafi için de devletler tarafından bu kişilere doğrudan mücadele politikalarının başka bir örneği olan denge politikalarına telafi amaçlı sosyal politikalar uygulanmıştır (Doğan, 2008: 40). Bu sosyal politikalar temelde pasif sosyal politikalar ve aktif sosyal politikalar olmak üzere iki çerçevede değerlendirilebilir.

Pasif sosyal politikalarda 'pasif' tabiri yardımı alan kişilerin yardım aldıkları halde kendi ayakları üzerinde duramamalarını dolayısıyla çalışmaya teşvik anlamında bir politikaya tabi olamamalarını ifade etmektedir. Pasif sosyal politikalarda amaç yoksulluğun giderilmesinden çok sonuçlarının azaltılması, hafifletilmesi olmaktadır.

Yoksullukla mücadele amaçlı uygulanan "pasif sosyal politikalar" Türkiye örneğinde, aynı ve nakdi yardımlar başlığı altında SYDGM, SHCEK, 2022 sayılı Kanun

ve Vakıflar Genel Müdürlüğü bünyesinde yapılmış olan yardımlar bu bağlamda ele alınabilir (Taşçı, 2009:487).

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Fonu (SYDTF) Mayıs 1986 tarihinde TBMM'de “*Yoksulluk içinde ve muhtaç durumda bulunan vatandaşlara yardım etmek, sosyal adaleti pekiştirici önlemler alarak, gelir dağılımının iyileştirilmesine katkı sağlamak, sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı teşvik etmek*” gayesi ile kabul edilmiştir. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları (SYDV), ihtiyaç sahiplerine yiyecek, giyim, ısınma, kalacak yer, sağlık, eğitim vb. En temel ihtiyaçları karşılamak amacı ile yardımlarda bulunmakta, güvencesi olmayan veyahut engelli kişilere sağlık yardımında bulunmakta, eğitim alanında muhtaç kimselerin nakdi yardımın yanısıra burs, yemek, taşıma gibi ihtiyaçlarını karşılamaktadır. “*Vakfa, 2010 yılı itibariyle sağlık yardımları için 76.355.737,54TL, eğitim yardımları için 889.857.644,70 TL yakacak yardımları için 6.350.200 TL, barınma yardımları için 113.557.283TL, gıda yardımları için ise 1.069.231,467 TL kaynak aktarılmıştır*” (Arpacıoğlu ve Yıldırım, 2011: 74). Bir diğeri ise Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) bünyesinde yapılan nakdi yardımlardır. Genellikle ihtiyacı olan çocukların yararlandığı bu yardımlarda temel gaye çocuğun ailesi dışında başka yere yollanmasının önüne geçilip, ailesi ile kalmasıyla aile bütünlüğünü korumak olmuştur (Taşçı, 2009: 488).

Sosyal güvence başlığı altında yapılan bir başka yardım ise emekli sandığı ile 10 Temmuz 1976 tarih ve 2022 sayılı yasayla şimdiye kadar yapılmış en kapsamlı sosyal yardım olarak yapılmış olan “65 yaş aylığı” uygulaması olmuştur. Bu yasa ile “65 Yaşını Doldurmuş, Muhtaç, Gücsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşları”na geri ödemesiz aylık bağlanmıştır (Güvercin, 2004:92). Aynı zamanda bu kanun “muhtaç olmak koşulu ile 65 yaşını doldurmuş yaşlılar ile 18 yaşından büyük özürülüler ve kanunen bakmakla yükümlü olduğu 18 yaşını tamamlamamış özürülü yakını bulunan Türk vatandaşlarına aylık bağlanmasını” da sağlamıştır (Taşçı, 2009: 488). Son olarak Vakıflar Genel Müdürlüğünün yaptığı yardımlar pasif sosyal politikalara örnek olarak verilebilir. Bunlar imaretler (aşevi, kuru gıda yardımı), muhtaç aylığı ve vakıf öğrenci yurtları, fakir ve ihtiyacı olan ilkokul öğrencileri için açılmış olan eğitim programları, engelli ve ihtiyaç sahiplerine aylık nakdi yardımlar olarak gösterilebilir (www.vgm.gov.tr).

1.3.2.1. Sağlık Güvencesi: Yeşil Kart Programı

Yeşil Kart Programı, Türkiye’de sağlık hizmetleriyle ilişkili uygulamaları içermesine rağmen Yeşil Kartlı olabilmenin yolu “muhtaçlık” koşulundan geçmesi başka bir deyişle, ölçeğin “yoksulluk” çevresinde işlemesinden dolayı, kamusal sosyal yardım kapsamında değerlendirilmektedir. Dolayısı ile Yeşil Kart Programı için, sosyal yardıma muhtaç durumda bulunan bireylere devletçe yapılan bir çeşit aynı nitelikli kamusal sosyal yardım uygulaması denilebilir (Coşkun ve Tireli, 2008: 19)

“Yeşil Kart uygulaması, herhangi bir sosyal güvencesi olmayan düşük gelirli, yaşlılar ve özürlülerin tedavi uygulamaları ve ilaç masrafları devlet tarafından karşılanmasına yöneliktir.”

Yeşil kart sistemi 1992 yılında yoksulların sağlık hizmeti almaları amacı ile başlatılarak 1998 yılında sokak çocuklarını da kapsamı alanına almıştır. Başka bir sosyal sigorta sisteminden faydalanmamaları ve gelirlerinin aylık toplamının asgari ücretin 1/3’ünden daha az olması koşulu ile yeşil kart verilmektedir. 3816 sayılı Kanun’un birinci maddesine göre yeşil kart geçici bir hizmet olarak tayin edilmiştir (Taşçı, 2009: 489-490).

Bugün yeşil kart, Türkiye’de yaşayanların %12’sini kapsamaktadır (Karaaslan, 2013: 61). 2004-2005 yılı DPT verilerine göre 2004 yılı yeşil kart harcaması 1.062 milyon TL iken 2005 yılında 1.809 milyon TL’dir.

Diğer taraftan yeşil kart uygulaması da çeşitli yönlerden eleştirilmektedir. İlk olarak yeşil kart uygulamasının sınırlı kaynaklarla Sağlık Bakanlığı tarafından finanse edilmesi, bakanlığın hastane ve diğer sağlık kuruluşlarına yardımda bulunamamasına sebep olabilmekte öte taraftan, yapılan incelemelerde *“dört katlı apartmanında üç kiracısı, zemin katta marketi, kapısında okul servis aracı olan ‘yoksul’lara rastlanması”* gibi durumlarla ortaya çıkan ‘istismar’lar yeşil kart uygulamasına gelen eleştiriler arasındadır (Taşçı, 2009: 490).

1.3.2.2. İşsizlik Sigortası

İşsizlik sigortası fonu 2000 yılı Haziran ayından itibaren çalışma göstermekte ve işçi, işveren ve devlet katkılarıyla oluşmaktadır. İş verenlerin, çalışanların ücretlerini

ödemede zorlandığı durumlarda çalışanların son üç yıllık ücretleri İşsizlik Sigortası Fonu kapsamında Ücret Garanti Fonu ile ödenmektedir.

İşsizlik sigortası; “Bir işyerinde çalışırken, çalışma istek, yetenek, sağlık ve yeterliliğinde olmasına rağmen, kendi istek ve kusuru dışında işini kaybedenlere, uğradıkları gelir kayıplarını kısmen de olsa karşılayarak kendilerinin ve aile fertlerinin zor duruma düşmelerini önleyen, sigortacılık tekniği ile faaliyet gösteren, Devlet tarafından kurulan zorunlu bir sigorta koludur”

2006 yılı Şubat ayında, 97.076 kişiye toplam 26.633.700,17 TL ödeme yapılmıştır. Türkiye İş Kurumu (İŞKUR) Ocak 2006 geçici verileri ele alındığında işsizlik sigortası için başvuran 635.270 kişiden 570.641’i bu ödenekten yaralanabilmiş, söz konusu kişilere toplamda 692.664.512,73 TL miktarında ödeme yapılmıştır (DPT, 2007 :35). Temiz’e göre, kişilerin refah düzeylerini arttırmaya yönelik yapılan bu uygulamalar yoksulluğun indirgenmesinde önemli rol oynamaktadır. Nesillerce aktarılan yoksulluk ve ondan doğan olumsuz etkilerini ortadan kaldırma için atılmış önemli bir adım olarak görülmektedir. Yapılan sosyal transferler ihtiyaç sahiplerini sadece mutlak yoksulluk kriterinde ele alarak zaruri ihtiyaçlarını karşılamakla kalmamakta, aynı zamanda bu kişilerin sosyal hayatta eğitim, sağlık gibi olanaklardan da faydalanmalarını sağlamaktadır (Temiz, 2008: 93).

1.3.2.3. Şartlı Nakit Transferi ve Mikro Kredi Uygulamaları

Aktif sosyal politikalar, pasif sosyal politikaların aksine kişinin kendi kendine ayakta durabilmesi, bunun için kişilerin içinde bulunduğu sorunlarını giderebilmelerini ve çalışmaya gücü yeten yoksulların üretken hale geçirilmesini amaçlamaktadır. Başka bir deyişle özürhüleri dahil olmak üzere çalışabilir durumda olan herkesin hem normal emek piyasasında hem korumalı işyerinde hem de ev ortamında çalışabilmelerini sağlayabilmek için gerekli zeminlerin geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Türkiye’de bu politikalara ‘Şartlı Nakit Transferi’ ve ‘mikro kredi’ uygulamaları örnek gösterilebilir (Taşçı, 2009: 492-493).

SYDGM tarafından yoksul ailelerin çocuklarının okula devam koşulu ile aylık verilen eğitim yardımıdır. Milli Eğitim Bakanlığı ile yapılan protokol kapsamında ihtiyaç sahibi ailelerin çocuklarının temel eğitimden yararlanabilmeleri amacı ile karşılıksız olarak verilmektedir. Özellikle kız çocuklarının eğitimlerinin devamlılığı

amacı ile kız çocuklarına yapılan katkı payı erkek çocuklarına oranda daha fazla belirlenmiştir (Gündoğan, 2008: 53).

Mikro kredi, finansman kuruluşlarca küçük çaptaki girişimcilere işyerlerini açmaları ve sürdürmeleri amacı ile sermaye, hammadde, araç-gereç masraflarını karşılamak amacı ile verilen kredilerdir. Bu tür krediler, kişilerde pasif olarak bulunan çalışma gücünü etki ederek kişilerin çalışma ortamına katılımını sağlar. İlk mikro kredi Kadın Emegini Değerlendirme Vakfı- KEDV tarafında 2002 yılında Maya adı altında kurulmuş, günümüzde, Kocaeli, İstanbul ve Sakarya Düzce’de şubesi olan kurum, küçük iş sahibi olan ya da olmak isteyen ihtiyaç sahibi kadınlara destek sağlamaktadır. Söz konusu kurumu 2003 yılında Bangladeş merkezli Grameen Bank’ın yardımıyla Türkiye İsrافی Önleme Vakfı ve Diyarbakır Valiliği tarafından yapılan proje izlemiştir. Bu tür krediler geri ödemeli olsa da kişileri zorlamayacak şekilde uzun vadeli verilmekte, miktar olarak 300 ile 3000 dolar arasında değişmektedir.

“Türkiye’de mikro kredi uygulamaları;

- *Kadın Emegini Değerlendirme Vakfı (KEDV) (MAYA)*
- *Türkiye Grameen Mikro Kredi Programı (TGMP)*
- *Toplum Gönüllüleri Vakfı (TGV) çalışmaları”*

ile yürütülmektedir (Ören vd, 2012: 320-323).

BM İnsani gelişme endeks raporuna göre gelişim konusunda Türkiye 79, gelir dağılımında ise 15. sırada yer almaktadır. Bu durum gelirin yüksek olmasına rağmen gelişim konusunda geri kalındığının bir göstergesidir. Dolayısı ile bu durum yoksulluğun sadece şahıslara yönelik yapılacak çalışmalarla yok edilemeyeceğini sosyal politika yürütümlerinin yoksulluğu azaltmada istimal edilmesinin önemini gözler önüne sermektedir. Yoksulluğun etkilerinin azaltılması açısından sosyal hizmetlerin ihyası, daha kapsamlı hale getirilmesi ve yardımlarla eşgüdümlü olarak yürütülmesi gerekmektedir (Şener, 2010: 21).

1.3.3. Türkiye’de Yoksullukla Mücadelede Eden Kurumlar

Ülkemizde temel kamu sosyal yardım programları aşağıda verilmiş olan kuruluşlar tarafından yürütülmektedir: Sağlık Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı / Kredi ve Yurtlar Genel Müdürlüğü, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu, Sosyal

Güvenlik Kurumu (SGK), Vakıflar Genel Müdürlüğü, Sosyal Yardımlaşma Genel Müdürlüğü (SYGM), Belediyeler ve Özel Kuruluşlar söz konusu hayırım hizmetleri içinde bulunan temel kurumlardır (Arpacıoğlu ve Yıldırım, 2011: 72-73)

1.3.3.1. Sağlık Bakanlığı

Sağlık Bakanlığı'na aktarılan kaynaklar yoksul ve güvencesi olmayan kişilerin sağlık giderlerini karşılamaya yönelik kullanılmaktadır. Sağlık bakanlığı yardımlarına;

“yeşil kart sahiplerinin ayakta tedavi giderleri, yeşil kart alamayanların ödeme güçlerini aşan sağlık giderleri, kimsesiz ve evsiz kişilerin genel sağlık giderleri, ekonomik ve sosyal güvenceden mahrum olanların ayakta tedavilerine yönelik ilaç ve tıbbi malzeme giderleri, özürhümlerinin protez, işitme cihazı, özürhümlü araç giderleri ve muhtaç erbaş ve er ailelerinin ilaç ve tıbbi malzeme giderleri”(DPT, 2007: 38)

örnek olarak gösterilebilir.

1.3.3.2. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu

Yoksul ve ihtiyaç sahipleri için önem arz eden bir başka kurum olarak Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) karşımıza çıkmaktadır. Sokakta yaşayan ve korunma ihtiyacı olan çocukların yanı sıra ihtiyaç sahibi bakıma muhtaç yaşlı ve engellilere yönelik bakım gibi çalışmalarda bulunmaktadır.

SHÇEK tarafından yürütölen önemli projelerden bir de Aileye Dönüş ve Aile Yanında Destek Projesi'dir. Bu proje ile bakıma muhtaç çocuklar bakım ve eğitim gibi hizmetleri kendi aile ortamında almakta, ailelerine de maddi ve sosyal olarak yardımlarda bulunmaktadır (Arpacıoğlu ve Yıldırım 2011:73).

Diğer taraftan SHÇEK'e gelen eleştiriler, kurumun ülke çapında yeterince yayılmış olması ve gerekli personele sahip olmasına rağmen, gerekli hizmeti verememiş olması konusunda olmuştur (Türkcan, 2003: 84).

1.3.3.3. Sosyal Güvenlik Kurumu

Sosyal Güvenlik Kurumunun temelleri 1945'te 4792 sayılı kanunla Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığına bağlı olarak kurulan İşçi Sigortaları ile atılmıştır. Çiftçilere yönelik sosyal güvenlik çalışmaları 1983 yılında 2925 sayılı Tarım İşçileri Sosyal Sigortalar Kanunu ve 2926 sayılı “*Tarımda Kendi Adına ve Hesabına Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kanunu*” ile başlatılmıştır.

Önceki adı Sosyal Sigortalar Kurumu (SSK) olan SGK 20 Mayıs 2006 tarihinde ve 26173 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren 5502 sayılı kanun ile SSK Başkanlığı’nın, Bağ-Kur Genel Müdürlüğü’nün ve T.C. Emekli Sandığı Genel Müdürlüğü’nün tek başlık altında toplanmasıyla oluşturulmuştur.

SGK hizmetlerini kısa ve orta vadeli hizmetler olarak ikiye ayırmak mümkündür. Kısa vadeli hizmetlere, sigorta sahiplerinin geçici veyahut kalıcı iş görmezlik durumlarında kişilere ödeme yapılması, çalışma şartlarından dolayı hayatını kaybeden sigortalının yakınlarına sürekli ödeme yapılması, ödeme yapılan kız çocuklarına çeyiz ödeneğinin verilmesi, analık sigortası başlığı altında emzirme yardımı, cenaze ödeneği ve askerlik, doğum borçlanması hakları gösterilebilmektedir. Uzun vadeli hizmetlere ise malullük ödeneği, yaşlılık aylığı, ölüm aylığı, ve toptan ödemeleri örnek olarak verilebilmektedir

Genel sağlık sigortası kapsamında ise;

- “Genel sağlık sigortalısı ve bakmakla yükümlü olduğu kişilere finansmanı sağlanan tıbbî ürün ve hizmetlerinin verilmesi,

- Genel sağlık sigortalıları ile hak sahiplerinin hastalıklardan korunması amacıyla ilgili kamu idareleriyle kişisel koruyucu sağlık hizmetleri politikalarının tespitine ve etkin bir şekilde uygulanmasına katkı sağlanması,

- Genel sağlık sigortalıları ile hak sahiplerini ve işverenleri genel sağlık sigortası mevzuatından doğan hakları ve ödevleri konusunda her türlü iletişim araçları ile bilgilendirilmesi, hizmetleri verilmektedir” (www.sgk.gov.tr).

1.3.3.4. Vakıflar Genel Müdürlüğü

1984 tarihli ve 227 Sayılı Vakıflar Genel Müdürlüğü’nün Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname (KHK) ile vakıflar için de sosyal yardım faaliyetlerinde bulunabilecekleri öngörülmüştür. (madde 2, 13) Vakıflar Genel Müdürlüğü’nün hizmetleri arasında aşevleri, muhtaç aylığı ve burs hizmetleri yer almaktadır. Aşevleri Yoksullara yiyecek dağıtılmak üzere kurulmuş olan hayır evleri olup, genel müdürlüğe önemli görülen mekanlarda aşevi açarak bunu yürütme misyonu 5737 sayılı Vakıflar Kanunu ile verilmiştir. Kişiler, sosyal güvencesi olmaması, aylık geliri asgari ücreti aşmaması ve 65 yaş aylığı alma durumunda olmaları şartı ile aşevlerinden faydalanmaktadırlar.

Muhtaç aylığı annesi ya da babası olmayan muhtaç çocuklar ile % 40 ve üzeri engelli olan muhtaçlara;

- “Sosyal güvencesi olmaması,

-Herhangi bir gelir veya aylığı bulunmaması,

-Mahkeme kararı veya kanunla bakım altına alınmamış olması,

-Gelir getirici taşınır ve taşınmaz malı mevcut olmaması veya olup da bunlardan elde edeceği aylık ortalama gelirinin bu yönetmelikle belirlenen muhtaç aylığı miktarını geçmemesi şartını taşımaları koşulu ile Vakıflar Genel Müdürlüğüince, vakfiyelerde yer alan hayır şartlarının yerine getirilmesi amacıyla 27.09.2008 tarihli ve 27010 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan " Vakıflar Yönetmeliği" hükümleri gereğince verilmektedir”.

VGM bursları, maddi olarak sıkıntı çeken ailelerin ilk, orta ve yüksek öğretim gören çocuklarına “vakfiyelerde yer alan hayır şartlarının yerine getirilmesi amacıyla” verilmektedir (www.vgm.gov.tr)

1.3.3.5. Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü

“Yoksulluk içinde ve muhtaç durumda bulunan vatandaşlara yardım etmek, sosyal adaleti pekiştirici önlemler alarak, gelir dağılımının iyileştirilmesine katkı sağlamak, sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı teşvik etmek” amacını taşıyan fon 1986 yılında kurulmuş, 2004 yılında genel müdürlük olmuştur(Gündoğan, 2008: 52). “SYGM, 08.06.2011 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan 633 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile kurulan Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına bağlı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü olarak faaliyetlerini sürdürmektedir” (www.sosyalyardimlar.gov.tr).

SYGM, günümüz Türkiye’inde hem gelir bakımından, hem de yardım hizmetlerinin sunulduğu kitle bakımından en mühim kurum olarak öne çıkmaktadır (Çoşkun ve Tireli,2008:127).

Genel bir çerçeveden bakıldığında Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğünün misyonu şu şekildedir

a) Yoksullukla mücadele konusunda milli düzeyde politika ve stratejiler ortaya koymak, uygulama sürecini yönlendirmek, kontrol etmek ve sonuçları değerlendirmek,

b) 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanununun hedeflerini gerçekleştirmek ve bunun için her türlü desteği sağlamak

c) Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonunun ödeneklerini vakti geldiğinde toplayarak yerinde, vaktinde ve gereken şekilde kullanılmasına ön ayak olmak

d) 3294 sayılı Kanun hükümlerine göre kurulan vakıfların her türlü denetimini gerçekleştirmek, denetleme kriterlerini belirlemek,

e) Kamu kaynaklarından yapılan yardımların ödemesini yaparak söz konusu yardımların diğer kurumlarla eşgüdümlü bir çalışma ile veri tabanına işlenmesini ve izlenmesini sağlamak, yoksullukla savaşım ile ilgili diğer ülkelerin uygulamalarını gözlemlemek, değerlendirmek, Türkiye için uygulanabilir olanları yürürlüğe koymak

f) Ülkemiz açısından yararlı görülen modelleri uygulamaya koymak.

g) Sosyal yardımlaşma ve dayanışma kültürünü sürdürülebilir kılmak ve daha yaygın alanlara dağılan yardımları takip etmek (www.sosyalyardimlar.gov.tr)

Daha sonra ayrıntılı olarak ele alınacak olan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları (SYDV) Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğüne bağlı olup bakanlık bütçesinden aktarılan kaynaklarla ekonomik ve sosyal olarak muhtaç durumda olan kişilere çeşitli sosyal yardımlar ve proje destekleri sağlanmaktadır. “*Türkiye genelinde illerde Vali, ilçelerde Kaymakam başkanlığında 931 Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı (SYDV) bulunmaktadır*” (Karakoyun, 2008:24). SYDV’ler, sosyal yardımların önemli bir aracısı ve dağıtıcısı olarak düşünülebilmektedir. SYDV’ler özellikle yoksullukla mücadele ve olumsuz sonuçlarını azaltıp, toplumsal bütünlüğü korumayı hedeflemektedirler (Karakoyun,2008:30). SYDV’ler Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü (SYGM) bünyesinde bulunmaktadır. SYDV’lerin il ve ilçelerde oluşturulan Mütevelli Heyetlerce muhtaç durumdakiler bilinerek yapılması nedeniyle hızlı bir harekete geçiş imkanı mevcuttur. Dolayısı ile SYDV’ler yardımların yapılmasında hızlı bir çalışma gösterirler (Ekin vd,1999:135).

“*Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Fonu (SYDTF) ile yoksullara sağlık, yiyecek, eğitim, proje desteği, yakacak, geçim sağlama, gündelik (periyodik), barınma, giyecek, ortopedik malzeme, taşınmalı eğitim, engelli, afetzede yardımları gibi pek çok konuda düzenli olarak yardım yapılmaktadır*” (Erol,2006:107).

1.3.3.6. Yerel Yönetimler

Merkezi yönetimler kadar, yerel yönetimler de yoksullukla mücadelede rol almak durumundadır. Zira yerinden yönetim anlayışından ötürü yörede yaşayan kitlenin problemlerine karşı daha duyarlı olan yerel yönetimlerin yoksullukla mücadele konusunda daha etkili yöntemler geliştirip yerinde kararlar alması olasıdır. Yerel yönetimler özellikle yoksul kişilerin ihtiyaçlarının tespiti ve en uygun şekilde giderilmesinde başka ifadeyle yoksullara ihtiyaç sahiplerine yapılacak olan yardımların istene sonucu verebilmesi verilen yardımın özellikleri ile birebir ilişki içindedir. Yerel yönetimler, yapılan yardımların kişilere uygunluğu, özellikleri konusunda diğer kurumlara oranla ihtiyaçlar konusunda daha iyi bilgi toplayabildiklerinden doğru yardımı doğru kişilere verme konusunda daha avantajlıdırlar (Önen, 2010: 64).

Yerel halkların muhtaç durumunun giderilmesi amacı ile yerel yönetimler üzere il özel idaresi, belediye ve köy olarak bölünerek, yöneticileri halk tarafından seçilmiştir. Bu yerel yönetimlerin yoksullukla mücadelede üstlendikleri vazifeler “5302 Sayılı İl Özel İdaresi Kanunu, 5393 Sayılı Belediye Kanunu, 5216 Sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu ile 442 Sayılı Köy Kanunu” tarafından belirlenmektedir (Önen, 2010: 76).

Günümüz yoksullukla mücadelede yerel yönetimler vakıflar kadar etkin görünmemektedir. Özden ve Arabacı’ya göre merkezi yönetim tarafından gereği kadar desteklendiği takdirde yerel yönetimler yoksullukla mücadelede daha aktif olabilecektir. Yerel yönetimlerin üstlenebilecekleri roller kısaca şöyle özetlenebilir:

- Yerel kaynak ve kapasitelerin yerlerini belirlemek

Yoksullukla mücadele yöntemlerinin plan, amaç ve çerçevelerini etkin bir şekilde hazırlayarak bunları daha aktif, adil ve eşitlikçi şekilde ortaya koymak.

- **İl Özel İdaresi Kanunu ile Verilen Görev ve Yetkiler**

5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanununa göre il özel idareleri il içerisinde spor, sağlık, tarım, iskan, okul binalarının yapım ve onarımı gibi konuların yanında sosyal hizmet ve yardımlar, yoksullara mikro kredi verilmesi, çocuk yuvaları ve yetiştirme yurtları gibi ihtiyaçların karşılanmasına ilişkin hizmetleri yapmakla sorumlu tutulmuş, yoksul, muhtaç, kimsesiz ve özürlülere yapılacak sosyal hizmet ve yardımlar, il özel idaresi giderlerinden birisi sayılmıştır yapılan yardımlar il özel idaresinin bütçesince karşılanmıştır. Vali isteğine göre il özel idaresi bütçesinden yoksullar için belirlenmiş

olan ödenekleri gereken kişiler için kullanıma sunabilmektedir (İl Özel İdaresi Kanunu, 2005).

- **Belediye Kanunu ile Verilen Görev ve Yetkiler**

6525 sayılı Belediye Kanunu'na göre Belediyeler kendilerine ayrılan ödeneklerden dar gelirli, yoksul, muhtaç ve kimsesizler ile engellilere yapılacak sosyal hizmet ve yardımları karşılar aynı zamanda diğer kurumlardan farklı olarak

“sağlık, eğitim, spor, çevre, sosyal hizmet ve yardım, kütüphane, park, trafik ve kültür hizmetleriyle yaşlılara, kadın ve çocuklara, engellilere, yoksul ve düşkünlere yönelik hizmetlerin yapılmasında beldede dayanışma ve katılımı sağlamak, hizmetlerde etkinlik, tasarruf ve verimliliği artırmak amacıyla gönüllü kişilerin katılımına yönelik programlar uygular”.

Özel İdarelerde olduğu gibi belediyelerde de Belediye başkan özel yetkisini kullanarak bütçede ihtiyaç sahipleri için belirlenen ödenekleri kullanabilmekte, *“engellilere yönelik hizmetleri yürütmek ve engelliler merkezini”* oluşturabilmektedir.

İl Özel İdare Kanunu ve Belediye Kanunu'nda dikkat çeken bir husus da yardımların veriliş şeklinin yer almasıdır. Her iki kanunda da yoksullara *“en yakın yerde ve en uygun yöntemlerle özellikle özürsüz, yaşlı, düşkün ve dar gelirli olanların durumuna uygun yöntemlerle sunması”* ve verilen yardımların insan onurunu zedelemeyecek koşullarda sunulması zorunlu tutulmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

SOSYAL YARDIMLAŞMA VE DAYANIŞMA VAKIFLARI

2.1. VAKIF MÜESSESESİ, AMAÇLARI VE TARİHÇESİ

2.1.1. Vakıf Müessesesi Tanımı, Amaçları ve Vakıfların Tarihçesi

TDK Arapçadan Türkçeye geçmiş olan ve kullanıma başlanılan ‘vakıf’ kavramını şu şekilde tanımlamaktadır:

“Bir hizmetin gelecekte de yapılması için belli şartlarla ve resmî bir yolla ayrılarak bir topluluk veya bir kimse tarafından bırakılan mülk, para; Bir topluluk veya bir kimse tarafından bırakılan mülk ve paranın idare edildiği yer; Birçok kişi tarafından kurulan ve toplum yararına çalışmayı ilke edinen kuruluş” anlamlarında kullanılmaktadır (TDK, 2015).

Vakıf kelimesinin çoğul olarak ifadesi ise “evkaf”tır. Vakıf, kuran şahıs “vâkıf”, kullanılan ürün ise “mevkuf” olarak isimlendirilir.

İslam Hukuku’nda ‘Vakıf’ şu şekilde tarif edilmektedir: "*Vakıf, menfaati halka ait olur veçhile, bir aynı, ebedî olarak Cenâb-ı Hakk'ın mülkü hükmünde olmak üzere başkasının mülküne geçirmekten ve mülküne sahip olmaktan hapis ve yasak kılmaktır*"(Cansel, 1988: 321). Vakfedilen malın özel mülkiyetten ‘toplum’ mülkiyetine geçişi anlamına gelen vakıflaştırma süreci, İslam hukuku içinde ayrıntılı kuralları kapsayan bağımsız bir disiplin konusunu oluşturmaktadır.

Vakıf kelimesi kavramsal olarak bir mal veyahut mülkün satın alınamayacak şekilde hayır işine bağışlanması anlamını taşımaktadır. Böylelikle özel mülkiyet hakkı terkedilmiş sayılmaktadır. Bu mallar hem özel mülkiyetten çıkmakta hem de devlet mülkiyetinde geçmediği için üçüncü bir mülkiyet şekli ortaya çıkmaktadır. Dolayısı ile vakıflar ‘Üçüncü Sektör’ olarak da anılmaktadırlar (Aydın, 2003: 314).

Vakıflar, Vakıflar Kanununa tâbi olarak kurulur ve faaliyet yürütülmektedirler, genel anlamda vakfın tanımını yapmak için şu özelliklerden yola çıkmak gerekmektedir;

1. Belirli bir mal varlığının oluşu
2. Açıklanabilir ve daimi bir kurumun oluşturulabilmesi
3. Topluma açık bir sistemden öte, hususi olması
4. Yönetiminde bağımsız oluşu

5. Kimi kesimlere kar payı vermeyecek oluşu
6. Gönüllülüğün temel alınması
7. Toplumsal hedeflere uygun oluşu
8. Derneklerden farklı olarak üyelik olgusunun bulunmaması

Bu özelliklere dayanarak vakfın tanımını Aydın şu şekilde tanımlamaktadır:

Vakıflar; kamusal amaçlara hizmet etmek üzere gönüllü olarak kurulan, belirli bir kurumsal yapıya ve mal varlığına sahip olan, kamu yönetim mekanizmasının bir parçası olmayan, kendi kendini yönetebilen, üyelik temeline dayanmayan kuruluşlardır (Aydın, 1999: 35-36).

Vakıf müesseselerinin ilk defa kimler zamanında başlatıldığı veyahut nerede kurulduğu konusunda farklı değerlendirmeler bulunmaktadır. Özellikle İslamiyet ile mi İslamiyet'ten önce mi kurulduğu tartışma konusu olmuştur. Bayatan'a göre vakıf yapılanması en eski olarak Babil ve Sümerlere dayanmaktadır. Babil'de bir kişi tarafından ruhunun esenlik kazanması için yaptırdığı tapınakta kalacak olan rahibin ikameti için bağışladığı yer örnek olarak verilmektedir. Öte yandan bir diğer vakfiye örneği Hitit Kralı Hattusilis tarafından kazandığı bir zaferde düşmanına ait mal mülkleri ibadet amaçlı vakfetmesi ile sergilenmiştir. Bunların yanı sıra Eski Yunan'da vakfa benzer farklı yapılanmaların olduğu söylemektedir. Bu yapılanmalara göre kişiler mallarını başkalarına belirledikleri şartların kabulü ve daimiliği koşulu ile bağış ve vasiyet edebilmektedir. Aynı vakıf kurumunun daha gelişmiş hali Roma ve Bizans dönemlerinde görülmektedir (Bayatan, 2008: 158). Kimi yazarlara göre vakıf kaynağını Budist viharalardan almaktadır. İslamiyet'e geçişten evvel Buddha inancına sahip Türkler tarafından da dini vakıfların kurulduğu görülmüştür. MS.12-13.yy'lara ait Doğu Türkistan Turfan'da bulunan belgelerde 'Türk vakıfları İslam'dan önceki devirlerden beri yaşayan Buda dinindeki Türkler tarafından da çok rağbet gösterilen sosyal müessese' şeklinde belirtilmektedir. Öte yandan MÖ. 1280-1290 tarihlerine ait bir Eti tabletinin vakfiye niteliğinde bir metin olduğundan hareketle vakıf kurumunun tarihinin çok daha eskilere dayandığını göstermektedir (Aydın, 2003, 215; Bayatan, 2008:158).

Farklı mezheplere ait İslam âlimlerine göre vakıf müessesesi doğrudan İslami menşee'ye dayanmaktadır. İslâm fakihleri muhtelif hadislere istinaden vakıf

müessesesinin Peygamber zamanına irca ederken, İmam Şafii de Arabistan'da İslamiyet'ten önce vakıf yoktur demektedir. Öte yandan Bazı muahhar İslam müellifleri, İbrahim Peygamber tarafından yapılan vakıfların mevcudiyetinden de bahsetmekte ve günümüzde Kudüs'te hala bu vakıflar devam etmektedir. Ne var ki, İslâm âleminde vakıf müessesesi yayıldıktan sonra bu modadan istifade etmek isteyenler tarafından uydurulmuş olması bazı görüşler arasında yer almaktadır (Köprülü, 1942:3).

Vakıf kurumunun İslami kaynaklı olduğunu savunan kimi yazarlar da vakıf kavramı için İslami kaynaklı bir 'sosyal yardımlaşma modeli' demektedir. Örnek olarak Medine'de yapılmış olan Mescid-i Nebevi'nin bir bölümünün 'Zulle' ve 'Suffe' olarak ayrılması ve eğitim-öğretim merkezine dönüştürülmesi gösterilmiştir. Aynı sistem başka cami ve mescitlerde de uygulanmış, hatta eğitim-öğretim kurumları için farklı yerler açılmasına rağmen vakıf kurumları devam etmiştir. Bunlar tam olarak vakıf ismi ile anılmış olmasalar bile, yapı itibari ile vakıf kavramını karşılamaktadırlar. Ayrıca İslam coğrafyasının ileriki dönemlerinde vakıf kavramının hukuki bir kurum olarak ortaya çıktığı görülmektedir. 6. yüzyıldaki bu yapıyı destekleyen vakıf meselesi hakkındaki konstrüksiyonlar İslam hukukuna ait eserlerde 8. yüzyıldan itibaren görülmektedir (Aydın,2003: 215).

Yüksel'e göre ise vakıf kavramı ilk olarak Türk İslam tarihinde Karahanlılar döneminde Karahan Emiri Ebu İshak İbrahim b. Nasr Tamgaç Buğra Hanın tesis ettiği medrese örneği ile başlamıştır (Yüksel, 1999:48). Bayatan'a göre ise İslam tarihindeki ilk vakıf , 706 yılında, Emevi Halifesi Abdülmelik oğlu Velid tarafından, başkent Şam'da yaptırılan "Ümeyye Camii" için kurulmuştur (2008:158).

Emeviler dönemine bakıldığında refah ve servete paralel olarak birçok vakfın kurulduğu görülmektedir. Abbasiler dönemine bakıldığında vakıfların hem sayı hem de çeşit olarak artış gösterdiği görülmektedir. Ayrıca İslam dünyasında vakıf kavramının temel ilkeleri ve hukuki temelleri de bu dönemde atılmıştır (Öztürk, 1983: 55-56).

Ayrıca vakıf müessesesinin gelişimine Selçuklu Devleti'de katkıda bulunmuştur. Selçuklu döneminde Şii-Fatımi mezhebine karşı girişilen mücadele ehli sünnete tabii olan Selçukluları dini müessese ve medreseler açmaya mecbur kılmıştır. Ayrıca 12. ve 13. yy.da tekke ve zaviyeler tarikatların düzenli birer sosyal müesseseye dönüşmesiyle

ortaya çıkmıştır. Dolayısı ile Selçuklu büyüklerinin vakıf kurma konusunda yarış içerisinde olduğu söylenebilir (Yüksel, 1999:48).

Vakıf eserlerin çoğalması, mimar, usta, tezyinatçı gibi birçok sanatkârların istihdamına ve yetişmesine imkân vermiştir. Bu büyük gelişme sonucu, Selçuklularda, çok sayıdaki vakıfların idaresinin düzenli bir şekilde yürütmesini sağlamak için bir Evkaf Nezareti'nin kurulması yoluna gidilmiştir (Kozak, 1985: 19).

Selçuklulardan sonra Osmanlılar döneminde de vakıf müesseseleri önemli yer bulmuştur. İznik'te ilim ve devlet adamları yetiştirmeyi amaçlayan ilk Osmanlı medresesi Orhan Gazi tarafından kurulduğu sırada, medresenin giderleri için gayrimenkul vakfedilmiştir. Yapılan bu medresenin ardından vakıf sistemi devlet politikası haline gelmiş ve kısa sürede medrese yapımı yaygınlaşmıştır. Osmanlılardaki ilk vakıf müesseselerine örnek olarak Orhan Gazi'nin Adapazarı, Kandıra ve Bursa'da inşa ettirerek vakfettiği cami, medrese, zaviye, imaret, aşevi, misafirhaneler gösterilebilmektedir. Özellikle şehir yerleşmelerinde vakıf müesseseleri diğer yerlere göre daha fazla ön plana çıkmış, bu dönemde gerçekleştirilmiş olan faaliyetlerde önemli yer tutmuştur (Bayartan,2008:159).

Osmanlı sultanları sadece vakıf yapmakla yetinmemişler, ayrıca başkaları tarafından yapılan vakıflara da yardımda bulunmuşlardır. Padişahın aynı ve nakdi yardımları ile yıllık bütçelerini denkleştiren çok sayıda vakıf söz konusudur (Kazıcı,1985: 58-59).

Osmanlı dönemine bakıldığında aslında hemen her alanda yer edinen vakıfların en önemli hukuk müessesesi olduğu görülmektedir. Vakıfların yoğunlaştığı alanlar şu şekilde sıralanabilir:

- *“Eğitim-Öğretim hizmetleri*
- *Kültür hizmetleri*
- *Yapım, bakım ve onarım hizmetleri*
- *Dini hizmetler*
- *Sağlık hizmetleri*
- *Hayri ve sosyal yardım hizmetleri*

- *Güvenlik hizmetleri*
- *Ulaşım hizmetleri*
- *Temizlik hizmetleri*
- *Turizmi teşvik mahiyetindeki hizmetler*
- *Ekonomik hizmetler*
- *Şehircilik hizmetleri”*(Yüksel, 1999: 49).

Osmanlı zamanında vakıflarda büyük ölçüde gelişmeler olmuş, zaruri ihtiyaçların ötesinde detaylara inildiği gözlenmektedir. Bu dönemde Osmanlı’da çok sayıda vakfin açılmış olması, batılı siyasetçiler tarafından “vakıf cenneti” olarak anılmasına sebep olmuştur. Zira Osmanlılar döneminde vakıfların toplumun bütün gereksinimlerini karşılayan tek kurum olarak kendini gösterdiği görülmektedir.

Vakıf kurumlarının çözülmesi 18. yüzyıla denk gelmektedir. O dönemde devlet daha fazla müdahil olmuş ve belediyecilikle birlikte kent düzeni, zamanla zorlaşan sorunların çözmede yetersiz kalmıştır. Tanzimat Fermanının ilanından sonra (1839) külliye, Osmanlılar için yeni olan kamu binası anlayışına dönüşmüş, bu dönüşümden sadece cami ve türbeler etkilenmemiştir (Bayartan, 2008:159). Bu dönemde batılılaşmanın da etkisiyle merkezileşme fikri yaygınlık kazanmıştır. Dolayısı ile vakıfların yönetimin de bir merkezde toplanması düşüncesi yaygınlık kazanmış, merkezi yönetime varlığını sürdüren çoğu vakıf varlığı üzerinde de söz hakkı doğmuştur (Öztürk, 1995: 63-68).

Osmanlılar, devletlerine “devlet-i âliyye-i ebed müddet” adını vermişlerdi. Osmanlı devleti bu adı hak edencesine uzun yaşamış siyasî sistemlerden biri olmayı, oluşturduğu sosyal-iktisadî düzen sayesinde başarmıştır. Bu düzenin idamesinde vakıfların hayatî denilecek çok önemli katkıları oldu. Ama Osmanlı döneminde de aynı derecede önemli katkıları ile vakıf kurumuna yepyeni boyutlar kazandırmayı başarmıştır (Genç, 2014: 9).

Vakıflar yatırımlarını finanse ederek ekonominin hayatiyetini sürdürmesine olanak vermekle kalmamış, her türlü sistemik gayrete rağmen oluşması engellenemeyen fakirliğin de, dilencilik düzeyine kadar inmesini önlemeyi başaran bir kurum olarak

Osmanlı sisteminin idamesinde stratejik ve hayatî fonksiyon görmüş bir kurum olduğu için Osmanlılar baştan beri benimsediler. Benimsemekle kalmadılar, onu büyük ölçüde geliştirdiler, yaygınlaştırdılar ve yeni unsurlarla zenginleştirerek vakıf tarihini yeni bir aşamaya getirdiler (Genç, 2014: 17).

1920’de TBMM kurulduktan sonra, Anadolu Hükümeti, İstanbul’daki kuruluşları farklı olarak “Meşihat” yani Şeyhülislamlık ve “Evkâf” makamlarını birleştirmiştir. 1921 Anayasasının 11. Maddesi de, her il sınırı içinde evkaf işlerinin düzenlenmesi ve yönetilmesini “Vilayet Şûrası”na bırakmıştır.

TBMM’de gerekli müzakereler yapıldıktan sonra 5 Haziran 1935 tarih ve 2762 sayılı Tatbikat Kanunu olarak adlandırılan “Vakıflar Kanunu” yayınlanmıştır (Öztürk, 1983: 77-78).

2.1.2. Vakıfların Yasal Dayanakları ve Kuruluşu

2.1.2.1. Vakıfların Yasal Dayanakları

22.11.2001 tarihinde yürürlüğe giren 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu’nun 101. maddesine göre ise; vakıf; “*gerçek veya tüzel kişilerin yeterli mal ve hakları belirli ve sürekli bir amaca özgülemeleriyle oluşan tüzel kişiliğe sahip mal toplulukları olarak*” tanımlanmıştır.

Diğer bir ifade ile vakıf; “*gönüllü olarak kamu yararına çalışan ve kâr paylaşma amacı gütmeyen birer hukuk tüzel kişisidir. Tüzel kişilik bir amaç için kurulur*”. Bu amaca hizmet için kişilerin bir araya gelerek fikir ve emek çabası göstermeleri gerekiyorsa buna kişi topluluğu (dernek); sürekli ve belirli bir amaca hizmet için kişisel olarak veya birkaç kişi bir araya gelerek mal varlığı tahsisi gerekiyorsa buna da mal topluluğu (vakıf) denir.

Vakfin oluşumu İslam ve Türk Hukukunda tamamlanmıştır. Vakfi diğer tüzel kişiliklerden ayıran özelliği toplumdaki katmanlar arasında bağ oluşturması ve toplumdaki yardımlaşma duygusunun kurumsallaşması olmuştur (Aydos,2013: 131). Ayrıca İslam hukukunda toplum yararına hizmet eden yapılardan dini veya hayır amaçlı olanlarının hukuki şahsiyetleri bulunmaktadır. Vakıf tesis şartı ile bir mescit, tekke gibi yerlerin menfaatine sahip olabilmektedir (Köprülü, 1942:8).

4721 sayılı Türk Medeni Kanununun 101. Maddesine göre vakıflar, tüzel kişiliğe sahip mal toplulukları olup, yeteri mal ve hakları olduğu takdirde gerçek veya tüzel kişilerce kurulabilmektedirler. Bu noktada tüzel kişiliğin ne olduğunun bilinmesi gerekmektedir. Erten tüzel kişileri '*belirli bir gayeye hizmet için bağımsız ve devamlı olmak üzere örgütlenmiş kişi ve mal toplulukları*' şeklinde tanımlamaktadır (1971:325). Erten'e göre hak ve fiil ehliyeti hukukça insanlar dışındaki mal topluluklarına da tanımaktadır. Böylelikle hukukun bu kişi ve mal topluluklarını özne olarak tanınması bunları tüzel kişi kılmaktadır(1971:325).

Akipek ve Akıntürk'e göre her kurum 'vakıf' adı altında tüzel kişilik kazanamamaktadır. Varlık sahibi olan bu bağımsız kurumların tüzel kişilik kazanabilmeleri için tescil edilmeleri gerekmektedir. Bunlar vakıf resmi senedinin vakıf kuran kişice düzenletirilmesinden sonra veya vasiyet ile kurulacak vakıflarda kurucunun vefatından sonra ortaya çıkan mal sahibi kurumlar olarak açıklanabilmektedir (2007:675).

Vakfin temeline bakıldığında iki unsurun ön plana çıktığı görülmektedir; Vakfin üzerine kurulacağı belli bir mal varlığı ve vakfin kuruluş amacıdır. Mal varlığının vakfi kurma, amacını gerçekleştirme ve devam ettirmeye yetmesi şartı aranmaktadır. Söz konusu vakıf amacı ise öncelikle hukuka aykırı olmamalı, muayyen ve açık olmalı, sonradan değiştirilmemelidir (Filiz, 2009: 54-55).

Kamuya Yararlı Vakıflar: Gelirlerinin en az yarısından fazlasını kamu görevi niteliğindekielerin yapılmasına harcamayı amaç edinmiş vakıflardır. Bu tür vakıflara 903 sayılı kanun çerçevesinde birtakım ayrıcalıklar sağlanmıştır. Örneğin bu vakıflara Kanunun 1. maddesine göre Bakanlar Kurulu tarafından vergi muafiyeti tanınabilir. Vakfin vergi muafiyetinden yararlanabilmesi için kurulduktan sonra en az 1yıl çalışmış ve kanunda gösterilen %80 oranında gelirlerini kamu yararına olan işlerde kullanması gerekmektedir.

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları (SYDV): Yoksul ve muhtaç durumda bulunan vatandaşlara yardım etmek, sosyal adalet ve gelir dağılımını adil hale getirmek amacıyla 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Kanunu çerçevesinde il ve ilçelerde kurulan vakıflardır.

Vakıfların en önemli özelliklerinden bir tanesi “kamu yönetiminin bir parçası” olmamaları ve “özel” olmalarıdır. Ancak kamu, gerek amaç ve kuruluşları, gerekse çalışma konuları ve koşulları açısından sürekli bir denetimi de gerçekleştirmektedir.

Vakıflar bağımsız karar alabilen, kendine ait bütçesi olan, topluma fayda sağlayacak işlerde bu bütçeyi özgürce harcayabilen kuruluşlardır. Ne kamu kurumları ile ne de malları ile bir alakaları bulunmaz. Batıda olduğu gibi, Türkiye’de de vakıfların idareleri kendilerine ait müteveli kurulu tarafından yapılır, mevcut yönetime bağlı değildir, yönetim sadece vakıfları kontrolle mükelleftir. Vakıflar tamamı ile gönüllülük ilkesine dayanır. Kimseye zorla malları vakfettirilmez.

Vakıf olgusunun tarihsel olarak nerde ne zaman başladığı konusunda farklı görüşler bulunsa da İslami kökenli olduğu varsayılmaktadır. Amacı, kamuda geniş yer bulması ve kurumsallaşması açısından İslami yaşantı biçimine daha yakın görülmektedir. Zira 16. Yüzyıl Osmanlısına bakıldığında insanların ihtiyaçlarından hayvanları da kapsar duruma gelerek “vakıf cenneti” durumuna gelmiştir.

TBMM hükümetleri dönemindeki vakıflar Şer’iye ve Evkaf Vekâleti adı ile anılmıştır. Şer’iye ve Evkaf Vekâleti 1920 yılında müdürlük olarak kısa süreli olarak Baş vekaletle bağlanmıştır. Vakıflar Kanunu 5 Haziran 1935 yılında da eski vakıfların yönetimini belirlemek amacı ile çıkarılmıştır (Bayartan, 2008: 159-160).

Türk Medenî Kanunu’nun, Vakıflarda üyelik olmayacağına ilişkin hükmü Anayasa Mahkemesinin 2008 Nisan’ında verdiği bir kararla iptal edilmiş ve karar 28.6.2008 tarihli Resmi Gazetede yayımlanmıştır. Vakıflara üyelikle ilgili bu karar sonrasında vakıf statüsünde daha çok sivil toplum örgütünün kurulması sürpriz olmayacaktır. Kısacası günümüzde vakıflar sivil toplum kuruluşları olarak sayılmalıdırlar. Türkiye’de vakıfların yönetimi ile ilgili değişik zamanlarda değişik yasal düzenlemeler yapılmıştır. Hilafet kaldırılırken Vakıflar Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Konuyla ilgili yapılan bir düzenleme 20.02.2008 tarihli 5737 sayılı Vakıflar Kanunudur (Acar, 2010: 33).

2.1.2.2. Vakıfların Kuruluşu

Vakıflar resmi senetlerle veyahut ölümden kaynaklanan kullanım hakkı ile kurulur, bulunulan yerdeki mahkeme tarafından verilen sicilin onaylanması ile tüzel kişiliğe sahip olur.

“Mahkemeye başvurma, resmi senet düzenlenmiş ise vakfeden tarafından; vakıf ölüme bağlı tasarrufa dayanıyorsa ilgililerin veya vasiyetnameyi açan sulh hâkiminin bildirimine üzerine ya da Vakıflar Genel Müdürlüğünce re’sen yapılır”.

Vakıf senedinde amaç, bu amaç doğrultusunda kullanılacak olan mülk, haklar, vakfın teşkilat yapısı ve bulunan yer bulunmaktadır. Medeni Kanununun 106. Maddesi uyarınca söz konusu maddelerin vakıf senedinde bulunması mecburi kılınmıştır.

a. Vakfın adı; Öncelikle vakıf amacı doğrultusunda verilmesi ve ahlak kurallarına uygun, olumsuz anlamlar çağrıştırmayacak şekilde konulmalıdır. Vakıf hakkında bilgisi olmayan kişilerin, vakıf adını duydukları vakit o kişilerde yanlış bir kanı oluşturmayacak şekilde konması gerekmektedir. Ayrıca mevcut, kamuya ait kurum ve kuruluşlara ait isimler de yine yanlış anlamalara sebep olabileceğinden vakıflara konulmamaktadır(Filiz, 2009: 55-56).

b. Vakfın amacı; Hukuka uygun, muayyen, açık olmalı ve daimi olmalıdır. Amacın belirlenmesi vakıf kuran kişinin kişisel tercihidir. Her ne kadar şahıslar istedikleri amaçlar doğrultusunda vakıf açabilseler bile, kanunen konmuş olan sınırların dışına çıkamamaktadır. *“Anayasanın temel ilkelerine hukuka, ahlaka, adaba milli menfaatlere aykırı veyahut siyasi düşünce, milli ırk veya cemaat mensuplarını destekleyici amaçla”* vakıf kurulması yasaklanmıştır (Cansel,1988:325). Verilen malın genel ifade ile bağışlanması, yani topluma hizmet, hayır işi gibi genel ifadelerin kullanılması, amacı belirsizleştirdiğinden, spesifik olarak hangi hayır işi olduğu belirtilmelidir. Vakıflar tek amaca sahip olabileceği gibi, birden fazla amaç doğrultusuna da vakıf açılabilir (Dural ve Ögüz, 2006:340). Öte yandan kurulsun bile amaçla zıtlaması, amaca uygun çalışmalar yapmaması veyahut gelir ve malların amaçtan farklı şekilde kullanılması durumunda idareci değiştirilebilmekte (10. Madde) hatta vakıf kapatılabilmektedir (Vakıflar yönetmeliği, madde 26)

c. Özgülenen mal ve haklar vakfı kuran kişinin şahsına münhasır olmalı ve hiç olmazsa vakfın kuruluşu için gereken sermayeyi karşılayacak miktarda olmalıdır. Söz konusu malvarlığı nakit ise, paranın bir devlet bankasına yatırılarak dekontun tescil için başvurulmuş mahkemeye verilmesi, bunun dışındaki malvarlığı için ise söz konusu mahkeme tarafından değer tespitinin yapılarak aidiyet belgesinin vakfa tescil edilmesi gerekmektedir.

d. Organları; Vakıf kurmada mecburi olan organ idare organıdır. Bunu dışında vakfın yönetimini daha rahat kılmak için vakfın etkinliği doğrultusunda başka birimler de (mütevelli heyeti, yönetim organı gibi) bulunabilmektedir. Onur, araştırma kurulu gibi vakfın önemli organları dışında oluşturulmuş olan kurullar vakıf organlarına dahil edilmemektedir. Vakfın faaliyetlerinde aksaklıkların olmaması için organlarda bulunan kişi sayısı, toplantı ve olur sayısının senette verilmiş olması gerekmektedir (Filiz, 2009: 55-56).

“Vakıflar Genel Müdürlüğü, merkez ve taşra teşkilâtından oluşmakla birlikte Genel Müdürlüğün merkezi Ankara’dadır”.

Vakıfların en önemli özelliklerinden bir tanesi “kamu yönetiminin bir parçası” olmamaları ve “özel” olmalarıdır. Ancak kamu, gerek amaç ve kuruluşları, gerekse çalışma konuları ve koşulları açısından sürekli bir denetimi de gerçekleştirmektedir.

Ancak vakıf türlerinin son başlığından da izlenebildiği gibi Vakıf konusundaki en güncel örneği, devlet eli ile ülke genelinde yaygın bir biçimde örgütlenen SYDV’ler oluşturmaktadır. Hemen her yönetsel birim yerelinde vakıf olarak örgütlenen SYDV, Türkiye’nin sosyal yardım konusunda ilk akla gelen kurum olan SYDTF’nun yerel uzantılarıdır. SYDV’ler, SYDTF ile bağlantılı ancak kamudan bağımsız ve “gönüllülük” esasına göre faaliyet gösteren “yerel” vakıflar olarak çalışmamaktadırlar. SYDV’lerin bu özellikleri kamu politikalarında da önemli bir değişimi belirlemektedir. SYDV ile sosyal politika konusunda “kamu sorumluluğu”ndan öte bir “keyfilik” olgusu söz konusu edilmeye başlanmış, sosyal devletten sosyal yardım olgusuna dönüşümü sağlayan bu yeni anlayış SYDV mütevelli heyetlerinde yer alan kamu görevlileri eliyle yürütülen bir sosyal politika anlayışını inşa etmiştir.

2.2. SOSYAL YARDIMLAŞMA VE DAYANIŞMA VAKIFLARI’NIN İŞLEYİŞİ VE ÖNEMİ

2.2.1. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Kavramları

Sosyal yardım; sosyal refah devleti anlayışı içinde önemli bir yer tutmaktadır. Sosyal yardım, yoksul bireylere nakdi ve ayni (yiyecek, giyecek, yakacak vb.) olarak yapılan tüm yardımların genel adıdır.

Sosyal Yardımların kabul görmüş olan iki önemli misyonu bulunmaktadır. Bunların ilki söz konusu yardımların dışında geliri olmayan fertleri, ileri seviyede yaşamsal sıkıntı ile karşılaşma olasılığından muhafaza etmek, ikinci olarak da fertlerin karşılaşabilecekleri sosyal dışlanmadan korumaktır. İlk olarak sosyal yardımların kişilere yapması gereken yardım miktarının belirlenmesi gerekmektedir. Ne yazık ki bunun için tam bir ölçüt oluşturulamadığından verilen yardımlar yoksulluk ifadesinin tanımlanmasında ortaya konan kriterlere ve ülkelerin olanaklarına göre farklılık göstermektedir. Öte yandan sosyal dışlanma kişilerin yaşamlarının hemen her alanında karşılarına çıkabilecek bir sorun olduğundan yoksulluk olgusundan daha genel ve çok yönlü olarak ele alınması gerekmektedir. Günümüzde sosyal dışlanma konusunun uluslararası alanda da yankı bulmakta farklı yönleri ile bu konu araştırılmaktadır (Yılmaz, 2006: 41-42).

2.2.2. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları

Sosyal yardımlar 1986 yılına kadar Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu eliyle yürütülmüştür. Öyle ki ilgili kurum 1983 tarihli ve 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu ile kurulmuş ve yasanın birinci maddesinde kurumun amaçları belirtilmiştir. Buna göre ilgili kurumun “*amacı, korunmaya, bakıma veya yardıma muhtaç aile, çocuk, sakat, yaşlı ve diğer kişilere götürülen sosyal hizmetlere ve bu hizmetleri yürütmek üzere kurulan teşkilatın kuruluş, görev, yetki ve sorumluluklar ile faaliyet ve gelirlerine ait esas ve usulleri düzenlemektir*””. Yine ilgili yasanın 2. maddesinde de belirtildiği üzere kurum yardım etkinliklerine, “*sosyal hizmetlerle ilgili tüm kamu kurum ve kuruluşları ile gerçek kişiler ve özel hukuk tüzelkişileri sosyal hizmet kurum ve kuruluşlarında çalışan personel, sosyal*

hizmetlerden faydalananları ve faydalanacak durumda” olanlar dahil edilmiştir (Filiz, 2009: 62).

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Fonu günümüzde sosyal yardımların önemli dayanaklarıdır.

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları, günümüzde her il ve ilçede bulunmaktadır. 3294 sayılı kanununa bağlı kalarak muhtaç kişilere ayni ve nakdi olarak yardımda bulunma amacını gütmektedir. Söz konusu kişilere sosyal yardımlar ve proje desteği sunarken, kaynağını bakanlık bütçesinden almaktadır. Günümüzde 973 vakıf bulunmakta, söz konusu vakıfları ilçelerde kaymakamlar olmak üzere illerde valiler idare etmektedirler (Karakoyun, 2013: 24).

Vakfın başkanı, Mülki İdare amirleri olup, İl Vakıflarının Mütevelli Heyetleri; Belediye Başkanı, Defterdar, İl Milli Eğitim Müdürü, İl Sağlık Müdürü, İl Tarım Müdürü, İl Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Müdürü, İl Müftüsü, bir köy muhtarı, bir mahalle muhtarı, 3294 sayılı Kanunda belirtilen amaçlara yönelik faaliyette bulunan iki sivil toplum kuruluşu temsilcisi ve iki hayırsever vatandaştan oluşmaktadır. Kaymakamların başkanlığındaki İlçe Vakıflarının Mütevelli Heyetleri ise; Belediye Başkanı, Mal Müdürü, İlçe Milli Eğitim Müdürü, Sağlık Bakanlığının ilçe üst görevlisi, varsa ilçe Tarım Müdürü, İlçe Müftüsü, bir köy muhtarı, bir mahalle muhtarı, 3294 sayılı Kanunda belirtilen amaçlara yönelik faaliyette bulunan bir sivil toplum kuruluşu ve iki hayırsever vatandaştan oluşmaktadır. İl Genel Meclisi, sivil toplum kuruluşları, köy ve mahalle muhtarları kendi aralarında seçim yaparak mütevelli heyetine aday gösteriyorlar (<http://www.sygm.gov.tr/>)

SYD Vakıfları hesap yönünden Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne, idari yönden ise, İçişleri Bakanlığı'nın denetimine tabidirler. Ayrıca 5263 sayılı kanunla vakıfların iş ve işlemlerini araştırmak ve incelemek, izlemek ve denetlemek görev ve yetkisi SYG Müdürlüğü'ne verilmiştir. Bunun için SYGM vakıfların yürüttükleri yardım programları ile proje uygulamalarının yerindelik yönünden denetimini Sosyal Yardım Uzman ve Uzman Yardımcıları aracılığıyla gerçekleştirmektedir. Yalnız, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları ile Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü arasında hiyerarşi mevcut

değildir. Vakıflar tüzel kişilikleri olduğundan dolayı “Özel Hukuk Tüzel Kişiliği” şeklinde örgütlenmiştir (<http://www.sygm.gov.tr/>).

SYDV’ler, sosyal yardımların önemli bir aracısı ve dağıtıcısı olarak düşünülebilir. SYDV’ler özellikle yoksullukla mücadele ve yoksulluğun olumsuz sonuçlarını azaltıp, toplumsal bütünlüğü korumayı hedeflemektedirler (Karakoyun, 2008: 30). SYDV’ler, Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü (SYGM) bünyesinde bulunmaktadır. SYDV’lerin il ve ilçelerde oluşturulan Mütevelli Heyetlerince muhtaç durumdakilerin kimler olduğu bilinmesi nedeniyle hızlı bir harekete geçiş imkânı bulunmakta. Dolayısı ile SYDV’ler yardımların dağıtılmasında ve muhtaç kişilere ulaşılmasında hızlı bir çalışma gösterirler (Ekin vd, 1999: 135).

2.2.3. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Fonu

17.07.1986 tarihli Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Fonu Yönetmeliği ile, fonda bir araya getirilen yardımların vakıflara bölüştürülmesi konusunda fonda toplanan kaynakların vakıflara dağıtımı konusunda kararların verilmesi üzere “Sosyal Yardımlaşma ve dayanışma Teşvik Fonu Kurulu”nun kurulmasını öngörülmüştür.

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Fonu (SYDTF) ile yoksullara “*sağlık, yiyecek, eğitim, proje desteği, yakacak, geçim sağlama, gündelik (periyodik), barınma, giyecek, ortopedik malzeme, taşınmalı eğitim, engelli, afetzedeye yardımları*” gibi birçok alandan mütemadiyen çalışmalar yardımlar yapılmaktadır (Erol, 2006: 107).

Kurul, Başbakan’ca seçilen bir Bakan’ın önderliğinde Devlet Bakanı’nın başkanlığında Başbakanlık Müsteşarı, İçişleri Bakanlığı Müsteşarı, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Müsteşarı ve Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü’nden oluşmaktadır. Ayrıca 01.02.01 tarihinde yapılan düzenleme ile Fon Kuruluna Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) Müdürü de dahil edilmiş ve bu düzenleme sonrasında 2000-2004 yılları arasında Fon Kurulunda SHÇEK Genel Müdürü de görev almıştır.

21.08.2005 tarihli Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Fonu Kurulunun Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelikle, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Fonu Kurulunun görevleri belirlenmektedir. Buna göre Kurul,

- a) Fonda biriken gelirin vakıflar ve müdürlükçe belirlenmiş olan yardım programları kapsamında öncelik sırasına koyarak paylaşımına karar vermek,
- b) Hizmetlerdeki aksaklıkları önlemek amacı ile gerektiğinde usul ve esasların ortaya konması koşulu ile müdüre yetki vermek
- c) Vakıflarda görevlendirilecek kişiler ve görevleri ile ilgili kararları almak
- d) Vakıf ve diğer kurumlardan gönderilen yardım teklifleri konusunda gereken kararları almak
- e) Yardımlaşma duygusunun kamuoyunda yayılması için gereken tedbirleri almak, çalışmalar yapmak gibi görevlerle donatılmıştır.

SYDTF'nin gelirleri; kanun ve kararnamelerle kurulu bulunan veya kurulacak olan fonlardan Bakanlar Kurulu kararıyla %10'a kadar aktarılacak miktarlar, gelir ve kurumlar vergisi tahsilat toplamının %2,8'i, trafik para cezalarının %50'si, her nevi bağış ve yardımlar ve diğer gelirler, RTÜK gelirlerinin %15'i ve bütçeye konulacak ödeneklerdir (3294 sayılı Kanun, 1986: Md. 4). Fon kaynaklarının zamana bağlı olarak değer kaybetmeyerek reel değerini koruması için Fon'da toplanan kaynakların, kamu kuruluşları tarafından çıkarılan gelir ortaklığı ve hisse senedi, devlet tahvili ve hazine bonoları ve benzerlerinin satın alınması veya kamu bankalarına yatırılması suretiyle nemalandırılması hususunda Fon Kurulu Başkanı yetkilidir (Fon Yönetmeliği, 1986: Md. 7).

Fon Kurulu toplantıları ayda bir olmak üzere Başbakan'ca görevlendirilmiş olan bakanın başkanlığında normal olarak bir araya gelmekte, Başkan'ın isteği üzerine ise belli bir zamana bağlı olmaksızın her zaman olağanüstü toplanabilmektedir. Fon Kurulu mutlak çoğunluk ile bir araya gelmekte, kararlar oy birliği ile alınmaktadır. Alınan kararların faaliyete girmesi için Başbakan'ın onaması gerekmektedir.

İlgili Yönetmelik ile, Fon Kurulunun sekretarya hizmetleri de düzenlenmektedir. Buna göre Kurul sekretarya hizmetleri, SYDG Müdürlüğünce yerine getirilmektedir.

Fon Kurulu Sekreteryası genel müdür tarafından görevlendirilmiş olan şahıslara sekretarya faaliyetlerinin yürütülmesi için oluşturulmaktadır. Sekreteryası; Fon Kurulunun gündemini oluşturarak, toplantı davetinde bulunmak, kurul kararını

hazırlamak, imzaya sunmak, onaylatmak, onaylanan kararları üyelere sunmak, kararları saklamak, ve Genel Müdürlük tarafından verilen Fon Kurulu ile alakalı görevleri yerine getirmekte mükelleftir.

Görüldüğü üzere ilgili kurumun “Fon” olarak örgütlenmesi, genel bütçe içerisinde kaynak aktararak çalışan birçok kurumdan farklı bir mali yapılanmayı da beraberinde getirmektedir. Öyle ki, ilgili kuruluşun, her yıl yapacağı sosyal harcamalar için meclisten bütçe talebinde bulunma ihtiyacı olmayacak buda bir nevi mali özerkliğini beraberinde getirecektir. Bu mali özerklik, alınacak kararlarda da karar serbestisini yaratacaktır.

25.03.1997 tarih ve 571 sayılı K.H.K ile 3294 sayılı Kanuna bir ilave yapılmış ve Fon gelirlerini %5 kadarının Fon Kuru kararıyla, özörlöölere yönelik projeler için Özörlöölöler İdaresine tahsil edileceği düzenlenmiştir.

Yine 16.06.1989 sayılı Kanunla “*Fonun ve SYD Vakıflarının 3294 sayılı Kanunda sayılan gelirlerinin tahsilinde 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsili Usulü Hakkında Kanun hükümlerine göre işlem yapılacağına göre, işlem yapılacağına dair madde ilave edilmiştir*”.

Fon gelirleri, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası tarafından açılan bir hesapta toplanmaktadır. Fon’da toplanan miktarın gelirlerin toplanmasındaki aksaklıkların sekreteryaya bildirilmesi ve sekreteryanın talimatı doğrultusunda vakıfların mahalli hesaplarına geciktirmeksizin aktarılması Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası tarafından sağlanmaktadır.

Fon’da toplanan kaynaklar Kurul kararı ve Başbakan’ın onayı ile vakıflara aktarılır. Kaynakların aktarılmasında il ve ilçelerin gelişmişlik düzeyleri dikkate alınmakta, bunun yanında İhtiyaç sahiplerine verilmek üzere yerel merkezlerdeki vakıflara kapılacak transferlerde o bölgenin nüfusu, vakıflara yapılan hibelerin miktarı, gerekli koşulların sağlanması durumunda atıl durumdan üretkenliğe geçiş yapabilecek şahıslara ödeme yapılması için söz konusu bölgenin işsizlik durumu, vakıflarca yardımlaşmayı özendirerek programlar baz alınmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MUŞ MERKEZ VE İLÇELERİNDE YOKSULLUKLA İLGİLİ ALAN ARAŞTIRMALARI

3.1. MUŞ İLINE AİT GENEL BİLGİLER

3.1.1. Tarihi ve Coğrafik Özellikleri

Muş isminin tarihine bakıldığında Muş'un bulunduğu bölgeye ilk çağlarda 'Taronitti' denmekte, Muş ise 'Taron' olarak adlandırılmaktadır. Muş adının kaynağına bakıldığında farklı rivayetlerin olduğu görülmektedir. Bir rivayette 'sulak, verimli' anlamlarına gelen 'muşa' kelimesinden geldiği ve Asurlulardan kaçan İbraniler tarafından bu ismin konduğu belirtilmişse de başka bir rivayette M.Ö. 12. yüzyılda yaşamış ve Muş iline yerleşmiş olan Muşkiler tarafından verildiği söylenmektedir (<http://www.mus.gov.tr/mus-adinin-kaynagi-mus>). Muş ili çok eski bir tarihe sahiptir. Muş, Urartulardan öncesinde varlık gösterdiği bilinmektedir. Muş ili tarihi kaynaklara bakıldığında sırasıyla Urartu, Med, Pers, Roma, Part, Sasani, Bizans, Emevi, Abbasi, Selçuklu, Moğol, Osmanlı hâkimiyetleri görülmektedir. Emevi ve Abbasi dönemlerinde Bizans ile birkaç defa el değiştirmiş, son olarak 1071 Malazgirt savaşı ile Selçuklu hâkimiyeti başlamıştır. Moğol istilası ile el değiştirmiş, Muş ve çevresi Osmanlılara tam olarak 1514 Çaldıran savaşı ile bağlanmıştır. Tarihi kaynaklar göz önünde bulundurulduğunda halk geçimini sağlamak için Persler döneminde, Muş ve çevre yaylalarında yaşayan halk bölük hayatı sürdürmekte, orduya yiyecek ve binek atı sağlamaktadır (www.csb.gov.tr/turkce/dosya/ced/icdr2011/mus_icdr2011.pdf).

Yüz ölçümü 8 090 km² olan Muş ili doğuda Ağrı ve Bitlis, Kuzeyde Erzurum ve Bingöl, Güneyde Diyarbakır, Siirt ve Bitlis'e komşudur. Muş, Kurtik Dağ'ının kuzeyine kurulu bir vadi olmakla birlikte Çar ve Karni derelerince de çevrelenmiştir. Genel olarak dağlık bir alanda bulunan Muş ilinin %35'i Güney Doğu Toroslarınca kaplanmıştır. 1250 metre rakıma sahip olup alanın %38'i 1500-1700m yüksekliğindeki platolardan oluşmaktadır. Ayrıca toprak yapısına bakıldığında %27'sini verimli alüvyonların oluşturduğu görülmektedir. İklimi karasal olup bitki örtüsünü bozkırlar, çayırlar ve meşe ormanları oluşturmaktadır (TÜİK, 2013: 11).

3.1.2. Nüfus ve Demografik Yapı

Muş İli genç bir nüfusa sahip olup %40'ı 0-14 yaş arasında, %57'si 14-65 yaş arasında, %3'ü ise 65 yaş ve üstünde bulunmaktadır. Muş, il nüfus büyüklüğü sıralamasında Türkiye sıralamasında 46. sıradadır. (<http://www.musvak.org.tr/ilimiz/>). TÜİK'in yayınladığı adrese dayalı nüfus kayıt sistemine göre 2013 yılında Muş nüfusu 412.553 kişi iken bu sayı 2014 yılında 411.216'a düşmüştür. Önceki yıla göre görülen 1447 kişilik azalma göç olgusunu gündeme getirmektedir. Sebep olarak her ne kadar fiziki faktörler Muş ilindeki nüfus hareketliliğine sebep olarak gösterilebilse de asıl faktör olarak beşeri faktörler söz konusu olmaktadır. Nüfus hareketi ve nüfus dağılımında kırsal kesimin rolü büyüktür. Göç sebeplerine bakıldığında en önemli sebebin kişi başına düşen arazi miktarındaki azalma olduğu görülmektedir. Bunu fizyolojik nüfus yoğunluğu ardından da ekilebilen sulu alanların toplam araziye oranının düşüklüğü takip etmektedir. Bu da göçler ile sosyoekonomik ilişkiler arasındaki bağlantıyı destekler niteliktedir (Gürbüz ve Karabulut, 2008: 53).

Muş; Korkut, Malazgirt, Varto, Hasköy, Bulanık olmak üzere beş ilçeye sahiptir. Merkez ve ilçelere bağlı toplamda 23 belediye ve 368 köy bulunmaktadır. 2014 yılı verilerine göre toplam nüfusun 160.888'i il ve ilçe merkezlerinde ikamet etmekte, 250.328'i ise bu yerlere bağlı belde ve köylerde bulunmaktadır. Bu verilere bakıldığında Muş ilinde nüfusun çoğu köylerde kalmakta, bu da kırsal nüfusun hâkimiyetini göstermektedir. Dolayısı ile kırsal nüfusta yaşanan göçler, Muş ilinin nüfusunu büyük oranda etkilemektedir. Veriler incelendiğinde 2013 ve 2014 yılları arasında en çok düşüşün kırsal nüfusta yaşandığı, merkez nüfus oranında 4477 kişilik bir artışın olmasına karşın kırsal nüfusta 5814 kişilik bir azalma görülmektedir. Bu da yine kırsal kesimdeki nüfus hareketliliğinin genel nüfusu ne kadar etkilediğini gözler önüne sermektedir. Ayrıca verilen tablolar incelendiğinde nüfus oranında en çok düşüş Malazgirt ilçesinde, an az düşüş ise Hasköy ilçesinde yaşandığı görülmektedir. Malazgirt ilçesinde köy ve ilçe nüfusları göz önünde bulundurulduğunda yine en büyük göçün kırsal kesimde yaşandığı anlaşılmaktadır. 2013 ve 2014 yıllarına ait merkez ve ilçe nüfusları aşağıda tablo şeklinde verilmiştir.

Tablo 1:2013 Yılı Muş İli Nüfus Dağılım Tablosu

İlçe Adı	Toplam Nüfus	Şehir Nüfusu	Belde/Köy Nüfusu
Merkez	182 883	84.121	98.762
Bulanık	84 128	24.819	59.309
Hasköy	27.589	12.941	14.648
Korkut	26.833	3.604	23.229
Malazgirt	57.934	20.837	37.097
Varto	33.186	10.089	23.097
Genel Toplam	412.553	156.411	256.142

Kaynak: TÜİK,2013.

Tablo 2:2014 Yılı Muş İli Nüfus Dağılım Tablosu

İlçe Adı	Toplam Nüfus	Şehir Nüfusu	Belde/Köy Nüfusu
Merkez	186.097	88.409	97.688
Bulanık	83.266	25.345	57.921
Hasköy	27.240	13.052	14.188
Korkut	26.431	3.453	22.978
Malazgirt	55.804	20.388	35.416
Varto	32.378	10.241	22.137
Genel Toplam	411.216	160.888	250.328

Kaynak: TÜİK,2014.

3.1.3. Genel Ekonomik Durum

Muş İli DPT araştırmasına göre Türkiye’de sosyoekonomik gelişmişlik indeksine göre kademeli il grupları arasında son grup olan beşinci gruba yer almıştır. Ayrıca 2003 DİE verilerinde Muşta kişi başı geliş 578 dolar olup işsizlik oranı 16.2, kamu gelirlerinin giderleri karşılama oranı %14 ve vergi ödemesi oranı ise %73 olarak belirtilmiştir. Muş’un gelişmişlik düzeyinde geri kalmasının temel sebeplerinden biri ekonominin temel kaynağının tarım olması fakat bunu da yeterince gelişmemesi olarak gösterilebilmektedir. Muş ilinde ekonomik kaynaklar sırasıyla tarım, hayvancılık, sanayi olarak sıralanabilir.

Muş Ovası, Türkiye’nin en büyük üçüncü ovası olmasına rağmen iklim koşullarının uygunsuzluğu, drenaj problemi, biriken suların sel, taşkın ve erozyon riski oluşturması gibi sebeplerden dolayı oavadan yeterince yararlanılamamaktadır (TÜİK, 2013: XII). Tarımın gelişmemesinin bir diğer sebebi de sanayii ile entegre olamamasıdır (Muş Valiliği İl Brifingi, 2014).

Ayrıca 819.600 hektarlık alana sahip olan Muş’ta sadece 342.198 hektarı tarım arazisi olarak kullanılmakta ve bu arazilerin sadece 158.215 hektarı sulanabilir arazi olmasına karşın; bu sulanabilir arazinin ise sadece 61.334 hektarı halen sulanmaktadır. Sulanabilir arazilerin %39’u sulanabilmektedir. (<http://www.musilozelidaresi.gov.tr>). Bu durum Muş İlinin gelişmişlik düzeyinin gerisinde kalmasının temel nedenini açıklamaktadır. Söz konusu problemlerin çözümü için projeler yürütülmekte, erozyon ve taşkını önlemek için ‘Karasu Islah Projesi’ ve Muş Ovası’nın tamamının sulanabilmesi için ise ‘Alparslan II Barajı’ yapımı süren projeler arasında yer almaktadır (Muş Valiliği İl Brifingi, 2014). Tarla olarak kullanılan bölgelerde hububat, şeker pancarı, tütün ve ayçiçek başta olmak üzere buğday temel bitkisel üründür. Muş’ta üretimi gerçekleştirilen kaba yem, Muş ili içerisindeki hayvanların yem ihtiyacını karşılamada yetersiz kalmaktadır (TÜİK, 2013: XII).

Tarım kesiminin bir alt sektörü olan hayvancılığın büyük bir kısmı merada yapılmakta, ayrıca besicilikte yapılmaktadır. Daha çok ahır hayvancılığı ön planda olup, bunu kümes hayvancılığı ardından arıcılık takip etmektedir. Hayvan sayıları aşağıda tablo şeklinde verilmiştir.

Tablo 3:Muş ili Hayvancılık Dağılım Tablosu

KÜÇÜK-BÜYÜKBAŞ HAYVAN		KÜMES HAYVANI		ARICILIK	
Küçükbaş Sayısı	Büyükbaş Sayısı	Hayvan Sayısı	Yumurta Sayısı(Yıl)	Kovan Sayısı	Bal Üretimi (Ton)
1479.707	245.487	732.470	44.872.300	19.330	389,6

Kaynak: (http://www.musilozelidaresi.gov.tr/default_B0.aspx?id=8).

Sanayi bakımından Muş ili Türkiye sıralamasında sonlarda yer almaktadır. Bunun temel sebebi uzun yıllar tarıma dayalı kapalı ekonominin hâkim olması, yetersiz sermaye birikimi ve girişimci kültürü, iklim koşulları ve yeraltı kaynaklarının sınırlı olması olarak gösterilebilmektedir. Öte yandan Muş Şeker Fabrikası, Muş Çimento Fabrikası, Berçe Tarım İşletmesi büyük ölçekli yatırımlardır. Barit fabrikası, tuğla fabrikası, süt fabrikası, tuz fabrikası, mermer fabrikası, ayakkabı fabrikası, tekstil fabrikası ve muhtelif gıda, plastik ve metal eşya fabrikaları ise orta ölçekli işletmeler olarak sıralanabilir; ayrıca günümüzde küçük ölçekli işletmeler için ise projelerle destekler verilmektedir (Muş Valiliği İl Brifingi, 2014).

3.2. YOKSULLUKLA İLGİLİ ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ VE KAPSAMI

3.2.1. Yöntem ve Sınırlılıklar

Yoksullukla ilgili çalışmada röportaj ve anket yöntemleri kullanılmıştır. Sonuçların bilimselliği açısından Muş merkez ve ilçelerinde bulunan vakıflardan alınan 2013 ve 2014 yıllarına ait yıl sonu brifingleri kullanılarak daha kesin rakamlar elde edilmiştir. Ayrıca vakıf çalışanlarına yapılan röportajlar ile yardım konusuna iki farklı açıdan bakış elde edilmiştir. Hazırlanmış olan anketler vakıflarda bulunan dosya sayıları ile orantılı olarak vakıflardan alınan kişi ve adres bilgileri doğrultusunda yüz yüze görüşülerek yapılmıştır. Toplanan verilerin güvenilirliği elde edilen belgeler, röportaj ve anketlerle sınırlı kalmıştır.

3.2.2. Evren ve Örneklem

Muş merkez ve ilçelerinde toplamda 48.000 vakıf yardım dosyası bulunmaktadır. Örneklem seçilirken 'random' (rastgele) yöntem kullanılmıştır. Örneklem sayısının tespiti için aşağıdaki tablo kullanılmış, ankette iptaller de göz önünde bulundurularak örneklem sayısı olarak 260 kişi seçilmiştir.

Tablo 4: $\alpha= 0.05$ İçin Örneklem Büyüklükleri

Evren Büyüküğü	± 0.03 örnekleme hatası (d)			± 0.05 örnekleme hatası (d)			± 0.10 örnekleme hatası (d)		
	p=0.5 q=0.5	p=0.8 q= 0.2	p=0.3 q=0.7	p=0.5 q=0.5	p=0.8 q= 0.2	p=0.3 q=0.7	p=0.5 q=0.5	p=0.8 q= 0.2	p=0.3 q=0.7
100	92	87	90	80	71	77	49	38	45
500	341	289	321	217	165	196	81	55	70
750	441	358	409	254	185	226	85	57	73
1000	516	406	473	278	198	244	88	58	75
2500	748	537	660	333	224	286	93	60	78
5000	880	601	760	357	234	303	94	61	79
10000	964	639	823	370	240	313	95	61	80
25000	1023	665	865	378	244	319	96	61	80
50000	1045	674	881	381	245	321	96	61	81
100000	1056	678	888	383	245	322	96	61	81
1000000	1066	682	896	384	246	323	96	61	81
100 Milyon	1067	683	896	384	245	323	96	61	81

Kaynak: Yazıcıoğlu, Y. ve Erdoğan, S., SPSS Uygulamalı Bilimsel Araştırma Yöntemleri, Ankara, Detay Yayıncılık, s. 50.

3.2.3. Veri Kaynakları ve Veri Toplama Teknikleri

Belge olarak Muş merkez ve ilçelerine ait 2014, 2013 yılları, yıl sonu faaliyet raporları (brifing) alınmış, vakıf çalışanlarıyla yapılan röportajda çalışmalar hakkında ve

yardımların nasıl dağıtıldığı, dosya sahiplerinin nasıl belirlendiği gibi detaylı bilgiler öğrenilmiştir. Anket kısmında 20 soru sorulmuştur. Sorulan sorular kapalı uçlu olup gizlilik ve güvenilirlik adına kişisel bilgilere değinilmemiştir. Verilerin doğruluğunu ortaya çıkarmak ve kişiler hakkında daha fazla bilgi alabilmek için, dosya sahiplerinin dosyaları incelenmiş ve SYDV Bütünleşik Sistemi'nde kişilerin durumları sorgulanmıştır. Değişkenler arası ilişkiler için frekans ve yüzde istatistikleri kullanılırken, değişkenler arası anlamlılıklar için ki-kare testi uygulanmıştır.

Kişilerin seçiminde vakıf çalışanlarından bilgi alınarak alınan dosyalar arasından rastgele seçim yapılmıştır. Verilerin analizinde SPSS 20 paket programı kullanılmıştır.

3.2.4. Hipotezler

1. SYDV tarafından verilen yardımlar halkın refah düzeyini arttırmıştır
2. SYDV yardımları yardım alan kişilerin sosyalleşmesini sağlamıştır.
3. Eğitim durumu ile yardıma muhtaç arasında bağ bulunmaktadır.
4. Vakıflardan verilen yardımlar sürdürülebilir olmamakta, yoksulluk için kalıcı çözüm üretmemektedir.
5. Vakıflardan verilen yardımlar kişileri tembelleştirmekte, yardıma bağımlı hale getirmektedir.
6. Halk devletin yardım etme konusunda zorunlu olduğunu düşünmektedir.
7. Yapılan yardımların hepsi gerçek ihtiyaç sahiplerine verilmemektedir.

3.2.5. Araştırmanın Profili ve Zorlukları

Bu çalışmada Muş merkez ve ilçelerindeki Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarında dosyaları bulunan 260 kişi ile görüşülmesi hedeflenmiş, bunlardan 254 kişiye ulaşılmıştır. Araştırma yapılan anketlerin yüz yüze uygulanması ile gerçekleştirilmiştir. Okuma-yazma bilmeyenler için anketi yapan kişiler tarafından anket okunmuş, Türkçe bilmeyenler için ise Kürtçe tercümanlık yapılmıştır. Anketten önce anketin gizliliği konusunda bilgi verilerek kişilerin daha rahat cevap vermeleri sağlanarak güvenilirliğin artırılması amaçlanmıştır. Çalışma yapılan kişilerin dosyaları da çalışmaya dahil edilmiştir.

Çalışmada kişilerin söz konusu vakıf bilgileri olunca cevap vermede tedirginlik yaşadıkları, vakıftaki dosya bilgileri ile karşılaştırıldığında durumlarını daha kötü göstermeye çalıştıkları görülmüştür. Örnekleme bulunanlardan köyde yaşayanlara ulaşma konusunda zorluklar yaşanmış, çalışmaya Şubat Ayı'nda başladığından, kimi köylere kış sebebi ile ulaşımda sıkıntı yaşanmıştır. Yaş olarak ilerde olan kişilerle iletişimde özellikle dil konusunda sıkıntı yaşanmış, Kürtçeye çeviri yapılabilmemiş, yalnız Zaza'ca konuşan kimi kişilerle iletişime geçilemediğinden örneklem dışı sayılmıştır.

3.3. ARAŞTIRMA BULGULARININ ANALİZİ

3.3.1. SYDV Verilerinin Analizi

Tablo 5:2014 Yılı Ayni ve Nakdi Yardım Verileri

Vakfın Adı	Yıllık Yardım Tutarı(TL)
Muş Merkez	46.363.406,41
Bulanık	23.449.263,00
Korkut	9.771.095,87
Hasköy	10.264.506,04
Malazgirt	12.077.676,58
Varto	10.857.895,88
Genel Toplam	112.828.845,78

Aşağıdaki tabloda Muş merkez ve İlçe SYDV'nın 2014 yılı faaliyet raporlarına bakıldığında vakıfların ayni ve nakdi yardımların merkezi ve vakıfların bütçesi ile yapılan yardımların genel tutarı 112.828.845,78 TL.'dir. Vakıf bütçeleri her ayın başında vakıfların periyodik payları Sosyal yardımlar Genel Müdürlük tarafından vakıfların hesaplarına yatırılır. Vakıflara verilen periyodik paylar nüfus ve dosya sayıları baz alınarak yatırılmaktadır. Vakıflar yatırılan periyodik payı personel ücretlerini ödemekte, ayrıca kayıtlı dosya sahiplerine muhtaçlık derecelerine göre yardım yapmaktadır. Muhtaçlık derecesi hanenin ekonomik durumunun sosyal yardım ve inceleme görevlerinin tespiti ile belirlemesidir. Yardımlardan yararlanmak için asgari geçimin 1/3 az olması gerekir. Bağkur emeklisi memur, memur emeklileri ve daimi

sigortalı olarak çalışanlar yardımlardan yararlanamaz. Merkezi yardım olarak tablolarla ŞNT ve ŞSY ayrıca 2022 aylıkları kişi sayıları ve tutarları verilmiştir. Bu yardımlardan ziyade merkezi yardım olarak; eşi vefat etmiş kadınlara yönelik yardım, şartlı gebelik yardımı, doğum yardımı ve muhtaç asker yardımı yapılmaktadır. Eşi vefat etmiş kadınlara yönelik yardım aylık 250 TL ödeme verilmekte, kadın evlenirse eğer yardımı kesilir. Şartlı gebelik yardımı her sağlık kontrollerinin rutin bir şekilde yapmak şartıyla aylık 40 TL ödeme verilmektedir. Muhtaç asker yardımı şahsın askerlik süresi boyunca aylık 250 TL ailesine yardım yapılmaktadır

Tablo 6:2014 Yılı Şartlı Eğitim Yardımı (ŞEY) Verileri

Vakfın Adı	Kişi Sayısı	Yıllık Yardım Tutarı(TL) 2014
Muş Merkez	19436	5.725.817,93
Bulanık	13500	3.788.082,13
Korkut	4351	1.183.896,24
Hasköy	4600	1.315.460,52
Malazgirt	5867	1.512.746,75
Varto	2838	790.119,82
Genel Toplam	50592	14.316.123,39

Şartlı Eğitim Yardımı merkezi bir ödeme olup, fakir ve muhtaç durumda olan hanelere eğitim yardımı adı altında yapılmaktadır. Şartlı eğitim yardımında öğrenci e-okul sisteminde öğrencinin devamı takip edilmekte; öğrenci on beş günden fazla okula devam etmezse yardımı kesilmektedir. Eğitim ödemesi eğitim dönemi boyunca ödenmektedir. İlköğretim erkek çocuklara 30 TL, kız çocuklarına 35 TL aylık ödeme yapılır. Lise okuyan erkek öğrencilere 45 TL, kız öğrencilere 55 TL ödeme yapılmaktadır. Bu yardım ile birlikte okullaşma oranında artış hedeflenmektedir. Okullaşma oranındaki artış birkaç vakıfla örneklendirilebilir. Muş Merkez vakfına ait 2013 yılı faaliyet raporuna bakıldığında ŞEY alan kişi sayısı 19348 kişi iken tabloda görüldüğü gibi 2014 yılında 19436 kişi olmuş, Hasköy 2013 yılı 4453 kişi iken, 2014 yılında 4600 kişiye ulaşmıştır.

Tablo 7:Şartlı Sağlık Yardımı (ŞSY) Verileri

Vakfın Adı	Kişi Sayısı	Yıllık Yardım Tutarı (TL)
Muş Merkez	14974	4.399.415,00
Bulanık	8052	2.212.720,00
Korkut	3504	1.029.645,00
Hasköy	3170	990.010,00
Malazgirt	3793	1.045.950,00
Varto	2033	572.860,00
Genel Toplam	35526	10.250.600,00

Şartlı Sağlık Yardımı merkezi bir ödeme olup, fakir ve muhtaç olan hanelere sağlık yardımı adı altında 0-6 yaş arası erkek ve kız çocuklarına 30 TL aylık ödeme yapılır. Sağlık yardımı düzenli olarak aile hekimleri bünyesinde sağlık takipleri yapılır ve takip bilgileri girilir sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıflarınca kontrolleri yapılır. Aileler her ay sağlık ocaklarına çocuklarını kontrolden geçirmeleri gerekir, yoksa ödeme yapılmaz.

Tablo 8:2014 Yılı 2022 Aylıkları (Engelli Aylığı, Engelli Yakını Aylığı ve Yaşlı Aylığı)

Vakfın Adı	Kişi Sayısı	Yıllık Yardım Tutarı(TL)
Muş Merkez	5888	18.591.595,78
Bulanık	2841	7.471.985,46
Korkut	1134	3.300.588,83
Hasköy	1144	3.528.471,85
Malazgirt	1593	4.353.524,83
Varto	2410	6.477.517,20
Genel Toplam	15010	43.723.683,95

2022 olarak tek başlık altında toplanmış olan engelli, yaşlı ve engelli yakını aylığı görünürde şartları el veriyor gibi görünse de alınabilmesi için kimi şartlar gerekmektedir. Engelli ve engelli yakın aylıklarının almak için en az %40 engel oranına sahip olması gerekir. Daimi sigortalı; memur, emekli sandığına tabi emekliler bu aylıklardan yararlanamazlar. Şahsın yapılan incelemeyle birlikte mal varlığı hesaplanır; muhtaçlık sınırı 286,32TL altında ise aylık bağlanılır. Bu aylıklar Mart, Haziran, Eylül ve Aralık aylarında alınmaktadır. Aylıklar memurlar maaşlarının gösterge oranlarına göre yıllık hesaplanmaktadır. 2015 yılı itibariyle Yaşlı aylığı:437,43 TL, engel oranı (%40 ve %69) olan kişilere 874,87 TL, %70 ve üstünde olanlara 1312,30 TL verilmektedir. 2014 verilerine bakıldığında 2014 yılında Muş merkez ve ilçelerine toplamda 43.723.683,95 TL aylık ödendiği görülmektedir.

Tablo 9: 2014 Yılı Kömür Yardımı Verileri

Vakfın Adı	Kişi Sayısı	Yıllık Yardım Tutarı(TL)
Muş Merkez	82808	7.265.494,60
Bulanık	48843	4.312.575,41
Korkut	10424	1.557.576,80
Hasköy	21381	1.874.190,00
Malazgirt	24169	1.650.000,00
Varto	17474	1.361.395,52
Genel Toplam	205099	18.021.232,33

Aynı yardım türlerinden olan kömür yardımı her yıl vakıflar aracılığıyla fakir muhtaç durumda olan hanelere yaklaşık 1000 kg kömür yardımı yapılmaktadır. Haneler vakıflarda mevcut yardım dosyası olan ve mahalle muhtarlarının tespit ettiği hanelere dağıtımı yapılır. Kömür yardımlar şahısların evlerine kadar götürülüp; teslim edilir. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları ihtiyaçları kadar kömür isteklerini Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü'ne gönderip, Müdürlük tarafından yapılan kömür ihalesi hangi kömür ocağında kalmış ise, kömür ocakları nakliye işlemleri yaparak, vakıflara teslim etmektedir.

3.3.2. Anket Verilerinin Analizi

Çalışmada kullanılan anket iki kısımdan oluşmaktadır. İlk kısımda demografik bilgiler yer alırken, kişilerin SYDV ve yardımlar hakkındaki görüşleri ikinci kısımda yer almıştır.

Tablo 10: Cinsiyet ve Medeni Durum

		Medeni Durum		Toplam	
		Evli	Eşi Vefat Etmiş		
Cinsiyet	Erkek	Sayı	161	9	170
		Cinsiyet	%94,7	%5,3	%100,0
		Medeni Durum	%80,1	%17,0	%66,9
		Toplam	%63,4	%3,5	%66,9
	Bayan	Sayı	40	44	84
		Cinsiyet	%47,6	%52,4	%100,0
		Medeni Durum	%19,9	%83,0	%33,1
		Toplam	%15,7	%17,3	%33,1
Toplam		Sayı	201	53	254
		Cinsiyet	%79,1	%20,9	%100,0
		Medeni Durum	%100,0	%100,0	%100,0
		Toplam	%79,1	%20,9	%100,0

Demografik olarak çalışmamıza toplamda sayı olarak ele alındığında 170 erkek, 84 bayan katılmıştır. Medeni duruma bakıldığında 254 kişiden 201'inin evli, 53 kişinin ise dul olduğu görülmektedir. Evli kişilerin %80,1'i erkeklerden, %19,9'u bayanlardan, dul olanların ise %17'si erkek iken, %83'ü bayanlardan oluşmaktadır. Cinsiyet ciheti ile ele alındığında ise katılan erkeklerden %94'ünün evli olduğu, %5,3'ünün dul, bayanların ise %52,4'ünün dul olduğu görülmektedir. Bu da yardımları genelde erkeklerin aldığını, bayanların ise çoğunlukla dul maaşı için yardım başvurusunda bulunduğunu göstermektedir.

Tablo 11:Nerede Yaşandığı

		Sıklık	Yüzdellik
Geçerli	Merkez	157	%61,8
	Belde-Köy	97	%38,2
	Toplam	254	%100,0

Ayrıca katılımcıların % 38'i köy ve beldelede ikamet etmekte, merkezde ise % 61'i ikamet etmektedir. SYDV çalışanlarının verdiği bilgilere göre, ulaşımın sıkıntılı olmasından ötürü köylüler rahatlıkla gelip yardım başvurusunda bulunamamakta ve yaptıkları başvuruları takip edememektedirler. Bu da köylüleri yardıma başvurmaktan caydırmakta, dolayısıyla merkezde olan kişilerin daha sık geldiği ve yardım başvurularını takip ettikleri görülmektedir.

Tablo 12:Eğitim Durumu

		Sıklık	Yüzdellik	Kümülatif Yüzdellik
Geçerli	okur-yazar değil	52	%20,5	%20,5
	okur-yazar	30	%11,8	%32,3
	İlkokul	105	%41,3	%73,6
	Ortaokul	35	%13,8	%87,4
	Lise	32	%12,6	%100,0
	Toplam	254	%100,0	

Çalışmamıza katılan 254 kişiden 52'si okur yazar değildir. Sırf okur yazar olanlar 30, ilkokul mezunu 105, orta okul mezunu 35 ve lise mezunu 32 kişiden oluşmaktadır. Diğer seçenekler göz önünde bulundurulduğunda %73,6sının ilkokul ve altı seviyede eğitim düzeyine sahip olduğu görülmektedir. Çalışma sonucunda eğitim oranında artış oldukça kişi sayısında azalma olmuştur.

Tablo 13: Hanede yaşayan kişi sayısı

		Sıklık	Yüzdeler	Geçerli Yüzdeler	Kümülatif Yüzdeler
Geçerli	1-2	7	%2,8	%2,8	%2,8
	3-4	119	%46,9	%46,9	%49,6
	5-6	68	%26,8	%26,8	%76,4
	7-8	49	%19,3	%19,3	%95,7
	10+	11	%4,3	%4,3	%100,0
	Toplam	254	%100,0	%100,0	

Hanede yaşayan kişi sayısına bakıldığında 10 kişi ve üstü kişilik haneler % 4,3 ile sınırlı kalmıştır. Katılanların çoğunluğunun %46,9'luk bir değer ile 3-4 kişilik aileler olduğu görülmektedir. SYDV'lerden alınan dosyalar incelendiğinde bunun iki çocuklu aile şeklinde yorumlanmadığı anlaşılmaktadır. Kişiler evlenenleri ve çalışmak için kente gidenleri evdeki birey sayısına dahil etmemiştir.

Tablo 14: Alınan Yardım Türleri

		Sıklık	Yüzdeler
Geçerli	Şartlı Eğitim Yardımı	35	%13,8
	Muhtaç Asker Yardımı	16	%6,3
	Eşi Vefat Etmiş Kadınlara Yönelik Yardım	21	%8,3
	Engelli Yakını Aylığı	14	%5,5
	Engelli Aylığı	39	%15,4
	Yaşlı Aylığı	37	%14,6

Tablo 14: Alınan Yardım Türleri (Devamı)

		Sıklık	Yüzdelerik
Geçerli	Barınma Yardımı	10	%3,9
	Tek Seferlik Yardım	44	%17,3
	Proje Yardımı	38	%15,0
	Toplam	254	%100,0

Yapılan çalışma ele alındığında tek seferlik yardımların en fazla yüzdeliğe sahip olduğu görülmektedir. Yardım türleri arasından seçilmemiş olanlar tabloya dahil edilmemiştir. 254 kişiden 44'ü tek seferlik yardım alırken, ikinci sırada 39 kişi ile engelli aylığı gelmektedir. Engelli maaşları engel oranına göre değişmekte, en az %40 engel oranına sahip olma şartı aranmaktadır. En az alınan yardım 'Barınma Yardımı' olmuştur. Anketi dolduran kimi vatandaşlarımız barınma yardımından yararlandıklarını fakat ev inşaatının yarım kaldığını ifade etmişlerdir. Proje yardımları istihdama yönelik olup, yardım alan kişilerce küçük çapta iş yerlerinin açılmasını sağlamıştır.

Tablo 15:Yardım Almaya Başlamadan Önce Herhangi Bir İşte Çalıştınız mı?

		Sıklık	Yüzdelerik
Geçerli	Evet	122	%48,0
	Hayır	126	%49,6
	Toplam	248	%97,6

Tablo 16:Yardım Almaya Başladıktan Sonra Herhangi Bir İşte Çalıştınız mı?

		Sıklık	Yüzdelerik	Geçerli Yüzdelerik
Geçerli	Evet	62	%24,4	%24,4
	Hayır	192	%75,6	%75,6
	Toplam	254	%100,0	%100,0

Yardım alan kişilerin yarıya yakını daha önce bir işte çalıştığını ifade etmiştir. Yardım aldıktan sonraki durumlarına bakıldığında ise %24,4'ü halen çalıştığını ifade etmiş, %75,6'sı çalışmadığını belirtmiştir. Bu sonuç kişilerin yardım aldıktan sonra daha atıl durumda kaldıklarını göstermektedir. Büyük bir çoğunluğun yardım aldıktan sonra iş konusunda daha atıl davranması verilen yardımların kişileri tembelleğe yönelttiği hipotezini güçlendirmektedir.

“Çocuklarınızın okula devamında yardımların etkisi oldu mu?” sorusuna katılımcılardan sadece 28'i evet cevabını vermiş, 124 kişi hayır derken 102 kişi kısmen cevabını vermiştir. Sebep olarak kimi katılımcılar çocuk yardımının az olduğunu, özellikle anasınıfı çağındaki çocukları gönderdikleri takdirde daha fazla masraflarının olacağını söylemiştir. Kimi kişiler de çocuklarının başarılı olduğunu yardım almasalar bile göndereceklerini ifade etmişlerdir. Zorunlu eğitim çağında bulunan çocukların okula devamlılıklarında bir değişiklik olmadığı, kişilerin yardım almadıkları takdirde anaokuluna çocuklarını göndermedikleri de verilen cevaplar arasında bulunmuştur. Kimi veliler anaokulunda verilen yardımın masraflardan az olduğunu ifade etmiştir. Hasköy Menekşe Anaokulu Öğretmeni J.A. velilerinin çoğunluğunun okulöncesi şartlı eğitim yardımı aldıklarını fakat bunu çocuklarına harcamadıklarını, çocuklar için istenen malzemelerin alınmadığını ifade etmiştir. Ayrıca devamsızlıkların e-okul sistemine düzenli girilmemesi durumunda bazı kişilerin çocuklarını okula hiç göndermeden çocuk yardımı aldığını da belirtmiştir. Verilen yardımların takip edilmemesi yardımların yanlış kullanımına sebep olmuştur. Özellikle okul yardımlarında okulların takip konusunda gereken hassasiyeti göstermemesi verilen yardımlar amacı dışında kullanımı ile sonuçlanabilmektedir.

Tablo 17:Yardım Aldıktan Sonra Harcamalarınızda Değişiklik Oldu mu?

		Sıklık	Yüzdellik
Geçerli	Evet	45	%17,7
	Hayır	138	%54,3
	Kısmen	71	%28,0
	Toplam	254	%100,0

“Yardım alan kişilerin harcamalarınızda bir değişiklik oldu mu?” sorusuna 138 kişinin olarak çoğunlukla hayır dedikleri, evet ve kısmen cevabını verenlerin 116 kişi olduğu görülmüştür. Bu da yardımların kişilerin harcama alışkanlıkları üzerinde etkisinin az olduğunu göstermektedir.

Tablo 18:Evde Olmadığınız Zamanda Dışarıda Yemek Yer misiniz?

		Sıklık	Yüzdellik
Geçerli	Sürekli	25	%9,8
	Arasıra	115	%45,3
	Hiçbir Zaman	114	%44,9
	Toplam	254	%100,0

Tablo 19:Ailenizle Dışarıda Yemek Yer misiniz?

		Sıklık	Yüzdellik
Geçerli	Arasıra	85	%33,5
	Hiçbir Zaman	169	%66,5
	Toplam	254	100,0

Tablo 20:Aileniz İçin Kıyafet Harcamasında Bulunur musunuz?

		Sıklık	Yüzdellik
Geçerli	Sürekli	7	%2,8
	Arasıra	186	%73,2
	Hiçbir Zaman	61	%24,0
	Toplam	254	%100,0

Ailelerin sosyal yaşantısına bakıldığında genelde erkeklerin dışarıda bulunduğu merkeze gittiği, bayanların ilçe sınırları dışına çok nadir çıktığı görülmektedir. “Ailenizle birlikte dışarı çıkar mısınız?” sorusuna katılımcıların %66,5’i hayır demiş,

geri kalanı ara sıra cevabın vermiştir. Kişilerin bu sorulara cevap verirken evet deme konusunda çekindikleri görülmüştür. Sadece dışarıda çalışanlar dışarıda yemek yiyip yemedikleri sorusuna iş sebebi ile evet demiştir. Sosyal yaşantının dışındaki harcamalar konusunda genel bir kavram kullanmak yerine daha somut olması açısından ‘kıyafet alım sıklığı’ sorulmuştur. Sonuç olarak kişilerden sürekli cevabını verenler %2,8 ile sınırlı kalırken, çoğunluk %73,2 ara sıra bu tür harcamada bulunduğunu belirtmiştir.

Şu ana kadarki kısımda sıklık ve yüzdeler hesaplanarak verilen sorular bağımsız olarak incelenmiştir. Araştırmalarımızdan elde ettiğimiz bulguların analizinde bu kısımda ki kare yöntemi kullanılarak kimi bulgular arasındaki ilişki incelenecektir.

Tablo 21:Ne Tür Yardımlar Aldınız veya Alıyorsunuz? ve Yardım Aldıktan Sonra Yaşantınızda Rahatlama Oldu mu? Sorularının Karşılaştırılması

			Yardım Aldıktan Sonra Yaşantınızda Rahatlama Oldu mu?			Toplam
			Evet	Hayır	Kısmen	
Ne Tür Yardımlar Aldınız veya Alıyorsunuz?	Şartlı Eğitim Yardımı	Sayı	9	10	16	35
		Ne Tür Yardımlar Aldınız Veya Alıyorsunuz?	%25,7	%28,6	%45,7	%100,0
		Yardım Aldıktan Sonra Yaşantınızda Rahatlama Oldu mu?	%8,3	%14,3	%21,3	%13,8
		Toplam	%3,5	%3,9	%6,3	%13,8
	Muhtaç Asker Yardımı	Sayı	0	0	16	16
		Ne Tür Yardımlar Aldınız Veya Alıyorsunuz?	%0,0	%0,0	%100,0	%100,0
		Yardım Aldıktan Sonra Yaşantınızda Rahatlama Oldu mu?	%0,0	%0,0	%21,3	%6,3
		Toplam	%0,0	%0,0	%6,3	%6,3

Tablo 21: Ne Tür Yardımlar Aldınız veya Alıyorsunuz? ve Yardım Aldıktan Sonra Yaşantınızda Rahatlama Oldu mu? Sorularının Karşılaştırılması (Devamı)

			Yardım Aldıktan Sonra Yaşantınızda Rahatlama Oldu mu?			Toplam
			Evet	Hayır	Kismen	
	Eşi Vefat Etmiş Kadınlara Yönelik Yardım	Sayı	16	0	5	21
		Ne Tür Yardımlar Aldınız Veya Alıyorsunuz?	%76,2	%0,0	%23,8	%100,0
		Yardım Aldıktan Sonra Yaşantınızda Rahatlama Oldu mu?	%14,7	%0,0	%6,7	%8,3
		Toplam	%6,3	%0,0	%2,0	%8,3
	Engelli Yakını Aylığı	Sayı	12	2	0	14
		Ne Tür Yardımlar Aldınız Veya Alıyorsunuz?	%85,7	%14,3	%0,0	%100,0
		Yardım Aldıktan Sonra Yaşantınızda Rahatlama Oldu mu?	%11,0	%2,9	%0,0	%5,5
		Toplam	%4,7	%0,8	%0,0	%5,5
	Engelli Aylığı	Sayı	14	2	23	39
		Ne Tür Yardımlar Aldınız Veya Alıyorsunuz?	%35,9	%5,1	%59,0	%100,0
		Yardım Aldıktan Sonra Yaşantınızda Rahatlama Oldu mu?	%12,8	%2,9	%30,7	%15,4
		Toplam	%5,5	%0,8	%9,1	%15,4
	Yaşlı Aylığı	Sayı	28	0	9	37
		Ne Tür Yardımlar Aldınız veya Alıyorsunuz?	%75,7	%0,0	%24,3	%100,0
		Yardım Aldıktan Sonra Yaşantınızda Rahatlama Oldu mu?	%25,7	%0,0	%12,0	%14,6
		Toplam	%11,0	%0,0	%3,5	%14,6

Tablo 21: Ne Tür Yardımlar Aldınız veya Alıyorsunuz? * ve Yardım Aldıktan Sonra Yaşantınızda Rahatlama Oldu mu? (Devamı)

		Yardım Aldıktan Sonra Yaşantınızda Rahatlama Oldu mu?			Toplam	
		Evet	Hayır	Kısmen		
	Barınma Yardımı	Sayı	0	5	5	10
		Ne Tür Yardımlar Aldınız Veya Alıyorsunuz?	%0,0	%50,0	%50,0	%100,0
		Yardım Aldıktan Sonra Yaşantınızda Rahatlama Oldu Mu?	%0,0	%7,1	%6,7	%3,9
		Toplam	%0,0	%2,0	%2,0	%3,9
	Tek Seferlik Yardım	Sayı	0	44	0	44
		Ne Tür Yardımlar Aldınız Veya Alıyorsunuz?	%0,0	%100,0	%0,0	%100,0
		Yardım Aldıktan Sonra Yaşantınızda Rahatlama Oldu Mu?	%0,0	%62,9	%0,0	%17,3
		Toplam	%0,0	%17,3	%0,0	%17,3
	Proje Yardımı	Sayı	30	7	1	38
		Ne Tür Yardımlar Aldınız Veya Alıyorsunuz?	%78,9	%18,4	%2,6	%100,0
		Yardım Aldıktan Sonra Yaşantınızda Rahatlama Oldu mu?	%27,5	%10,0	%1,3	%15,0
		Toplam	%11,8	%2,8	%0,4	%15,0
Toplam	Sayı	109	70	75	254	
	Ne Tür Yardımlar Aldınız Veya Alıyorsunuz?	%42,9	%27,6	%29,5	%100,0	
	Yardım Aldıktan Sonra Yaşantınızda Rahatlama Oldu mu?	%100,0	%100,0	%100,0	%100,0	
	Toplam	%42,9	%27,6	%29,5	%100,0	

Araştırmamızda refah sorusu olarak ‘Yardım aldıktan sonra yaşantınızda rahatlama oldu mu?’ sorusu sorulmuştur. Refah derecelerine bakıldığında kişilere yöneltilmiş olan ‘Yardım aldıktan sonra yaşantınızda rahatlama oldu mu?’ sorusuna

verilen cevaplarla birlikte değerlendirildiğinde, tek seferlik yardım alanların hiçbiri yaşamlarında rahatlama olduğunu düşünmemektedirler. Şartlı eğitim yardımı alan 35 kişiden 9'u evet derken, 10'u hayır, 16'sı kısmen cevabını vermiştir. Hanede yaşayan kişi sayısı ile refah karşılaştırıldığında hanedeki kişi sayısı arttıkça refah derecesinin arttığı görülmekte, 7-8 kişilik aileler ve üstünde tekrar azalmaktadır. Dosyalar incelendiğinde refah seviyesinin arttığı kesimde kız çocuklarının yoğunlukta olduğu ve liseye giden çocuk sayılarının da fazla olduğu görülmektedir. Bu durumlar göz önünde bulundurulduğunda kişilere ödenen aylık miktar artmakta bu da refah seviyesini arttırmaktadır. 10 kişiden fazla olan ailelerde evde öğrenci sayısının az olması öte yandan fazla olsa bile gelen gelirin aileye yetmemesi göz önünde bulundurulabilir (Tablo 22).

Tablo 22: Hanenizde Kaç Kişi Yaşıyor? ve Yardım Aldıktan Sonra Yaşantınızda Rahatlama Oldu mu? Sorularının Karşılaştırılması

			Yardım Aldıktan Sonra Yaşantınızda Rahatlama Oldu mu?			Toplam
			Evet	Hayır	Kısmen	
Hanenizde Kaç Kişi Yaşıyor?	1-2	Sayı	0	0	7	7
		Hanenizde Kaç Kişi Yaşıyor?	%0,0	%0,0	%100,0	%100,0
		Yardım Aldıktan Sonra Yaşantınızda Rahatlama Oldu Mu?	%0,0	%0,0	%9,3	%2,8
		Toplam	%0,0	%0,0	%2,8	%2,8
	3-4	Sayı	33	55	31	119
		Hanenizde Kaç Kişi Yaşıyor?	%27,7	%46,2	%26,1	%100,0
		Yardım Aldıktan Sonra Yaşantınızda Rahatlama Oldu Mu?	%30,3	%78,6	%41,3	%46,9
		Toplam	%13,0	%21,7	%12,2	%46,9

Tablo 22: Hanenizde Kaç Kişi Yaşıyor? ve Yardım Aldıktan Sonra Yaşantınızda Rahatlama Oldu mu? Sorularının Karşılaştırılması (Devamı)

			Yardım Aldıktan Sonra Yaşantınızda Rahatlama Oldu mu?			Toplam
			Evet	Hayır	Kısmen	
	5-6	Sayı	49	0	19	68
		Hanenizde Kaç Kişi Yaşıyor?	%72,1	%0,0	%27,9	%100,0
		Yardım Aldıktan Sonra Yaşantınızda Rahatlama Oldu Mu?	%45,0	%0,0	%25,3	%26,8
		Toplam	%19,3	%0,0	%7,5	%26,8
	7-8	Sayı	24	8	17	49
		Hanenizde Kaç Kişi Yaşıyor?	%49,0	%16,3	%34,7	%100,0
		Yardım Aldıktan Sonra Yaşantınızda Rahatlama Oldu Mu?	%22,0	%11,4	%22,7	%19,3
		Toplam	%9,4	%3,1	%6,7	%19,3
	10+	Sayı	3	7	1	11
		Hanenizde Kaç Kişi Yaşıyor?	%27,3	%63,6	%9,1	%100,0
		Yardım Aldıktan Sonra Yaşantınızda Rahatlama Oldu Mu?	%2,8	%10,0	%1,3	%4,3
		Toplam	%1,2	%2,8	%0,4	%4,3
Toplam	Sayı	109	70	75	254	
	Hanenizde Kaç Kişi Yaşıyor?	%42,9	%27,6	%29,5	%100,0	
	Yardım Aldıktan Sonra Yaşantınızda Rahatlama Oldu Mu?	%100,0	%100,0	%100,0	%100,0	
	Toplam	%42,9	%27,6	%29,5	%100,0	

Muhtaç asker aylığı alan kişiler hayatlarında kısmen rahatlama olduğunu ifade etmişlerdir. Bunun sebebi olarak aylıkların düzenli bir şekilde yatması verilen ifadeler arasındadır. Gelir kaynağı baba olduğundan, askere giden kişi evin reisi ise, aile zor duruma düşmüştür.

Eşi vefat etmiş kadınlara yönelik yardım alan kişilerden 16/21 kişi yardım aldıktan sonra hayatlarında rahatlama olduğunu geri kalan beş kişi ise kısmen rahatladıklarını ifade etmişleridir. Eşi vefat etmiş kadınların bir kayınpederlerinin yanında ikamet ettiği görülmüştür.

Engelli yakını aylığı ve engelli aylığı birlikte değerlendirildiğinde toplamda 53 kişiden 26 kişi yaşamlarında rahatlama olduğunu ifade etmiş, 23 kişi kısmen cevabını verirken, hayır diyenlerin sayısı 4 ile sınırlı kalmıştır. Proje yardımı alan 38 kişiden 30'u yaşamlarında rahatlama olduğunu ifade etmiş, tek seferlik yardım alanların hiçbiri rahatlama olduğunu düşünmemiştir.

Yardım türlerinin özelliklerine bakıldığında uzun süreli ve sürdürülebilir olan yardımlardan yararlanan kişilerin hayatlarında farklılık oluşmuş, tek seferlik yardımlar ise kişilerin yaşantısında bir fark oluşturmamıştır. Bu yardımlardan uzun süreli (Aylık) olarak verilen yardımların kesilmesi durumunda kişiler tekrar eski yaşantılarına geri döneceklerinden bu tür yardımların sürdürülebilir olmaktan uzak olduğu, kişileri devlete bağımlı hale getirdiği söylenebilmektedir.

Tablo 23:Daha Önce Bir İşte Çalıştınız mı? ve Yardım Almaya Başladıktan Sonra Herhangi Bir İşte Çalıştınız mı? Sorularının Karşılaştırılması

			Yardım Almaya Başladıktan Sonra Herhangi Bir İşte Çalıştınız mı?		Toplam
			Evet	Hayır	
Daha Önce Bir İşte Çalıştınız mı?	Evet	Sayı	53	69	122
		Daha Önce Bir İşte Çalıştınız mı?	%43,4	%56,6	%100,0
		Yardım Almaya Başladıktan Sonra Herhangi Bir İşte Çalıştınız mı?	%85,5	%37,1	%49,2

Tablo 23: Daha Önce Bir İşte Çalıştınız mı? ve Yardım Almaya Başladıktan Sonra Herhangi Bir İşte Çalıştınız mı? Sorularının Karşılaştırılması (Devamı)

			Yardım Almaya Başladıktan Sonra Herhangi Bir İşte Çalıştınız mı?		Toplam
			Evet	Hayır	
	Hayır	Toplam	%21,4	%27,8	%49,2
		Sayı	9	117	126
		Daha Önce Bir İşte Çalıştınız mı?	%7,1	%92,9	%100,0
		Yardım Almaya Başladıktan Sonra Herhangi Bir İşte Çalıştınız mı?	%14,5	%62,9	%50,8
		Toplam	%3,6	%47,2	%50,8
Toplam		Sayı	62	186	248
		Daha Önce Bir İşte Çalıştınız mı?	%25,0	%75,0	%100,0
		Yardım Almaya Başladıktan Sonra Herhangi Bir İşte Çalıştınız mı?	%100,0	%100,0	%100,0
		Toplam	%25,0	%75,0	%100,0

“Daha önce herhangi bir işte çalıştınız mı?” sorusunun cevapları, “Yardım aldıktan sonra herhangi bir işte çalıştınız mı?” sorusuyla karşılaştırıldığında daha önce bir işte çalışan 122 kişiden 53’ü halen çalışmaya devam ettiklerini, 69’u ise yardım aldıktan sonra çalışmadıklarını ifade etmişlerdir. Bu azımsanmayacak bir sayıdır. Kişiler yardım aldıktan sonra yaşantılarında her hangi bir rahatlama olmadığını ifade ettikleri halde, yardım almaya başladıktan sonra çalışma konusunda pasif davranabilmiştir. Yardım almadan önce çalışmayıp yardım aldıktan sonra çalışmaya başlayanların sayısı ise sadece 9 kişi ile sınırlı kalmıştır. Kişilerin aldıkları yardımlara göre yardım aldıktan sonra çalışıp çalışmama durumları da ayrıca çapraz tablo ile belirlenmiştir. Öncelikle alınan yardım türleri ile yardım aldıktan sonra çalışıp çalışılmadığı sorularına verilen cevaplar SPSS ortamında çapraz olarak tablolandırılmış, daha sonra daha kolay yorumlanabilmesi için bu çapraz tablolar tekrardan birleştirilerek tek bir tablo haline getirilmiştir. Alınan yardım türleri ile önceden çalışılıp çalışılmadığına dair yapılmış olan çapraz tabloda 248 geçerli sonuç bulunurken, Alınan

yardım türleri ile yardım aldıktan sonra çalışılıp çalışılmadığına dair yapılan çapraz tabloda 254 sonuç geçerli sayılmıştır. Yardım öncesi ve sonrası çalışmayanlar veya çalışmaya başlayanlar grafik şeklinde sunulmuştur.

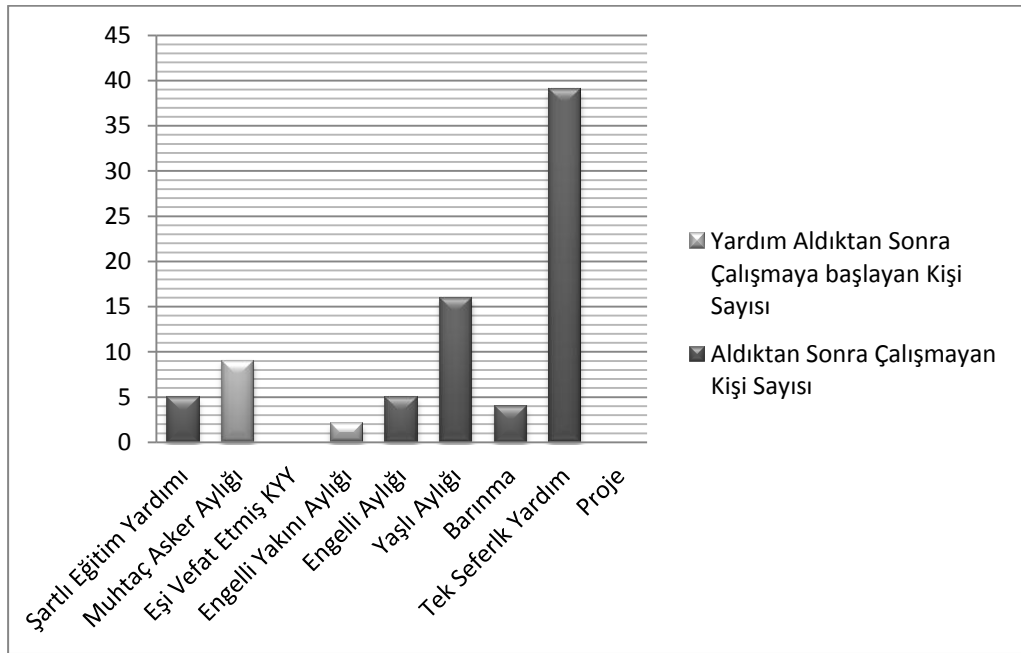
Tablo 24:Ne Tür Yardımlar Aldınız Veya Alıyorsunuz? * Yardım Almaya Başlamadan Önce Herhangi Bir İşte Çalıştınız mı? Ve Ne Tür Yardımlar Aldınız Veya Alıyorsunuz? * Yardım Almaya Başladıktan Sonra Herhangi Bir İşte Çalıştınız mı? Tablolarının karşılaştırılması

			Yardım Almaya Başladıktan Sonra Herhangi Bir İşte Çalıştınız mı?			Yardım Almaya Başlamadan Önce Herhangi Bir İşte Çalıştınız mı		
			Evet	Hayır	Toplam	Evet	Hayır	Toplam
Ne Tür Yardımlar Aldınız Veya Alıyorsunuz?	Şartlı Eğitim Yardımı	Sayı	7	28	35	12	23	35
		Toplam	%2,8	%11,0	%13,8	%4,8	%9,3	%14,1
	Muhtaç Asker Yardımı	Sayı	9	7	16	0	16	16
		Toplam	%3,5	%2,8	%6,3	%0,0	%6,5	%6,5
	Eşi Vefat Etmiş Kadınlara Yönelik Yardım	Sayı	0	21	21	0	21	21
		Toplam	%0,0	%8,3	%8,3	%0,0	%8,5	%8,5
	Engelli Yakını Aylığı	Sayı	2	12	14	2	12	14
		Toplam	%0,8	%4,7	%5,5	%0,8	%4,8	%5,6
	Engelli Aylığı	Sayı	10	29	39	15	24	39
		Toplam	%3,9	%11,4	%15,4	%6,0	%9,7	%15,7
	Yaşlı Aylığı	Sayı	0	37	37	16	15	31
		Toplam	%0,0	%14,6	%14,6	%6,5	%6,0	%12,5
	Barınma Yardımı	Sayı	2	8	10	6	4	10
		Toplam	%0,8	%3,1	%3,9	%2,4	%1,6	%4,0
	Tek Seferlik Yardım	Sayı	5	39	44	44	0	44
		Toplam	%2,0	%15,4	%17,3	%17,7	%0,0	%17,7
	Proje Yardımı	Sayı	27	11	38	27	11	38
		Toplam	%10,6	%4,3	%15,0	%10,9	%4,4	%15,3
Toplam		Sayı	62	192	254	122	126	248
		Toplam	%24,4	%75,6	%100,0	%49,2	%50,8	%100,0

Alınan yardım türleri ile karşılaştırıldığında şartlı eğitim yardımı alan 35 kişiden daha önce çalışan 5 kişi yardımdan sonra çalışmamıştır. Muhtaç asker yardımı alan 16

kişinin 9'u yardımdan sonra iş hayatına katılmıştır. Eşi vefat eden kadınlara yönelik yapılan yardımlardan yararlanan bayanlarda, engelli yakını aylığı alan ve proje yardımı alan kişilerde çalışıp çalışmama konusunda bir değişim olmamıştır. Engelli aylığı alan 39 kişiden 5'i yardım aldıktan sonra çalışmamıştır. Yaşlı aylığı alan kişilerden 6 veri geçersiz sayılarak tabloya alınmamıştır. Kalan bilgilere bakıldığında 31 kişiden 16'sı daha önce çalışıyor görülürken, sonrasında 37 kişiden hiçbirinin çalışmadığı belirlenmiştir. Barınma yardımı alan 10 kişiden 4'ü çalışma hayatından çıkmıştır. Tek seferlik yardım alan 44 kişiden 44'ü daha önce çalışıyorken, 5'i sonradan çalışmadığını ifade etmiştir. Tablo incelendiğinde önceden çalışıp sonradan çalışmayan kişiler arasında en fazla oran 39 kişi ile tek seferlik yardım alan kişilerde görülmüş, bu rakamı 16 kişi ile yaşlı aylığı alan kişiler takip etmiştir..

Tablo 25:Yardım Aldıktan Sonra Kişilerin Çalışıp Çalışmama Durumları

Şekilden de anlaşıldığı üzere yardım aldıktan sonra işe başlamış olanlarda en yüksek oran 9 kişi ile muhtaç asker aylığı alan kişilerde sonradan çalışmayı bırakanlarda ise en yüksek oran tek seferlik yardım alan kişilerde görülmektedir. Muhtaç asker aylığı almış olan kişiler askerlik dönüşünde iş arayışına çıkmakta ve çalışmaya başlamaktadır.

SYDV çalışanlarından alınan bilgilere göre özellikle tek seferlik yardım alan kişilerin çoğunluğu daha önce çalışmış, işten ayrıldıktan sonra yardıma başvurmuştur.

Sigortalı oldukları takdirde yardım dosyası iptal edildiğinden yardım dosyası oluşturulmuş birçok kişi çalışmaya devam ettiği halde dosyalarının iptal olmaması için kendilerini çalışmıyor göstermişlerdir. Ayrıca birçok kişi de dosyalarının iptal olmaması için sigortasız (kaçak işçi) olarak çalışmışlardır. Resmi olarak çalışmıyor görüldüklerinden yardım dosyaları devam etmektedir.

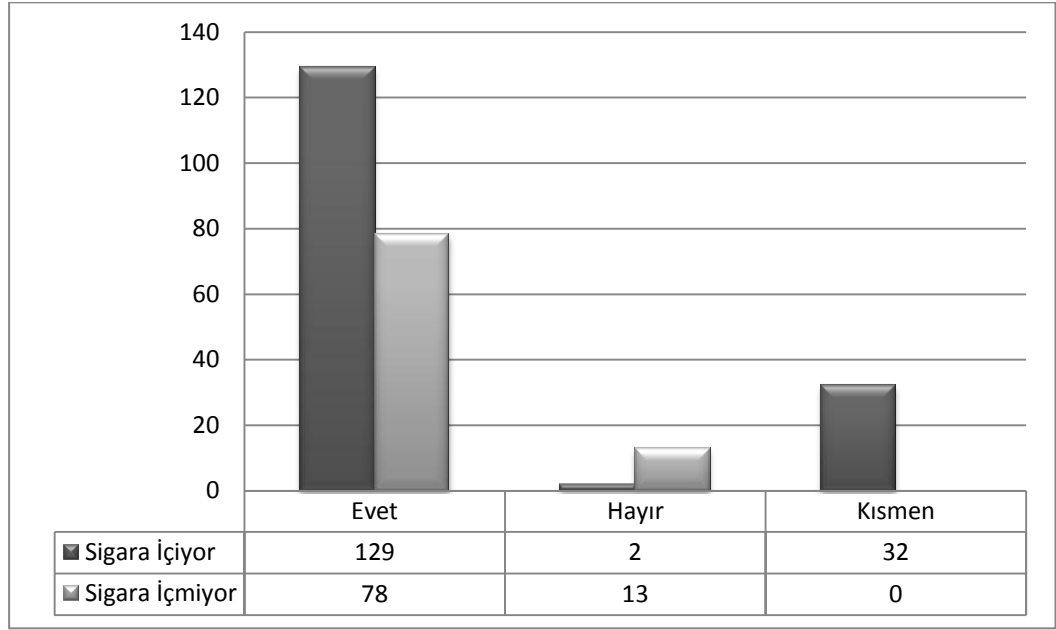
Kişilerin yardım aldıktan sonra çalışmayı bırakmaları, kişilerin yardıma bağımlı hale geldiklerinin göstergesidir. Ayrıca yardım aldıktan sonra yardımlarının kesilmemesi için kaçak işçi olarak çalışılması ile birlikte sigortasız işçi sayısının artması beklenmektedir. Ayrıca bu durum işsizlik oranını da etkilemektedir.

Tablo 26:Devlet Bu Yardımlarda Bulunmak Zorunda mı?

		Sıklık	Yüzdelik
Geçerli	Evet	162	63,8
	Hayır	56	22,0
	Kısmen	36	14,2
	Toplam	254	100,0

Kişilere devletin bu yardımları yapmak zorunda olup olmadığı sorulduğunda 254 kişiden 162 kişi evet, 56 kişi hayır, 36 kişi ise kısmen cevabını vermiştir. Sürekli yapılan yardımlar ‘yardım’ olma özelliğini yitirmiş, zorunluluk haline dönüşmüştür. Kişiler yoksulluktan kurtulmak için çabalamak yerine bu görevi devlete vermiştir. Yapılan bu çalışmaya katılan kişilerin %63’ünün evet cevabı vermesi kişilerin yardımlara ne denli, bağımlı hale geldiğini göstermektedir.

Tablo 27: Sigara İçiyor Musunuz? * ve Kendinizi Yoksul Olarak Tanımlıyor Musunuz? Sorularının Karşılaştırılması

Tablo27'ye göre kendini yoksul olarak gören 207 kişiiden 129'u sigara içtiğini belirtmiştir. Kısmen yoksul olduğunu dşunenlerin tümü (32 kişi) sigara içmektedir. Bu sonuç kişilerin maddi kaynaklarını kendilerini yoksul olarak görmelerine rağmen yanlış kullandıklarını göstermektedir. Günümüzde sigara kullanımı yoksulluğun nişanesi haline gelmiştir.

3.4. GENEL DEĞERLENDİRME

Yardıma başvuran kişilerden merkezde olanların ulaşım gibi problemlerinin bulunmaması daha rahat başvuruda bulunmalarını ve başvurularını takip etmelerini sağlamıştır. Hanelerde kalan kişi sayısı ailenin gerçek nüfusunu yansıtmamış; kişiler ,evlenen ve çalışmak için Şehir dışına giden kişileri haneden saymamıştır. Özellikle dışarıda çalışanların haneden sayılmaması onlardan gelecek olan yardımları da yok saymak anlamına gelmektedir. Kişiler dışarıda çalışanları yok göstererek ailenin gelirini daha aza indirgemişlerdir. Bu da yine yardımların hepsinin ihtiyaç olanlara verilip verilmediği sorusunu akla getirmektedir. Sosyal yardımlaşma görevlileri incelemelere gittikleri sırada kimi kişilere ait mal varlığı gözlemediklerini fakat kişilerin mal varlıklarını başkalarının üzerine zimmetlen-diği için resmiyette bunu ifade

edemediklerini söylemişlerdir. Dolayısıyla kontrol mekanizmasının geliştirilmesi gerekmektedir.

Yapılan anket analiz sonuçları değerlendirildiğinde, yardıma başvuran kişilerin genellikle erkek olduğu, bayanların daha çok Şartlı Sağlık Yardımı, Eşi Vefat Etmiş Bayanlara Yönelik Yardım ve Muhtaç Asker Aylığı gibi daha çok bayanlara yönelik yardım aldıkları görülmektedir. Bu da yardımların erkeklerce alındığını göstermektedir. Sigara içme durumları göz önünde bulundurulduğunda gelen yardımların yerinde kullanılmadığı görülmektedir. Zira sigara paket fiyatlarına bakıldığında bir aylık sigara parasının yardımlardan daha fazla olduğu görülmektedir. Bayanlardan eşi vefat edenler sonradan evlenmemekte, erkeklerde ise yaşı büyük olanlar dul yaşamaya devam etmektedir.

Okula devam amacı ile verilmiş olan yardımlar (ŞEY) teşvik edici olmamış, alınan yardımlar da çocukların eğitimine harcanmamıştır. İlk ve ortaöğretimler ile liselere devam zorunluluğunun bulunmasından ötürü kişiler çocuklarını okula göndermektedir. Anasınıflarında ise masrafın gelecek olan yardımdan fazla olduğu düşüncesi ile velilerin çocuklarını göndermedikleri, devamsızlık sisteminin düzenli girilmemesi ile kişilerin okula çocuklarını hiç göndermeden yardım aldıkları, kimilerinin ise yardımı çocuklarının ihtiyaçlarına harcamadıkları görülmüştür. Bu durumda kontrol mekanizmasının eksikliği bir kez daha kendini göstermiştir. Anasınıflarında devamsızlıkların düzenli girilmesi gerekmektedir. Ayrıca kişilerin verilen yardımları çocuklarına harcamaları için yardımların kişiler adına okula verilmesi bir başka çözüm olarak sunulabilmektedir.

Kişilere verilen tek seferlik yardımlar sadece durumu kurtarmayı amaçlamış, kişilerin refah düzeylerini arttırmada katkı sağlamamıştır. Hâlbuki 2014 yılında yapılan yardımlarda bakıldığında 1738639,00 TL harcandığı görülmektedir. Bu da yardımların doğru şekilde verilmediğini göstermektedir. Ayrıca Yardım alan kişilerden sürekli aylık alanların yaşamlarında rahatlama olduğu görülmüştür. Özellikle önceden çalışıp aylık aldıktan sonra çalışmayanların sayısı (kaçak çalışanlar göz ardı edildiğinde) göz önünde bulundurulduğunda kişilerin yardıma bağımlı hale geldikleri görülmüştür. Öte yandan kişilerin devletin bu yardımları vermesini zorunlu olarak görmeleri, verilen yardımların

bir yandan kişilerin refah düzeyini arttırırken, öte yandan yoksulluğu kronikleştirdiğini göstermektedir. Bu da yanlış yapılan yardımın tehlikelerini ortaya koymaktadır.

Geçici çözümler getiren bu yardımlar yerine verilen miktarların proje yardımları gibi sürdürülebilir yardımlara çevrilmesi hem bütçeden çıkan fazla parayı engelleyecek, hem de kişilerin daha rahat, yardımlara bağımlı olmadan hayatlarını idame ettirmelerini sağlayacaktır. Bu sadece kişilere verilen proje yardımı olmayabilir. İş fırsatları sunacak atölye gibi projeler aynı anda daha fazla kişinin istihdam olmasını, sigortalı çalışmalarını sağlayacak bu da aynı zamanda sigortasız (kaçak) çalışmanın önüne geçecektir.

Son olarak yardıma muhtaç ile eğitim oranına bakıldığında çoğunluğun ilkokul ve altı olduğu görülmüş, bu da eğitimin ne denli önemli olduğunu ortaya koymuştur.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Küreselleşen dünyada yoksulluk, bulunduğumuz dönemde temel ekonomik ve sosyal sorunlardan biri olmuştur. Ekonomik ve sosyal bir sorun olan yoksulluk Türkiye içinde her zaman önemli olmuş, ve sürekli bu sorunla mücadele eder olmuştur. Ekonomik politikalar, kırsal kesimden kentlere göçler, iklim değişikliği, doğal afetler ve savaşlar gibi yoksulluğu etkileyen ve artıran sebepler gösterilebilir. IMF ve Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşlar küresel bir sorun olan yoksullukla mücadele etmiş, ve ülkelere mücadele yollarında yardımcı olmuştur. Türkiye ise sosyal yardım adı altında bazı devlet kurumları ve sivil toplum kuruluşları yoksullukla mücadele etmişlerdir. Bu kurumlar içinde büyük bir mücadele eden ve kurumların başında gelen kurumlardan biri de Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları gelmektedir.

Refah devlet anlayışının önemli bir ögesi olan sosyal yardımlar, günümüzde çoğunlukla Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları tarafından halka ulaştırılmaktadır. Günümüzde her il ve ilçede olmak üzere toplam 973 Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı bulunmakta, gerekli ayni ve nakdi yardımlar bu vakıflar aracılığı ile ihtiyaç sahibi kimselere ulaştırılmaktadır. Söz konusu yardımlarla, ilk olarak yardımlar dışında geliri olmayan fertleri, ileri seviyede yaşamsal sıkıntı ile karşılaşma olasılığından muhafaza etmek, ikinci olarak da fertleri karşılaşılabilecekleri sosyal dışlanmadan korumak amaçlanmaktadır. Yalnız bazı liberal kesimlerce bu yardımlar, yoksulluğu yok etmediği ve dahası kişileri tembelleğe sevk edip, devlete bağımlı hale getirerek yoksulluk kültürü oluşturduğu konusunda eleştirilmektedir.

Yapılan alan araştırmamız neticesinde; Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları tarafından verilen yardımların halkın refah düzeyinin artmasına vesile olmadığı, yardım alan kişilerin hayatlarında geçici bir rahatlık verdiği kanısına varılmıştır. Halkın %73,6'sının ilkökul ve altı seviyede eğitim düzeyine sahip olduğu; Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarınca verilen yardımların sürdürülebilir olmadığı ve dolayısıyla yoksulluğun bertaraf edilmesinde kalıcı çözüm üretemeyeceği; vakıflarca verilen yardımların kişileri tembelleştirerek, yardıma bağımlı hale getirdiği; bölge halkının devletin sosyal yardım vermesinin zorunlu olduğu kanaatinde sabit düşündüğü; yapılan sosyal yardımların hedef kitleye yeterli düzeyde ulaşmadığı ve gerçek ihtiyaç sahiplerine verilmediği, çalıştığı halde kendisini ihtiyaç sahibi olarak

gösterip, sosyal yardımlardan faydalananların bu durumu önemli ölçüde etkilediği gözlemlenmiştir.

Sosyal Yardımlaşma Ve Dayanışma Vakıfları'nın yoksulluk üzerindeki etkisi üzerinde yapılan kaynak araştırmaları ve araştırmalara destekleyici olan alan araştırmalarını ele alarak şu önerilerde bulunabiliriz:

1. Sosyal yardım ve proje desteği ile şahsın hangi iş alanına yatkın olduğu araştırılıp, şahsa iş yeri açmak.

2. Sosyal yardım alan kişilerin teknik bilgi ve beceri kazanmaları için kurslara yönlendirilmeli

3. İşkur ile birlikte çalışılarak sosyal yardım alan kişilerin uygun iş ilanlarına yönlendirilmeleri birlikte iş bulmalarına yardımcı olmak.

4. Alınan yardımların doğru ve yerinde kullanılması için yılda bir yerinde incelemenin yapılması gerekir.

5. Sosyal yardımların kesilmemesi için sigortalı olmamak şartının kaldırılması.

6. Gerçek ihtiyaç sahiplerine yardımın verilmesi için, tespiti dayalı etkin bir veri tabanı oluşturulmalı ve yardımlar objektif ölçütlere göre dağıtılmalı.

7. Dağıtılan yardımlar devletin 'sosyal devlet' anlayışı gereği olarak verilmekte olup, politik söylem ve görüşlerden uzak olunması gerekir.

8. Çeşitli sosyal kuruluşlar sosyal yardım adı altında yardım yapılmaktadır. Bu kuruluşlar arasında ortak veri tabanı olmadığı için yardımlar yerine ulaşılmamaktadır. Yardım kurum ve kuruluşların tek yapı altında birleştirilip, ortak veri tabanının oluşturulması

9. Sosyal yardımların dağıtılması ve yerine ulaşılması için nitelikli ve uzman personellerin yetiştirilmesi.

KAYNAKÇA

- Abay, A. R. (2004). Kent Yoksulluğu ve Sivil Dayanışma. ŞEN R. B. (ed), *IV. Aile Şûrası "Aile ve Yoksulluk Bildiriler Kitabı*. Ankara: Başbakanlık Aile ve Araştırma Kurumu Başkanlığı
- Acar, Ş. (2010). *Sivil Toplum Kurumu Olarak Türkiye’de Derneklerin Profili*.(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi SBE.
- Altan, Ö. Z. (2004).*Sosyal Politika Dersleri*, Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 1592, .s.150
- Aksan, G. (2012). “Yoksulluk ve Yoksulluk Kültürünün Toplumsal Görünümleri”, Konya, *Selçuk Üniversitesi SBE Dergisi*, Cilt:27,ss.9-19.
- Aktan, C. C. ve İ. Y. Vural. (2002). Yoksulluk: Terminoloji, Temel Kavramlar ve Ölçüm Yöntemleri. AKTAN C. Can (Ed.), *Yoksullukla Mücadele Stratejileri*, Ankara, Hak-İş Konfederasyonu Yayınları.
- Arıcı, K. (1999). *Sosyal Güvenlik Dersleri*. Ankara: Sargın Ofset.
- Arpacioğlu, Ö. ve M. Yıldırım (2011). “Dünyada ve Türkiye’de Yoksulluğun Analizi”, *Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi*.
- Avcı, N. (2003). “Yükselen Bir Değer Olarak Yoksulluk ve Türkiye”, *Yoksulluk Sempozyumu*, Cilt: 1i İstanbul: Deniz Feneri Yay.
- Aydın, D. (2007). *Küreselleşme ve Yoksulluk Sosyolojik Analizi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Fırat Üniversitesi SBE.
- Aydın, U. (1999).“Sosyal Güvenlik Sorunlarının Çözümünde Özel Sigortalar ”*T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını*, No:1117, Eskişehir: İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayınları.
- Aydos, O. S. (2013). “Vakfin Sona Ermesi”. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 4, Sayı 1, s.5.
- Bayartan, M. (2008). “Osmanlı Şehirlerinde Vakıflar ve Vakıf Sisteminin Şehre Kattığı Değerler”. *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*, 10(1), 157-175.
- Bayındırlık ve İskân Bakanlığı.(2009). *Kentsel Yoksulluk, Göç ve Sosyal Politikalar Komisyon Raporu*. <http://www.bayindirlik.gov.tr>. (Erişim Tarihi: 07.02.2015)

- Bilgili, A. E ve İ. Altan (2003). Bir Yardım Yönetimi Modeli: Deniz Feneri Örneği, *Yoksulluk Sempozyumu*, Cilt: 3, İstanbul: Deniz Feneri Yay.
- Bozkurt, V. (2000). *Küreselleşmenin İnsani Yüzü*, İstanbul: Alfa Yayınları.
- Coşkun, S. ve M. Tireli (2008) *Avrupa Birliği'nde Yoksullukla Mücadele Stratejileri ve Türkiye*, Nobel Yayınları, Birinci Basım.
- Çolakoğlu, E. (2003). Kentsel Yoksulluk. *Yerel ve Kentsel Politikalar*(463-490). Konya: Çizgi Kitabevi.
- Dağdemir, Ö. (2002), Türkiye Ekonomisinde Yoksulluk Sorunu ve Yoksulluğun Analizi: 1987-1994. AKTAN C. Can (ed), *Yoksullukla Mücadele Stratejileri*, Ankara: Hak-İş Konfederasyonu Yayınları.
- Doğan, E. (2014). *Türkiye'de Yoksulluğun Ölçülmesi*.(Uzmanlık Tezi). T.C. Kalkınma Bakanlığı Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü.
- Doğan, E. (2008). *Gelişmekte Olan Ülkelerde Yoksulluk Siyaseti: Türkiye'de Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu Örneği*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi SBE.
- DPT. (2001). Gelir Dağılımının İyileştirilmesi ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyonu Raporu. *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı*. Ankara.
- DPT (Devlet Planlama Teşkilatı) (2007). Dokuzuncu Kalkınma Planı Gelir Dağılımı ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyonu Raporu. Ankara: DPT: 2742-ÖİK: 691.
- DPT. (2001). Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Gelir Dağılımının İyileştirilmesi ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyonu Raporu. Ankara: DPT Yayın, No: 2599.
- Dumanlı, R. (1996). *Yoksulluk ve Türkiye'deki Boyutu*. (DPT Uzmanlık Tezi). Ankara: Sosyal Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü Yayını.
- Dural, M. ve O. Tufan. (2006). *Türk Özel Hukuku, Cilt II, Kişiler Hukuku*. İstanbul: Filiz Yayınevi.
- Easterly, W. ve F, Stanley. (2001). "Inflation and the Poor". *Journal of Money*. Volume 33, Issue 2.

- Ekin, N.,Y. Alper ve T. Akgeyik (1999) “Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde Arayışlar: Özelleştirme ve Yeniden Yapılanma”, İstanbul: *İstanbul Ticaret Odası*, No: 1999-69, s. 38.
- Erdem, T. (2006). “Yoksulluk”, Tefik Erdem (ed.)*Feodaliteden Küreselleşmeye Temel Kavramlar ve Süreçler*. Ankara: Lotus Yayınevi.
- Erol, N. (2006). *Gelişmekte Olan Ülkelerde Yoksulluk Ve Yoksullukla Mücadele Politikaları*.(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi SBE.
- Eş, M. ve T. Güloğlu (2004). “Bilgi Toplumuna Geçişte Kentleşme ve Kentsel Yoksulluk: İstanbul Örneği. *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt1, Sayı 8, 79-93.
- Filiz, H. H.(2009). *Yerleşme ve Yoksulluk Ekseninde Bir Örnek: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).Muğla Üniversitesi SBE.
- Genç, M. (2014). “Klâsik Osmanlı Sosyal-İktisadî Sistemi ve Vakıflar”, *Vakıflar Dergisi* , Cilt:42, ss. 9-18.
- Gökbayrak, Ş. (2005).“Sosyal Dışlanma Sorunsalına Türkiye Düzleminde Geliştirilen Model Uygulamalar: Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı Faaliyetleri”, <http://sosyalpolitika.fisek.org.tr/?p=43> (Erişim Tarihi: 5 Şubat 2015).
- Gündoğan, N. (2008). “Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele”, *Ankara Sanayi Odası*, ss. 42-56.
- Güneş, M. (2013). “Kamu Politikası Oluşturma Sürecinde Yoksulluğun Rolü ”. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*,Cilt:4, Sayı:1,s.s.10
- Gürbüz, M. ve M. Karabulut(2008). “Kırsal Göçler İle Sosyo-Ekonomik Özellikler Arasındaki İlişkilerin Analizi”. *Türk Coğrafya Dergisi*, Cilt 50, ss. 37-60.
- Gürses, D. (2007). “Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksulluk Mücadele Politikaları”, <http://sbe.balikesir.edu.tr/dergi/edergi/c10s17/makale/c10s17m4.pdf> (Erişim Tarihi: 01.02.2015)
- Güven, H.S. (2001). *Sosyal Politikanın Temelleri*, Bursa: Ezgi Kitabevi.

- Juby, Cynthia L. (2006). Secondary Poverty. Mehmet Odekon (Ed). *Encyclopedia of World Poverty*.(960-961). USA: Sage Publications,
- Kan, P. (2011). *Fakirlikle Mücadelede Kamu Politikaları ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları Üzerine Bir İnceleme*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi SBE.
- Kanyılmaz, E. P. (2007). Küreselleşen İşgücü Piyasalarında Çalışanların Yoksulluğu, Akdemir, A. vd., (ed) *IV. Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi Bildiriler Kitabı: Küresel Yoksulluk*, (783–794), Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi.
- Karakoyun, İ. (2008). “Yoksullukla Mücadele ve STK’lar”.*Her Yönüyle Dernekler Dergisi*. ss.4
- Karakurt, T. Elif. (2007); “Avrupa Birliğine Üyelik Sürecinde Türkiye’de Yerel Yönetimler ve Sivil Toplum Kuruluşları”. *Paradoks, Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi*, Cilt 3, Sayı 2, s.s. 15.
- Karataş, K. (2003). "Sosyal Siyaset Açısından Yoksulluğa Karşı Mücadele", Bilgili, A. Emre, Ve Altan, İbrahim(Ed.)*Yoksulluk*. Cilt:1. İstanbul: Deniz Feneri Yayınları
- Kaygalak, S. (2001). “Yeni Kentsel Yoksulluk, Göç ve Yoksulluğun Mekansal Yoğunlaşması: Mersin/Demirtaş Mahallesi Örneği”. *Praksis*, Sayı 2, 124-172
- Kazıcı, Z. (1985). *İslami ve Sosyal Açıdan Vakıflar*. İstanbul: İmge Kitabevi.
- Kesici, M. R. (2007). “Yoksulluk Şiddet Döngüsünün Sosyal Politika Açısından Analizi”. *Çalışma ve Toplum*, Cilt 2.
- Keyder, Çağlar. (2005). “Dünyada ve Türkiye’de İnsani Yoksulluk, Yoksullukla Mücadele”. İstanbul: *BO.U., Sosyal Politikalar Forumu*.
- Klasen, S. (2004). “In Search of the Holy Grail: How to Achieve Pro-Poor Growth?”, Krakowski, Michael (Ed.). *Attacking Poverty: What Makes Growth Pro-Poor?*.(89-125). Nomos.

- Koray, M. (2004). “Dünya Dönüşüm İhtiyacı: Küresel ve Sosyal Politikalar Aranıyor”,
I. Ulusal Sosyal Politika Kongresi: “Yasam Boyu Sosyal Koruma”. Ankara:
Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu
- Koray, M. (2000).*Sosyal Politika*. Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Koray, M. (2009); “Büyüyen Yoksulluk ve Yoksunluk Sorunu Karşısında İnsan Hakları
Tartışmaları”. *Toplum ve Demokrasi*. Cilt 3, Sayı 5, ss.1-25.
- Koşar, G. N. (2000). *Sosyal Hizmetlerde Sosyal Yardım Alanı (Yoksulluk ve Sosyal
Hizmet)*Ankara: Şafak Matbaacılık
- Kozak, İ. E. (2005). *Bir Sosyal Siyaset Müessesesi Olarak Vakıf*. İstanbul: Akabe Yay.
- Köprülü, F.(1942). “Vakıf Müessesesinin Hukukî Mahiyeti ve Tarihî Tekâmülü”,
Vakıflar Dergisi, Sayı II, s. 1-13.
- Okumuş, Ş. (2010).“Dünyada ve Türkiye’de Mikro Finansman ve Yoksulluğun
Azaltılması”. Yayın No 31. İstanbul: İTO Y.
- Önder, H. ve F. Şenses (2006). “Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksulluk Düşüncesi”,
Ankara: *İktisad, Siyaset ve Devlet Üzerine Yazılar*.
- Önen, S. M. (2010). “Yerel Yönetimlerin Yoksullukla Mücadelesi: Malatya Belediyesi
Örneği ”. *Sayıştay Dergisi*, Sayı 79
- Ören K., N. Nergiz ve E. Akman (2012). “Kadınların Yoksullukla Mücadele Aracı
Mikro Kredi: Deneyimler Üzerinden Bir İnceleme”. *Atatürk Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt: 26, Sayı:2
- Özbay, F. (2009). *Kent Yoksulluğu ve Sosyal Dışlanma*.(Yayınlanmamış Doktora Tezi).
İstanbul Üniversitesi SBE.
- Özdek, Y. (2002). “Küresel Yoksulluk ve Küresel Şiddet Kıskaçında İnsan Hakları”.
Yoksulluk, Şiddet ve İnsan Hakları, ss. 1-45.
- Özey, R. (2003). “Yoksulluk Coğrafyası”. *Yoksulluk Sempozyumu*, Cilt 1.İstanbul:
Deniz Feneri Yay.
- Özkalp, E. (2004). “Doğal Afet Kaynaklı Risklerin Örgütlerdeki Karar Alma Süreci ve
Risk Yönetimi Açıklarından Değerlendirilmesi”. Eskişehir: *Anadolu
Üniversitesi, Bilimsel Araştırma Projesi*.

- Özsoylu, A.F. (1994).“Kayıtdışı Ekonomiden Kim Kazanıyor? Kim Kaybediyor?”
Ekonomik Forum Dergisi. Ankara: TOBB Yayını.
- Öztürk, N. (1983).*Menşe’i ve Tarihi Gelişimi Açısından Vakıflar*. Ankara.
- Öztürk, N. (1995). *Türk Yenileşme Tarihi Çerçevesinde Vakıf Müessesesi*, Ankara.
- Öztürk, Ş. (2008). Kırsal Yoksulluk. *Türkiye’de Yoksulluk Çalışmaları*. Oktik N. (drl.).
İzmir: Yakın Kitabevi Yayınları.
- Öztürk, N. ve Y. Öztürk (2010). *Yoksullukla Mücadelede Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları*. Ankara: Palme Yayıncılık
- Sallan G.S. (2002). *Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadelenin Sosyolojik Boyutları: Göreliden Mutlak Yoksulluğa*, Ankara: TODAİE Yayınları
- Sapançalı, F. (2005). “AB’nde Sosyal Dışlanma Sorunu ve Mücadele Yöntemleri”,
Çalışma ve Toplum, Cilt 3. ss. 51-70.
- Seyyar, A.(2003). “Sosyal Siyaset Açısından Yoksulluğa Karşı Mücadele ”, *Yoksulluk Sempozyumu*, İstanbul: Deniz Feneri Derneği Yayınları, C.I, 38-69.
- Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu Kurulunun Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik, (2005).
- Şener, Ü.(2010). *Yoksullukla Mücadelede Sosyal Güvenlik, Sosyal Yardım Mekanizmaları ve İşgücü Politikaları*. TEPAV (Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı).
- Şenkal, A. (2011). *Küreselleşme Sürecinde Sosyal Politika*. İstanbul: Alfa Yayınları, 3. Basım
- Şenses, F. (2001). *Küreselleşmenin Öteki Yüzü: Yoksulluk*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2. Basım,
- Şenses, F. (2003). *Küreselleşmenin Öteki Yüzü: Yoksulluk*. İstanbul: İletişim Yayınları, 3. Basım,
- Şenses, F. (2006). *Küreselleşmenin Öteki Yüzü: Yoksulluk*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Şenses, F. (2009). *Küreselleşmenin Öteki Yüzü: Yoksulluk*. İstanbul: İletişim Yayınları.

- Taş, H. Y. ve S. Özcan (2012). “Türkiye’de ve Dünya’da Yoksulluk Üzerine Bir Araştırma”, *International Conference on Eurasian Economies, Session 3D: Büyüme ve Gelişme III*, ss. 423-430. (<http://avekon.org/papers/544.pdf>) (Erişim Tarihi: 01.02.2015)
- Taşçı, F. (2009) “Yoksulluğa ve Yoksullara Dönük Ahlâk Yaklaşımları,” *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, Sayı 57, s. 481-514.
- Temiz, H. E. (2008). “Dünya’da Kronik Yoksulluk ve Önleme Stratejileri”, <http://www.calismatoplum.org/sayi17/temiz.pdf> (Erişim Tarihi:07.02. 2015)
- TÜİK. (2004).*Türkiye İstatistik Kurumu Yoksulluk Çalışması*
- TÜİK (2008). *TÜİK Yoksulluk Çalışmaları, Sosyal İstatistikler Daire Başkanlığı İşgücü ve Yaşam Koşulları Grubu Hane halkı Bütçe İstatistikleri Takımı*, (Erişim Tarihi:18.02. 2015)
- TÜİK. (2012).*Yoksulluk Araştırması Sonuçları 2010*, Ankara
- TÜİK. (2013).*Seçilmiş Göstergeleri İle Muş*, Yayın No: 4320
- Tümtaş, M. S. (2009).“Yoksulluktan Yoksunluğa Göç: Marmaris ve Mersin Örnekleri”. *Toplum ve Demokrasi*, Cilt: 3, Sayı: 5, ss. 111-134.
- Türkcan, R. (2003), *Yerel Yönetimlerde Sosyal Yardım Hizmetleri*, (Yayınlanmamış Lisansüstü Uzmanlık Tezi). TODAİE. Ankara.
- Uçar, C. (2011).*Kadın Yoksulluğu ile Mücadelede Sosyal Politika Araçları ve Etkinlikleri*. (Uzmanlık Tezi), Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü,Ankara,http://www.ksgm.gov.tr/Pdf/uzmanlik_tezleri/ceren_ucar_tez.pdf,02.12.2011. (Erişim Tarihi: 02.03. 2015)
- Yakut, Ç.B.ve V. Yılmaz (2009).*Sınıf ve Vatandaşlık Ekseninde Türkiye’de Sosyal Yardımı Yeniden Düşünmek*. Toplum ve Demokrasi, Cilt 3, Sayı 5, ss. 27-38.
- Yazıcıoğlu, Y. ve S. Erdoğan (2014). *SPSS Uygulamalı Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Yılmaz, S. (2006). “Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının Yoksullukla Savaşım Politikaları”, Eskişehir: *Anadolu Üniversitesi SBE*.

Yüksel, T. (1999). “Türk İslam Medeniyetinde Vakıfların Yeri ve Önemi ”, *Türk İslam Medeniyetinde Vakıfların Yeri ve Önemi Paneli Bildiri Metni*

<http://www.musvak.org.tr/ilimiz/> (Erişim Tarihi: 10.02.2015)

http://www.csb.gov.tr/turkce/dosya/ced/icdr2011/mus_icdr2011.pdf

(Erişim Tarihi:10.02.2015)

<http://www.mus.gov.tr/mus-adinin-kaynagi-mus> (Erişim Tarihi:10.02.2015)

<http://www.vgm.gov.tr> (Erişim Tarihi:25.08.2014)

<http://aile.gov.tr> (Erişim Tarihi:12.09.2014)

<http://sygm.gov.tr> (Erişim Tarihi:12.09.2014)

EKLER

ANKET

Ön Açıklama: Bu anket, sonuçları yüksek lisans tezinde kullanılmak üzere düzenlenmiştir. Verilen cevaplar hiçbir şekilde kişilerin vakıf dosyalarını etkilemeyecek, ankete katılan kişilerin kimlikleri gizli tutulacaktır. Lütfen size uygun olan şıkkı daire içine alınız.

A: Ankete katılan kişi hakkındaki genel bilgiler

S1: Cinsiyetiniz

Cinsiyet	KOD			
	ERKEK	1	KADIN	2

S2: Yaş Aralığınız

KOD	1	2	3	4	5
Yaş Aralığı	18–24	25–34	35–44	45–54	65+

S3: Eğitim Durumunuz

Eğitim Durumu	KOD
Okur – Yazar Değil	1
Okur-Yazar	2
İlkokul	3
Ortaokul	4
Lise	5
Lisans	6

S4: Medeni Durumunuz

Medeni Durum	KOD
Bekâr	1
Evli	2
Boşanmış	3
Eşi Vefat Etmiş	4

S5: Hanenizde Kaç Kişi Yaşıyor

KOD	1	2	3	4	5	6
Hane Halkı Sayısı	1-2	3-4	5-6	7-8	9-10	10+

S6: Nerede Yaşıyorsunuz

Kod	1	2
Yaşanan Yer	Merkez	Belde-Köy

B. Yapılan Yardımlar İle İlgili Bilgiler**S7: Ne Tür Yardımlar Aldınız veya Alıyorsunuz**

Alınan Yardım Türleri	KOD
Şartlı Eğitim Yardımı	1
Şartlı Sağlık Yardımı	2
Şartlı Gebelik Yardım	3
Muhtaç Asker Yardım	4
Eşi Vefat Etmiş Kadınlara Yönelik Yardım	5
Engelli Yakını Aylığı	6
Engelli Aylığı	7

Yaşlı Aylığı	8
--------------	---

S7: Ne Tür Yardımlar Aldınız veya Alıyorsunuz (Devamı)

Alınan Yardım Türleri	KOD
Kömür Yardımı	9
Barınma Yardımı	10
Tek Seferlik Yardım	11
Proje Yardımı	12

S8: Daha Önce Bir İşte Çalıştınız mı?

	KOD
Evet	1
Hayır	2

S9: Yardım Almaya Başladıktan Sonra Herhangi Bir İşte Çalıştınız mı?

	KOD
Evet	1
Hayır	2

Aşağıda verilen sorularda size uygun olan seçeneği işaretleyiniz. Yanındaki kutucuğa 10, 11, 12, 13, 14. Sorular için kısaca sebep belirtiniz.

		EVET	HAYIR	KISMEN	SEBEP
--	--	------	-------	--------	-------

S10	Kendinizi Yoksul Olarak Tanımlıyor musunuz?	1	2	3	
S11	Çevrenizdekiler yardım aldığınızı biliyor mu?	1	2	3	

Aşağıda verilen sorularda size uygun olan seçeneği işaretleyiniz. Yanındaki kutucuğa 10, 11, 12, 13, 14. Sorular için kısaca sebep belirtiniz.

			EVET	HAYIR	KISMEN	SEBEP
S12	Yardım Aldığınızı öğrenenlerin size olan tavırlarında değişiklik oldu mu?	Olumlu	1	2	3	
		Olumsuz	1	2	3	
S13	Yardım Aldıktan Sonra Yaşantınızda Rahatlama Oldu mu?		1	2	3	
S14	Çocuklarınızın Okula Gitmesinde Yardımların Etkisi Oldu mu? (Eğitim yardımı almıyorsanız bu şikâi geçiniz)		1	2	3	
S15	Yardım Aldıktan Sonra Harcamalarınızda Değişiklik Oldu mu?		1	2	3	
S16	Şigara İçiyor musunuz?		1	2	3	
S17	Devlet Bu Yardımlarda Bulunmak Zorunda mı?		1	2	3	

Aşağıda verilen sorularda size uygun olan seçeneği işaretleyiniz.

		Sürekli	Ara Sıra	Hiçbir Zaman
S18	Evde Olmadığınız Zamanlarda Dışarıda Yemek Yer misiniz?	1	2	3

S19	Ailenizle Dışarıda Yemek Yermisiniz?	1	2	3
S20	Aileniz İçin Kıyafet Harcamasında Bulunmusunuz?	1	2	3

ÖZGEÇMİŞ

Doğum Yeri/Yılı : Muş/ 01.02.1984
Medeni Durumu : Evli 1 çocuk babası
Görev Unvanı : Sosyal yardım ve inceleme görevlisi

İletişim Bilgileri

Telefon : 5076071512
E Posta : nethouse12@hotmail.com
Adres : Bahçelievler Mah. 2. Cad. 55/2
Korkut/Muş

Eğitim Bilgileri

2015 (Beklenen) Yüksek Lisans
Muş Alparslan Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi/ Kamu Yönetimi Bölümü

2015 Pedagojik Formasyon
Muş Alparslan Üniversitesi

2011 Lisans
Gaziosmanpaşa Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi/ Kamu Yönetimi Bölümü

2002 Lise
Korkut Çok Programlı Lisesi

Görev Tarih ve Yeri

2012- ve halen

Korkut Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı

Sosyal Yardım ve İnceleme Görevlisi

Bilgisayar Becerisi

- Ofis Programları (Excel, Word, PowerPoint, FrontPage, Moviemaker,)
- SPSS

Kurs ve Seminerler

- 05.2009 Kamu Yönetimi Düşünce Kulübü
- 02.2010 Yönetimde İnsan İlişkileri Semineri
- 05.2010 Siyaset ve Toplum
- 03.2013 Sosyal Yardım ve İnceleme Görevlisi Hizmet İçi Eğitim Semineri

Tez ve Araştırma Yazıları

- Kürt Sorunu ve Demokratik Açılım (Lisans Tezi)
- E- Devlet Kavramı ve Türkiye’de Başlıca E-Devlet Projeleri
- Liderlik Kavramı ve Yaklaşımları
- Sosyal Devlet Anlayışında Sosyal Güvenlik Kavramı
- İslam Hukukunda İnsan Hakları
- Değişen Dünyada Sürdürülebilir Kalkınma ve Türkiye
- Türkiye’nin Avrupa Birliğine Üyelik Süreci ve Kıbrıs Sorunu
- IMF’nin Yapısı ve Türkiye-IMF ilişkisi
- Demokraside Sivil İtaatsizlik
- Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfının Yoksulluk Üzerindeki Etkisi Muş Örneği - Yüksek Lisans Tezi (Devam Ediyor)